

บันทึกสมาคมเกษตรชนคดี

บอกณก คำผิด
ในหนังสือบันทึกวรรณคดีฉบับที่ ๕

หน้าพิเศษ		คำว่า อุปกิตกิดสาร ของคเป็น อุปกิตกิดปลงว	
๑	บรรทัดที่ ๘	กมดาศ	กมดาศน์
๒	ดูคล้าย	กมดาศ	กมดาศน์
๓	๓๔	ม่ง	ม่ง
๖	๗	พิจารณา	พิจารณา
๖	๓๓	พิเคราะห์	พิเคราะห์
๓๔	๗	เข่น	เข่น ^๕
๓๗	๓๕	ไพโรจน์ ^๖	ไพโรจน์ ^๖
๓๗	๓๕	กล้า	กล้า
๓๘	๗	ดำรงราชานุภาพ	ดำรงราชานุภาพ
๔๐	๓๗	นพ	นพ ^๕
๔๓	๗	รัชกาล	รัชกาล
๔๔	คิน	ถดถ	ถดถ
๔๔	๕	รัชการ	รัชกาล
๔๕	๔	หนังสือ	หนังสือ
๔๓	๒	เรียน	เรียน
๔๖	๘	เจ้าพระยา	เจ้าพระยา

หน้า ๓๘	บรรทัดที่ ๓๖	คำว่า	เจาอยู่หัว	ขอแก้เป็น	เจ้าอยู่หัว
๔๒	๓๖	ค	ค	ค	ค
๔๕	๓๘	เจอน	เจอน	เจอน	เจอน
๔๘	๓๓	เมอติเออ	เมอติเออ	เมอติเออ	เมอติเออ
๕๖	๓๐	ทมพ	ทมพ	ทมพ	ทมพ
๕๘	๓	เจา	เจา	เจา	เจา
๖๐	๘	แผ่นทิน	แผ่นทิน	แผ่นทิน	แผ่นทิน
๖๐	๓๕	มี	มี	มี	มี
๖๓	๓๓	ยิบ	ยิบ	ยิบ	ยิบ
๖๒	๔	ค	ค	ค	ค
๖๓	๓๗	ใช้	ใช้	ใช้	ใช้
๗๐	๓	โคกค	โคกค	โคกค	โคกค
๗๓	๕	ให้	ให้	ให้	ให้
๗๒	๓๘	โสมนศ	โสมนศ	โสมนศ	โสมนศ
๗๓	๓๓	ทง	ทง	ทง	ทง
๗๔	๗	เวตตันคร	เวตตันคร	เวตตันคร	เวตตันคร
๘๐	๓๓	incprple	incprple	Principle	Principle
๘๐	๒๐	Sitcenific	Sitcenific	Scientific	Scientific

ฉบับที่ระลึก

ในงานทำบุญฉลองพระชนมายุ

ครบเจ็ดสิบปี

ของ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราวงษาานุภาพ

ผู้ประทานกำเนิด สยามมวรรณคดี

(สงวนลิขสิทธิ์ตลอดเล่ม)

ลมาดม ๖๕๕๔๔๔๔

สารบัญ

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๕-๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๕

คำถวายพระพรแด่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ หน้าพิเศษ

๓. บันทึกรายงานการประชุมครั้งที่ ๕ ” ๑

หมวกทอวรรณคดี

๒. หนังสือกตอนุฉิตา " ๗

๓. ดำเนินโครงการพัฒนากาพย์กลอน ๖๖ ๓๘

๕. เรื่องคำแปล (ต่อจากเดือนก่อน) ,, ๕๐

หมวดโบราณคดี

๕. เรื่องเจ้าครอก เจ้าคุณ เจ้ากู , ๔๗

๖. คำว่า ไท ,, ๕๑

๗. คำว่า ขุน " ๕๗

๘. คัพพัฏฐ มุสิกนาม โสณนาม คชนาม ฯ ๖๗

หมวดเบ็ดเตล็ด

๘. ศัพท์บางคำ	หน้า ๗๐
๙. เครื่องถวายสักการะ	” ๗๔
๑๐. เรื่องถอดคำไทยเป็นอักษรโรมัน	” ๗๗
๑๑. บัญชีหนังสือคำโคลง ประกอบการพิจารณา คราวประชุมหน้า	” ๘๒

ព្រះបាទសីហមុនីវរ្ម័ន

คำถวายพระพร

แด่

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ในดิถีคล้ายวันประสูติ

วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

ถวายนมเต็มใจกรมพระยาตำราวรรณภาพ

ในวาระพระชนมายุครบ ๗๐ ทศ

“ The spring, like youth, fresh blossoms doth produce
But autumn makes them ripe and fit for use :
So Age a mature mellowness doth set
On the green promises of youthful heat. ”

sir John Denham (17th. cent.)

๑ ชนมายิ่งแก่ สิบทิศ
วรรณเลิศคือวรรณรัตน รุ่งหล้า
ผาสุกสุขสวัสดิ ไสวสว่าง
พระพระองค์ยิ่งกล้า เบี่ยงเกล้ากระหม่อมถวาย พรเทอญ ฯ

พนา ๑๐๐๐

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราวงษาานุภาพ ทรงเป็น
หลักสำคัญทั้งในราชการและศิลปวิทยาของเมืองไทยมาแต่อดีตตลอดพระ
ชนมายุอันถึง ๗๐ ปี จึงเป็นโอกาสที่พึงยินดีในหมู่นักศิษย์และผู้รักพระ
เกียรติคุณทั่วไป.

วิชาประวัติศาสตร์ เป็นสาขาหนึ่งแห่งศิลปวิทยาที่ทรงซ้ำของ
คนจะหาผู้เสมอเหมือนมิได้แต่ไว้ในกรุงสยาม วิชา^{นี้}ถ้ารู้จักพิเคราะห์
ย่อมเป็นหลักที่เราจะทราบกิจการในอดีต เป็นทางเทียบเคียงสำหรับ
ปฏิบัติการในปัจจุบัน เป็นนัยที่จะพึงดำริการในอนาคตอันใด ขอ
พระองค์จงทรงเป็นหลักเป็นทางเทียบเคียงและเป็นนัยแก่สยามต่อไปอีก
นานคู่ควรวิชาที่โปรดอยู่ดังนี้.

ธำนิวัต

วันที่ ๓๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

ภาพย่นะบง ๑๖

๑	ถูกขึ้นสู่สมาธิกวรรณ-	คตฺตฤทรมฺ
	ตั้งสารส้มครชักรวน	
๑	ให้ผู้ประพันธ์ความควร	เพื่อได้ประมอด
	ถวายพระพรองค์สภา	
๑	ข้า้น้อยผู้เยาว์ปัญญา	มุ่งจะบูชา
	พระคุณไม่น้อยกว่าใคร	
๑	เว้นแต่บุพผามาตย์	ของข้าอาจไว้
	สุกัณฐรสัสมหอน	
๑	เหตุด้วยถ้อยคำดำเนิน	ไปไพเราะถ้วน
	ดั่งท่านผู้ชาญกวี	
๑	แต่แม่เป็นเพียงสักขี	ว่าข้ารักดี
	ก็จะยินดีพอใจ	
๑	ขอพระชนม์ยืนนานไป	หัดกสิดาใหญ่
	หายากยิ่งนักแล้วหนอ	
๑	เทพย์โปรดพยุพนขอ	ให้แข็งแรงพอ
	ตั้งอยู่อย่างน้อยร้อยปี	
๑	ไว้โศกโรคมัยราวี	อัญฐานมณีนี
	จงทรงประสพได้ดลิตheu	

พิจิตรจิราภา เทวกุล

เล่มที่ ๑ ๖ ตำรววงศักร
เจ็ดสิบสี่พระชนม์ครบดับสมัย
จุ่งเจริญชันษานิรามย์
เป็นหลักไชยชาญปราชญ์ชาติไทย

มณฑลพายัพ กลาสน์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงเจริญพระชนมายุมาด้วยดี ได้ทรงกระทำพระองค์ให้เป็นประโยชน์อันใหญ่ยิ่งแก่ชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ ทรงมีอุตสาหกรรมวิริยภาพอย่างน่าพิศวง ถ้าจะกล่าวโดยย่อก็นับว่าพระองค์ทรง “เป็นบุรุษผู้หนึ่งในแผ่นดินไทย” ในวาระที่มีพระชนมายุครบ ๗๐ ปี ซึ่งนับว่าเป็นมงคลสมัยอันจะหาได้โดยยากในหมู่ชาวสยาม หม่อมฉันขอถวายพระพรชัย ให้ทรงพระเกษมสำราญต่อไป ขอให้พระชนมียืนยาวต่อไปอีกพร้อมด้วยพระสติและพระปัญญาอย่างรู้เสื่อมคลาย ให้เป็นที่ชื่นชมยินดีแก่พระราชนวงศ์และพสกนิกรทั้งหลายทั่วกันเทอญ.

สืบพันพารเสนอ

วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

ไตรภพพรหมหารหา
ไพโรพฤษพิทักษ์
เอกองค์ดำรงเพื่อ
เทียบธารประทานบา-

ชลหตถกมวิธวาย
ชลเตียงเจริญตา
สุวภาพระพิพา
รมิตังจิรังกาล-
(เทอญ)

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

๓๘ มิถุนายน ๒๔๗๕.

ศรีสุภมัตต ๑

อภิธักขิตถัมมัยพระประสูติสัมภพมาถึงด้วยดี ณวันที่ ๒๑ มิถุนายน
มงคลวาร แห่งไผ่พระบาทผู้ทรงดำรงในพระคุณวุฒิโมโหพารแล้ว
แต่พระกรุณาอารีด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ให้พระบัญชาคุณนั้น ๆ อำนวย
ปรัตผลทุกโอกาส สัมกับที่ทรงดำรงในพระชาติวุฒิโมโหพาร ทรง
พระวรานุภาพหากบันทาลในทางให้สืบลปวิทยาที่มีพากันมั่นคง และแต่
แพร่หลายตั้งแต่กาลไหน ๆ ๑ อันว่าวิทยาสารใด ๆ พึงถึงภาวะสำเร็จ
หิตานุหิตประโยชน์ ก็ไผ่พระหลุดภัยโปรดเขาการเป็นพระกรณียกิจส่ง
เสริม ๑ ขณะนี้ยังทรงเริ่มก่อกำเนิดสวัสดิมงคลดี ทรงดำเนิร
นำวิธที่จะสืบแสงค้นคว้าหาหลักฐานภาษาบัญญัติ อันเป็นลักษณะ
สมบัติของอารยชาติวิสัย ครอบเกล้าทรงดำรงพระวิญญูชนประกอบ
เจ็ดสิบพระพรรษาณวันนี้ ก็ยังยอมเป็นที่นียบยกย่องของปวงปราชญ์
เพราะเหตุว่า ปณฺญาธิวัชชีวิตมาหุ เดญจํ พุทธาทิบัณฑิตได้สรรเสริญ
ชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยบัญชาว่าประเสริฐสุด ๑

เดชะอำนาจพระพุทธพจน์สัตยวาจาประกาศนี้ ขอไผ่พระบาท
ผู้ทรงดำรงโดยสวัสดิ์ในพระคุณยานุภาพทั้งสามสถาน จงทรงดำรง
พระชนมายุยังยืนนานยิ่ง ๆ ขึ้นไป พระฉวีวรรณวิสุทธิธรรมาธิปไตย
พระสกลนํ้า ทรงประสิทธิ์พระกมลสุขเกษมสำนึต ทรงพระกำลัง

ขนิบาตทั้งพระวรกายและพระมโนทรมย์ เพื่อนำเพื่อบูชาพระเมตตาบารมี
อุปถัมภ์วิद्याการให้ถึงซึ่งความเจริญงอกงามไพบุรุษต์ตลอดจิรกาลาว-
ด้านเทชน ๖

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาอุปทิศศีลสาร

ข้าพระพุทธเจ้า พระยานุমানราชชน

ข้าพระพุทธเจ้า พระสารประเสริฐ

๒๔๗๕ พุทธศก

ทิฏฐี ฆมเม จ โย อตุโก โย จตุโก สมนุปรายโก
อตุกาภิสมยา ชีโร ปณฺทิตฺติ ปวฺจจติ
ตํชฺ เอตตํ วชฺเชน ปปโปตุ อตุตฺตมฺปทํ
วฺชฺมํ วิรฺพหิ เวปฺตํ ฆมเม พุทฺธปฺปเวทิตฺเต ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า

อำมาตย์ตรี พระธรรมนิเทศทวยหาญ
หัวหน้ากองอนุศาสนาจารย์ กรมพุทธศึกษาทหารบก

โอรสของสยามคนหนึ่ง ซึ่งได้ทำประโยชน์อันใหญ่ยิ่งแก่สยาม
คือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ.

พระชนมายุของพระองค์ล่วงไปแล้ว ๗๐ พรรษา. เวลา ๗๐ ปี
ของพระองค์ ได้ใช้ทำประโยชน์แก่ชาติและประชาชนไว้มากกว่า ๗๐๐ ปี
ของคนโดยมาก.

แม้ว่าพระองค์ทรงล่วงกาลผ่านวัยเข้าสู่ชราภาพแล้ว อุดมภาพ
วิริยภาพของพระองค์ จะพลอยชราไปด้วยก็หาไม่ได้.

เวลาของพระองค์ทุก ๆ วินาทีย่อมเป็นประโยชน์ และเวลาอัน
นี้ สยามต้องการให้ยืนยาวออกไปอีก แม้จะไม่มาก ก็อีกสัก ๓๐ ปี.

ขอพระไตรรัตน์ผู้ทรงบุญฤทธิ์ และเทวราชผู้ศักดิ์สิทธิ์ทั่วสากล
โลก จงบรรดาลให้ความต้องการของสยามในข้อนี้ เป็นผลสำเร็จเทอญ

ขอให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ทรงพระเจริญทั้งพระชนมายุและสมรรถภาพ เพื่อทรงประกอบกิจให้
เป็นประโยชน์ใหญ่ยิ่งแก่สยามประเทศต่อไป.

ไพจิตร วิเศษ ภาณุ

วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

เนื่องในการฉลองพระชนมายุครบ ๗๐ พรรษา ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สภานายกราชบัณฑิตยสภา องค์ผู้ทรงดำรงตำแหน่งมาคมวรรณคดีชั้น ๑ ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะถวายพระพรให้พระองค์สมเด็จพระเจ้านาย ทรงแจ้วด้วยอายุ, วรรณะ, สุขะ, พละ กอบด้วยพระสติกำลังบริบูรณ์อีกนานพรรษา เพื่อทรงรักษาความดีให้สืบทอดมาคมวรรณคดี ได้รวบรวมรักษาดำเนินงานของปวงจิตกวีไทย ให้เป็นปึกแผ่นแน่นหนาถาวร เพื่อเป็นแบบอย่างกวีนิพนธ์ไทยในภายหน้า ทั้งเป็นที่ชำระสะสางศัพท์ไทยให้เข้ารูปเข้าหัดอักษรศาสตร์แน่นแฟ้นขึ้นด้วย.

ขอสมมาคมวรรณคดีจงเจริญ !

ขอสมเด็จพระเจ้านายทรงแจ้วด้วย !

ฟ. ฮัลเลอร์

โรงเรียนอัสสัมชัญ

๑๘ มิถุนายน ๒๔๗๕

“บทไชย” ในตำราพระราชพิธีพราหมณ์สยาม และคำชำระ

ถวายพระพรแต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ในโอกาสซึ่งทรงเจริญพระชันษามาครบ ๗๐ ปี

คำเดิม	คำชำระ
(คัดมาจากตำราพระราชพิธี ฉบับ เขียนของราชบัณฑิตยสภา)	(คัดมาจากคัมภีร์ฤคเวท ตอน ๓. ๓๖. บท ๓, ๔ และ ๕)
หาวีโอม ฯ สหสฺวรากฺเชณ	หริ โอม ฯ สหสฺวรากฺเชณ
สคฺคํวาทเณ	สคฺคํวาทเณ
ษตายุษภาณฺษฺเมณม	ศตายุษา หวิษาทวฺษเมณม
ศโตภยเตณํ ศฤโทณยาติ	ศคฺ ยเณมํ ศวโทณยาติ
อินฺทุโรวิศฺวสฺวดยทุริตฺสยปารม	อินฺทุโร อิศฺวสฺย ทุริตฺสย ปารม ฯ ๓ ๗
ษตณฺยวาม ศฤโทวตฺทวฺรมาณ	ศคฺ ชิว ศวโทวตฺทวฺรมาณ :
ษตฺุ เหมณฺตาม ษตฺมุษฺษณตาม	ศคฺ เหมณฺตานุ ศตมฺวตฺตฺนตาม
ศคฺมินฺทุทวามํ ศฺวิตา พุทฺหสฺปติ	ศคฺมินฺทุทวาคฺณํ ศฺวิตา พุทฺหสฺปติ :
ษตายุษรสา ภาวินฺทุ ปุณฺนท	ศตายุษา หวิษเมํ ปุณฺนท : ๗ ๗

อาหาณศุนตว

ปุนนราการว

สรวาค ตษษรวเว จกษุ

ษรวมายสย เขวิทม

อาหารษุ ตว'วิท' ตว

ปุนรคา: ปุนรณ

สรวาก สรว' เต จกษุ:

สรวมายญจ เค'วิทม ๗ ๕ ๗

(แปลความย่อเจตทั้ง ๓ บท)

ขอให้สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ จงปราศจากโรค
พยาธิทั้งปวง มีพระอินทรีย์ทั้งหลายแข็งแรง ดำรงพระชันษา กว่า
๓๐๐ ปี.

ข้าพระพุทธเจ้า

ป. สุพรหมณ์ย ศาสตร

佛歷二四七五年三月二十一日

是日也蓋森列伯昭麼隆麥宗胎公麥伯耶喃瓏拉檳魯博
殿下七十歲滿足之誕日也

謹祝

其一

昔時羽域周公旦	今日湄南森列王
天上觀音輪轉世	人間菩薩道傳揚
功高日月東西耀	德炳星雲南北光
古往今來何足論	大賢輔政世屏障

其二

古稀誕日衆呈章	效法華豐慶祝昌
玉體堅強如樂樹	朱顏美盛若花張
福如東海千年久	壽似南山百歲長
叨列詞臣荷榮幸	虔歌颺拜誦賢王

臣伯增津阿順頓首拜

ข้าพระพุทธเจ้าได้แปลคำถวายพระพรภาษาจีน ที่แต่งเป็น
ฉันท์จีนชื่อ “จิตลุด” นั้นเป็นภาษาไทย และได้ขอแรง
นายแก้วมงคลช่วยเก็บความในคำแปลแต่งเป็นฉันท์พากย์ไทย.

คำแปลร้อยแก้วรภาษาจีน

วันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

ด้วยวาระนี้เป็นวันครบรอบเจ็ดสิบในพระชนมวັถส์ราชองค์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งคล้ายกับวันมหามงคลฤกษ์ ที่ได้ฝ่าพระบาทเสด็จสมภพ ฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าขอ
ประทานถวายพระพรชัย.

แปลความฉันท์ภาษาจีน

๑๑ ปางเมือโบราณกาล	ณสถานประเทศจีน
มี จิวกตัง, กั๊ว	ยศเกียรติยืนยง
๑๕ เบื้องบัจจุบันกาล	ณสถานสยามวงศ์
สมเด็จพระ ๗ พระองค์ทรง	อานุภาพพระจอมไทย

๑. จิวกตังผู้ เป็นน้องยาเธอของพระเจ้าบรมวงศ์จักรี
ตั้งแต่ก่อนพุทธศักราชราว ๒๐๐ ปี และได้เป็นอธิราชนครในครั้งนั้น

๑ ต้องทำนเล็งถึงศักดิ์	ฉวีลักษณ์พิศุทธิ์ได้
ทั้งสุริโยทัย	ศศิ์ทองนภาพร
๑ ท้าโลกพิภพเห็น	คุณเด่นจรรยา
เหมือนเทพ-อินทร	ชุระรักษ์มนุจรรพ์
๑ เป็นปราชญ์และปราชญ์เปรื่อง	มน-เพียรภิเชกษณ์ดี
รองบาท-ราชัน	อภิรัฐ-มนตร์ ๗
๑ ครองราชย์บาทบาศรี	โสมนัสยินดี
๑ ดูกที่จระว่าคำชาน	
๑ ค่ายฤกษ์สัมภพพทมาถย์	มีเดือนเดือนวาว
มาจวบเจ้าดิถีพรรษา	
๑ ขอน้อมจิตต์ตั้งดีจา-	วิชฐานพรตรา
เยี่ยง ชั่วยังเด้า ๒ ถวายชัย	
๑ ขอพระผ่านพ้นของภัย	ชูปาทวิชัยโร
พยาธิภัยอันอันตราย	

๒. ชั่วยังเด้า คือผู้เฒ่าชนบทตำบลบ้านฮ้อย่ง ครึ่งพระเจ้าเต้แห่งยว
เป็นใหญ่ในเมื่องจัน ตั้งแต่ก่อนพุทธศักราชราว ๓๘๐๐ ปี พระเจ้า
เต้แห่งยวเสด็จประพาสมาถึงตำบลบ้านฮ้อย่ง ผู้เฒ่าตำบลบ้านนั้น
พร้อมกันถวายพระพรแก่พระเจ้าเต้แห่งยว ตั้งแต่ครั้งนั้นต่อมา ถ้า
หากมีการเฉลิมพระชนมพรรษา หรือการฉลองพระชนมพรรษา เขา
มักอ้างถึงผู้เฒ่าตำบลฮ้อย่งว่าเป็นเยี่ยงอย่างสืบมา,

- ๑๑ คัดตราศักดิ์ศรีทั้งหลาย นอกในทุกข์กาย
จนนิราศเบื่องบาปมฤต
- ๑๒ ความทุกข์ยากกายาตร เสร้าโศกศัลย์สูญ
พิบัติพิบากแรมตาญ
- ๑๓ คังแดนไปจิรกาล ขอพระขนิมมาน
พระยิ่งเสด็จรถาวร
- ๑๔ ทรงสุขเกษมสุนทร เสวยรมณั้สมพร
สมบุรณ์สมบัตินาม
- ๑๕ ขอพระมิ่งพรพรณรังษี ตั้งแก้วนัน
แสงสุกสว่างแวววรณ
- ๑๖ ขอพระเจริญพลพิน กำแหงแข็งขัน
เป็นนิจนิวันตร เทอญ ๑

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า พระเจนจันอักษร

๑๖	๕	๒๕
๑	กาบนั้นสมเด็จพระบรมวงศ์	พระผู้ดำรง
	ราชานภาพพิศาล	
๑	ทรงคุณทรงยศทรงญาณ	ทรงเจริญชนมาน
	มาครบเจ็ดสิบห้า	
๑	ที่ยี่สิบเอ็ดมิถุนา	ยนดลมหา
	มงคลเกิดศุภวาร	
๑	คล้ายวันประสูติกาต	มีพระกมลมาดย์
	มนต์น้อมในบุญ	
๑	บำเพ็ญเพิ่มกุศลต้น	ทรรพมรรพบุญ
	ทำเนียบระเบียบแบบบวรพี	
๑	ธมาชิกธมาคมวร	ณคคัธวรค
	หนังสือบันทึกทอดถวาย	
๑	เพื่อถวีสถิตกุศลโอบาย	ทรงเริ่มขยาย
	บัญญัติวรณคดี	
๑	เป็นเครื่องพูนเพิ่มพาท	แบบแผนอันมี
	ในไทยมาแต่โบราณ	
๑	ข้าฯ พระพิณิจวรณการ	ขอตั้งอัฐิฐาน
	ถวายพระพรพรชัย	

๑ จงทรงพระเจริญเกษมชัย
นพนพพัฒน์สมประสงค์

ปรารถนาใดใด

๑ ขอให้สัมมาคมคง
อยู่คู่ทุ่งฟ้าชาตรี

ยืนยั้งยังยง

ฯ

โคลง ๑ เติ่งพาทย์ระนาดฆ้อง
ดุริยคนตรี
กังวาลชัดดัดดี
ยามหยุดขับศัพท์ก้อง

ขลุ่ยปี่ ปวงแด
ขับร้อง
คืบเบา
บัดสันตญูหาย ฯ

กาพย์ ๑ เติ่งพาทย์ระนาดฆ้อง
คราหยุดดัดสันเพลง
๑ เติ่งยอพระเกียรติองค์
ดังอยู่บุรีไร

ย่อมกึกก้องยามบรรเลง
ดุริยศัพท์ฉวีแจเอยไป
ผู้ “ทรงอาภาพใหญ่”
ระบือถ้อยนิยมชม ฯ

โคลง ๑ ดอกไม้เมื่อสดดัดอัน
ต้องพระพายพัดพา
หอมวันขึ้นนาคา
ยามเหี่ยวกลิ่นหอมคุ้ง

ดอาดดา
กลิ่นฟุ้ง
ชั่วขณะ
คงค้างใบไม้ ฯ

กาพย์ ๑ ดอกไม้เมื่อสดดัดอัน
ชั่วนานครันโรยรา
๑ ก็แต่พระเกียรติคุณ
ยิ่งเจริญพระชนม์วัย

กลิ่นหอมสร้อยชานาคา
สุคันธรสกลิ่นหมดไป
กลิ่นหอมครุ่นจรรโลง
ยิ่งหอมชื่นชื่นทุกปี ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า พระราชธรรมนิเทศ.

๓๗ มิถุนายน ๒๕๗๕

บันทึกรายงานการประชุมสภามหากรรมวิธี

ครั้งที่ ๕

ณ วันเสาร์ที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา
ที่ราชบัณฑิตยสภา

ผู้มาประชุมคือ

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
๒. พระราชวรพงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาสงกรณ์
๓. หม่อมเจ้าหญิงมณฑารพ กรมดาศ
๔. หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล
๕. พระยาอนุমানราชชน
๖. พระราชธรรมนิเทศ
๗. พระวรเวทย์พิสิฐ
๘. พระพิณิจวรรณาการ
๙. พระเจนจันทร
๑๐. พระธรรมนิเทศทวยหาญ
๑๑. พระถาวรประเสริฐ
๑๒. หอวงวิจิตรวาทการ
๑๓. หอวงเทพรัตนาศิษย์
๑๔. พระหม่อม ดุปรหมณย คาสัตว์

ผู้มีได้มาประชุมคือ

๑. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าฐานันดร (เสด็จหัวเมือง)
๒. หม่อมเจ้าหญิงพิจิตรจิราภา เทวกุล (เสด็จหัวเมือง)
๓. หม่อมเจ้าหญิงสืบพันธุ์พารเสนอ โสณกุล (เสด็จหัวเมือง)
๔. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (ไปหัวเมือง)
๕. พระยาอุปทิศศิลปสาร
๖. เศรษฐาจารย์ อีแตร์ (ไปหัวเมือง)
๗. ขุนวิจิตรมาตรา

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงเป็นประธาน
พระราชธรรมนิเทศ เป็นประธานการของที่ประชุม.

เมื่อสมาชิกมาประชุมเข้านั่งประจำที่แล้ว สมเด็จพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีพระดำรัสว่า ก่อนที่จะ
อ่านรายงานการประชุมครั้งก่อน นั้นขออนุญาตกล่าวกิจการบางอย่าง
เพื่อให้ท่านทั้งหลายได้ทราบ และเพื่อนำมาปรึกษาหารือในที่นี้ด้วย
เรื่องที่จะกล่าวนั้นคือตามความปรารถนาในที่ประชุมครั้งก่อนว่าจำนวน
สมาชิกของเรายังบกพร่องอยู่ ควรจะหาเพิ่มเติมเพื่อช่วยกันดำเนิน
การให้ได้ผลยิ่งขึ้น ต่อมาฉันได้ถือโอกาสสาธะเชิญผู้ที่เอาใจใส่ในการ
หนังสือและเห็นว่ามีความสำคัญควรเป็นสมาชิกของสมาคมได้ คือ

๑. หม่อมเจ้าหญิงพิจิตรจิราภา เทวกุล
๒. หม่อมเจ้าหญิงมณฑาทิพย์ กมธาส

๓. พระยาโบราณราชธานินทร์

๔. พระเจนจันทรเกษม

๕. หลวงเทพรัตนกษัตริย์

๖. เศรษฐาจารย์ ยี่แดร์

ผู้^๕ที่ออกพระนามและนามมาข้างบนนี้ เว้นแต่พระยาโบราณ-
ราชธานินทร์ ได้แสดงความยินดีรับเป็นสมาชิกทุกท่านแล้ว เชื่อ
ว่าท่านทั้งหลายที่เป็นสมาชิกเก่าคงจะมีความยินดีต้อนรับสมาชิกใหม่
และรวมกำลังกันทำประโยชน์แก่สังคมต่อไป

อีกเรื่องหนึ่ง^๕ที่ฉันอยากจะพูดเพื่อปรึกษาหารือ คือสังคม
วรรณคดีของเราได้ดำเนินการทดลองมาแล้วครบ ๖ เดือนพอดี ใน
ระหว่างที่ทำการทดลองนั้นเฉลี่ยเจ็บป่วย ๓ เดือน แต่ได้เอาใจใส่ฟัง
ความเป็นไปในเวลาที่เจ็บทดลองมา กิจกรรมได้ดำเนินไปอย่างน่าพอ
ใจมาก กล่าวคือสมาชิกได้ช่วยกันรักษาความมุ่งหมายของสังคม
ให้เป็นไปด้วยดี ความมุ่งหมายนั้นทราบกันอยู่แล้วว่าอยู่ที่การออก
บันทึกวรรณคดี ถ้าเราสามารถออกบันทึกวรรณคดีให้คนชอบอ่าน
อยู่ตราบได้ ชีวิตของสังคมก็จะยังยืนอยู่ตราบนั่น บันทึกที่ได้
พิมพ์ออกไปแล้วได้อินแต่ว่ามีผู้นิยมมาก การตีพิมพ์อย่างไรยังไม่ได้
ยินยอม ชวนให้นึกว่าตามความคิดเห็นของเราที่จะตั้งสังคมวรรณคดี
นั้นคงมีช่องทางที่จะสำเร็จได้สังคมประสงค์

ก็เมื่อจะตั้งสังคมนั้น^๕ ฉันก็เห็นว่าสังคมที่ตั้งกันมักไม่ค่อย
จะยั่งยืนนานเท่าใด เพราะตั้งกันง่ายนัก เพียงแต่มีวัตถุประสงค์

อย่างไร เห็นชอบพร้อมกันต้องถามคนแล้วก็ออกประกาศชักชวนผู้อื่นเป็นสมาชิก เลือกรวมการและขออนุญาตจดทะเบียนเป็นสมาคม ครั้นต่อมาก็มีจัดแจงแต่เพียงไปดังนี้ ฉันได้ระวังจะไม่ให้สมาคมของเราเป็นดังก่อกวนมา จึงได้คอยคิดอ่านออกบันทึกวรรณคดีซึ่งเป็นวัตถุประสงค์เป็นการทดลองเสียขั้นหนึ่งก่อน ก็จากรักได้ดำเนินมาเป็นลำดับ บัดนี้ถึงเวลาแล้วที่จะต้องพิจารณาถึงหนทางข้างหน้าให้เป็นหลักฐาน ฉันจึงขอเสนอเรื่องไว้ให้ท่านทั้งหลายนำไปตรึกตรอง แล้วนำความเห็นมาแถลงในที่ประชุมคราวหน้า

เรื่องที่ฉันขอเสนอ นั้น เห็นว่าต่อไปสมาคมนี้จะดำเนินไปได้ด้วยวิธีสองทาง ทางหนึ่งคงเป็นสมาคมวรรณคดีโดยเอกเทศไม่เกี่ยวในรัฐบาล สำนักงานที่จะตั้งต่อไปเมื่อไม่พอใจจะอาศัยสถานที่ของหอพระสมุดวชิราวุธ จะย้ายไปตั้งที่อื่นก็ได้ตามใจสมัคร หรือเมื่อราชบัณฑิตยสภาไม่พอใจให้สมาคมตั้ง สำนักงานที่หอพระสมุดวชิราวุธต่อไป จะบอกกล่าวให้ย้ายไปเสียก็ได้ในท่านองเดียวกัน ถ้าตกลงตั้งเป็นสมาคมโดยเอกเทศตามรูปนี้แล้ว ก็จะต้องกระทำต่อไปก็คือไปขอจดทะเบียนเป็นสมาคมตามพระราชบัญญัติ

วิธีอีกทางหนึ่งนั้น ยกเอากิจการของสมาคมมารวมอยู่ในความอารักขาของรัฐบาล ดำเนินการต่อไปโดยวัตถุที่ประสงค์เพื่อให้เป็นวรรณคดีสโมสร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๒๕ ๕ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ในรัชกาลที่ ๖ อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์และยังร่างอยู่จนบัดนี้ ถ้า

ตกลงจะให้ขึ้นไปตามรูปนี้แล้ว ก็จะต้องทำก็เป็นแต่ต้องนำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุมัติ ไม่ต้องไปขอจดทะเบียนเป็นสมาคมอย่างทางที่ ๓

ขอท่านทั้งหลายนำเรื่องนี้ไปไตร่ตรองดู ถ้าตกลงใจอย่างไร ให้แถลงในที่ประชุมคราวหน้าเพื่อลงมติ.

ครั้นแล้วเลขาธิการอ่านบันทึกรายงานการประชุม (ครั้งพิเศษ) ที่ประชุมรับรอง

ต่อไปที่ประชุมได้วินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. หมวดวรรณคดีที่ว่าด้วยคำแปลง (ต่อจากเดือนก่อน) สมณโวหารวิเศษ การใช้ไม้ฉันทและไม้ฉันท

๒. หมวดโบราณคดีที่ว่าด้วยพระราชดำริพระบรมราชโองการประทับสำเนาบัตรที่พระราชทาน ใช้อักษรขอมเพราะเหตุใด และที่ว่าด้วยอาการของคนไข้เจ็บหนักที่เรียกว่า เข่าตรึง นัน มาจากอะไรอยู่ในพระคัมภีร์ไหน

๓. หมวดเบ็ดเตล็ดที่ว่าด้วยคำ อาสิน พันปี ท่าน การออกเสียง ๆ และนิราศดงเกีย

ส่วนปัญหาที่ว่าเรื่องชื่อต่าง ๆ เช่นเรื่องลำบั้น เรือเบ็ด เรือกิ่ง เรือชัย ฯลฯ เหตุใดจึงเรียกอย่างนั้น มีมูลศัพท์พอจะแปลความได้บ้างหรือไม่ และปัญหาที่ว่าด้วยบรรดาหนังสือลึกลับที่อยู่ในภาษาไทยนั้น เรื่องไหนนับว่าต้องควรถือเป็นแบบฉบับได้ ตามที่มีกำหนดว่า จะวินิจฉัยในที่ประชุมคราวหน้า ที่ประชุมเห็นว่าเป็นปัญหาที่ต้องใช้

เวลาอ่านและสอส่วนมาก
คราวหน้า

จึงตกลงเดือนไปวินิจฉัยในที่ประชุม

อนึ่งกรมวิชาการรับสั่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการให้ส่งบันทึก
ว่าด้วยวิธีเขียนคำไทยด้วยอักษรโรมันและวิธีทับศัพท์มาขอให้สําคม
วรรณคดีช่วยพิจารณาและให้ความเห็น สืบแต่ ๑ นายกราชบัณฑิตย
สภาโปรดให้คัดสำเนาบันทึกส่งไปยังสมาชิกของสําคมวรรณคดี เพื่อ
พิจารณาและแสดงความเห็นในที่ประชุมคราวนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ทรงเห็นว่าทรงส่งความเห็นของพระองค์ท่านในเรื่องนี้ไว้แสดงในที่อื่น
อันเกี่ยวกับราชการ ทรงชักชวนให้สมาชิกที่เอาใจได้ในเรื่องนี้ออก
ความเห็นในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่กระทรวงธรรมการ มีผู้แสดง
ความเห็น ๒ ท่าน นอกนั้นขอเวลาไปอ่านบันทึกด้วยความพินิจ
พิจารณาเสียก่อน แล้วจึงจะเรียบเรียงความเห็นมาอ่านภายหลัง.

เลิกประชุมเวลา ๑๘.๒๕ นาฬิกา

หมวดวรรณคดี

๑. อันบรรดาหนังสือกลอนลิลิตที่มีอยู่ในภาษาไทยนั้น
เรื่องไหนนับว่าดีถึงควรถือเป็นแบบฉบับได้.

คำวินิจฉัยที่ ๓

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ประทานอธิบายว่า หนังสือลิลิตมีมากเรื่องก็จริง แต่ที่นับถือกันว่า
เป็นคำราม่าแต่โบราณจนกาลบัดนี้ ๓ เรื่องเท่านั้น คือ

๑. เรื่องยวนพ่าย แต่งในสมัยอยุธยา เสด็จพระเกียรติสมเด็จพระ
พระบรมไตรโลกนาถ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

๒. เรื่องพระตอ แต่งในสมัยอยุธยาเหมือนกัน เป็นนิทานเรื่อง
ทางอาณาเขตต์ถานนา (คือมณฑลพายัพ) ดูเหมือนพระเจ้าแผ่นดิน
พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ทรงพระราชนิพนธ์แต่ในเวลาที่เมื่อยังดำรง
พระยศเป็นพระราชโอรส

๓. เรื่องเตตงพ่าย สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส (เมื่อ
ยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นนุชิตชิโนรส) ทรงพระนิพนธ์ใน
รัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์ เสด็จพระเกียรติสมเด็จพระ
นเรศวรมหาราช

หนังสือติด ๓ เรื่องนี้ ที่จะตัดสินว่าจำนวนเรื่องไหนแต่งดีกว่า หรือเลวกว่ากันนั้นไม่ได้ เพราะแต่งต่างสมัยกัน และกระบวนกลอนที่ แต่งก็ต่างกัน เพราะแต่งตามนิยมในสมัยที่แต่งนั้น ควรแต่ยกย่องว่าแต่ง ดีอย่างยอดเยี่ยมทั้ง ๓ เรื่อง ถ้าหากอุปมาว่ามีผู้สั่งของรางวัลมา ตั้งเดียว และขอให้เราเลือกเรื่องใดเรื่องหนึ่งใน ๓ เรื่องนั้นรางวัล ก็จะต้องหาเกณฑ์อย่างอื่นมาประกอบกับจำนวนที่แต่งไว้เป็นหลักตัดสิน ก็ขรรคมดาการแต่งหนังสือนี้ ย่อมอาศัยปัจจัย ๒ อย่าง คือจำนวน ที่แต่งอย่าง ๓ กับเรื่องที่แต่งอย่าง ๑ ขอนจะยกอุทาหรณ์ดังเช่นหนังสือ กลอนนิราศภูเขาทองกับบทเสภาเรื่องพงศาวดาร สุนทรภู่แต่งทั้ง ๒ เรื่อง แต่ใครอ่านก็ต้องชอบนิราศภูเขาทองยิ่งกว่าเสภาเรื่องพงศาวดาร เพราะนิราศภูเขาทองตัวเรื่องไม่บังคับ สุนทรภู่จะอย่างไรก็ได้ แต่บทเสภานี้เรื่องพระราชพงศาวดารบังคับอยู่ จะแต่งให้หรูหราออกไปนอกเรื่องไม่ได้ ตัวอย่างที่ยกมาแสดงนี้ฉันใด หนังสือที่แต่งไม่ว่า ประเภทใดหรือใครแต่งก็เป็นทำนองเดียวกัน ในติด ๓ เรื่องที่กล่าว มา เรื่องยวนพ่ายกับเรื่องเตงพ่าย ตัวเรื่องพงศาวดาร การแต่งมี บังคับ เสียเปรียบเรื่องพระตอซึ่งเป็นแก่นิทาน ผู้แต่งมีช่องที่จะกล่าว ความให้จับใจได้กว้างขวางกว่ากัน เพราะฉะนั้นจึงนับถือกันมาว่า เรื่องพระตอวิเศษกว่าติดเรื่องอื่น ถึงยกย่องเป็นคำรามาแต่โบราณ แม้หนังสือจินตามณีซึ่งพระโหราแต่งเป็นคำราเร็นภาษาไทยเมื่อรัช- กาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็คัดโคตงในเรื่องพระตอมาใช้เป็น แบบในหนังสือนี้ ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระ-

๔
ปรมาณุชิตชิโนรสทรงพระนิพนธ์ดัดเรื่องเตลงพ่ายชน และคนทั้ง
หลายนับถือกันว่าแต่งได้อย่างยิ่งอีกเรื่อง ๓ ถึงกระนั้นก็ไม่ทำให้ลด
ความนับถือเรื่องพระรถดงกว่าแต่ก่อน อาศัยเหตุที่ปวงดังกล่าวมา
ถ้าจำจะต้องตัดสินเอาเรื่องใดเป็นเอกในลิลิต ๓ เรื่องนั้นไซ้ ข้าพเจ้า
เห็นว่าควรจะเอาเรื่องพระรถ และเชื่อว่าคงจะมีผู้เห็นพ้องกับข้าพเจ้า
ไม่น้อย.

ใครเป็นผู้แต่งดิลิตเรื่องพระรถ และแต่งเมื่อไร ปัญหาดูเหมือน
จะยังไม่เคยวินิจฉัยกันให้ถนัด ข้าพเจ้าได้อ่านเรื่องพระรถอีกครั้ง
หนึ่งเมื่อจะแต่งคำวินิจฉัยนี้ ขอเสนอความเห็นแก่ท่านทั้งหลายด้วย
คือข้างท้ายดิลิตมีโคลงบอกชื่อผู้แต่งอยู่ ๒ บท บทหนึ่งว่า “มหाराชเจ้า
นิพนธ์” หมายความว่าพระเจ้าแผ่นดินทรงแต่ง แต่อีกบทหนึ่งว่า
“เขาราชเจ้า บรรจง” หมายความว่าพระราชาบุตรของพระเจ้าแผ่นดิน
ทรงแต่ง ที่บอกแย้งกันดังนี้ ส่อให้เห็นว่าผู้แต่งโคลง ๒ บทนั้นเป็น
๒ คน และมีใช้ตัวผู้แต่งดิลิตพระรถ โคลง ๒ บทเป็นของแต่งเพิ่ม
ขึ้นต่อภายหลัง ส่วนผู้แต่งดิลิตเองได้กล่าวไว้ในโคลงบานแผนกข้าง
ต้นเรื่องว่า

“เกดากถอนกล่าวกลการ กถด้อม ใจนา

ถวายบำเรอทั่วไท จิราชผู้มีบุญ,

หมายความว่าผู้แต่งถวายพระเจ้าแผ่นดิน มีใช้พระเจ้า-แผ่นดิน
ทรงแต่งเอง เหตุไฉนผู้แต่งโคลง ๒ บทข้างท้ายดิลิต จึงอ้างว่า
พระเจ้าแผ่นดินและพระเขาราชทรงแต่ง จะลงเนื้อเห็นว่าอ้างโดยไม่

มีมูตก็กระไรอยู่ พิจารณาคุณลักษณะที่แต่งก็เห็นได้ ผู้แต่งถิลิตพระถอเป็นผู้รักราชประเพณีและการเมือง ต้องเป็นบุคคลชั้นสูงอยู่ในราชสำนัก ประกอบทั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญอักษรศาสตร์ ผู้ที่ทรงความสามารถถึงปานนั้นมักเป็นเจ้านาย จะยกตัวอย่างเช่นเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ และสมเด็จพระบรมพรพรมานูชิต ฯ เป็นต้น จึงสันนิษฐานว่าผู้แต่งถิลิตพระถอนั้น เมื่อแต่งยังเป็นพระราชโอรส และต่อมาได้รับรัชทายาทเป็นพระเจ้าแผ่นดิน โคตงช้างท้ายถิลิตบทที่ว่า “เขาวราชเจ้า บรรจง” แต่งก่อน โคตงบทที่ว่า “มหาราชเจ้า นิพนธ์” แต่งเมื่อภายหลัง เดิมก็เห็นจะแต่งเขียนลงในหนังสือพระถอนะบบของผู้แต่งโคตงนั้น ครั้นเมื่อรวบรวมพระถอนะบบชำระหนังสือเรื่องพระถอในกาตครั้งใดครั้งหนึ่ง (อาฯ จะเป็นเมื่อแรกตั้งกรุงรัตนโกสินทร์) พบโคตง ๒ บทนั้น จึงรวมเขียนลงในพระถอนะบบชำระใหม่ด้วยก็เลยติดอยู่

ปัญหาข้อที่ว่าหนังสือถิลิตพระถอแต่งเมื่อไร ขอนักคิดสันโดษันท์ว่า แต่งก่อนรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพราะหนังสือจินตามณที่พระโหราฯ แต่งในรัชกาลนั้น ได้คัดเอาโคตงถิลิตพระถอ คือบทที่ว่า

“๑ เฌียงฎาเฌียงเถ้าอ้าง	อันโต	พี่เอย
เฌียงย้อมยอยศไกร	ท้าวหล้า	
ต้องเชื่อพี่หลับไหล	ถ่มดิน	ฤาพี่
ต้องพิกัดเองอ้าง	อย่าได้ถามเฌื่อ ฯ	

มาใช้เป็นแบบโคตง ๔ เพราะเอกโทตรงตามตำราหมดทุกแห่ง นอกจากหนังสือจินตามณยังมีเค้าเฌื่ออย่างอื่นเป็นทีสังเกตอีก คือหนังสือ

บทกตอนแต่งครั้งกรุงศรีอยุธยา (ว่าตามตัวอย่างที่ยังมีอยู่) ต่างกัน
เป็น ๓ ตอน ตอนต้นนับแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมา
ชอบแต่งติดต่อกันเป็นชั้น มีติดใจการแข่งน้ำพระพิพัฒน์ดงยา ติด
เรื่องยวนพ่าย และติดเรื่องพระตอเป็นตัวอย่าง ส่วนวนทันเวลา
ทั้ง ๓ เรื่อง พึงเห็นได้ว่าในสมัยนั้นยังมิได้ถือว่าคณะและเอกโทเป็น
สำคัญเท่ากับคำ มาตอนกลาง นับตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์
มหาราชมา ชอบแต่งโคลงและฉันท์กันเป็นชั้น มีโคลงพระศรีมหาโพธิ์
และโคลงกำสรวณ กับทั้งโคลงเบ็ดเตล็ดเป็นตัวอย่าง ส่วนฉันท์ก็มี
เรื่องสมุทโฆษและเรื่องอนิรุทธเป็นตัวอย่าง ถึงตอนปลายนับตั้งแต่
รัชกาลพระเจ้าบรมโกษฐ์ ชอบแต่งกลอนเพลงยาวกันเป็นชั้น ซึ่ง
ตัวอย่างยังมีอยู่มาก ในกรุงศรีอยุธยามีขณกกลางและตอนปลาย
หาปรากฏว่าแต่งติดเรื่องใดไม่

จึงเห็นว่าควรถือเป็นยุติได้ ว่าติดเรื่องพระตอนั้น แต่งใน
กรุงศรีอยุธยาตอนต้น ราวในระหว่าง พ.ศ. ๓๔๔๓ จน พ.ศ. ๒๐๗๒ ส่วน
ผู้แต่งนั้นจะว่าพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดยากอยู่ ด้วยจะเป็นสมเด็จพระ
บรมราชาธิราชที่ ๓ หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ หรือสมเด็จพระ
บรมราชาหน่อพุทธางกูร พระองค์ใดพระองค์หนึ่งก็ได้ทั้งนั้น เป็น
อันรู้ไม่ได้แน่.

คำวินิจฉัยที่ ๒

พระวรเวทย์พิสิฐ บอกอธิบายว่าการตอบปัญหา^๕จำเป็นจะต้องกล่าวถึงลักษณะของลิตติก่อน ลิตติก็คือคำประพันธ์ชนิดหนึ่งที่ใช้ร้อยและโคลงสลับกันไป คำสุดท้ายของทุก ๆ บทต้องสัมผัสกับคำที่ ๑, ๒, ๓ ของบทต่อไปไม่ว่าร้อยหรือโคลง ถ้าโคลงเป็นชนิดโคลงตันร้อยที่เขาลิตติกต้องเป็นร้อยตัน โคลงสุภาพ ร้อยก็ต้องเป็นร้อยสุภาพ ลิตติมีต่าเหมือนฉันทะแต่งหลาย ๆ ชนิดรวมกัน ข้อ^๕เป็นความรู้พิเศษของกวี ตอนที่จะกล่าวถึงเรื่องยืดยาวเป็นการดำเนินความก็ใช้ร้อย เพราะร้อยแต่งง่ายกว่าโคลง โดยเหตุที่มีข้อบังคับน้อย ถึงตอนที่^๕จะกล่าวให้เพราะ ๆ จับใจก็ใช้โคลง

คำประพันธ์ลิตตินี้ น่าจะเด่นขึ้นมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา^๕ก่อน เพราะฉนั้นจึงแบ่งหนังสือพวกนี้ออกเป็นยุค คือยุคกรุงศรีอยุธยา กับ ยุคกรุงรัตนโกสินทร์

ยุคกรุงศรีอยุธยามีหนังสือฉบับที่นับว่าสำคัญก็คือพระดอ

ยุคกรุงรัตนโกสินทร์มีหลายฉบับ แต่ที่นับว่าเป็นเอกก็คือ พระราชนิพนธ์นิทราชาภิเศก กับเตตงพ่าย นอกจากนั้นยังไม่ถึงภูมิที่จะยกขึ้นมาอ้างดังหลักที่วางไว้เพื่อวินิจฉัยต่อไป^๕

คำประพันธ์ที่ลิตติมีลักษณะอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. แต่งถูกต้องตามข้อบังคับของคำประพันธ์ชนิดนั้น ๆ โดยเคร่งครัด

๒. ความดีและเด่น

๓. สัมผัสดี

๔. ความไพเราะ

๕. ไม่แต่งอย่างที่ว่ากลอนพาไป

ลักษณะ ๕ ประการนี้ถ้าขาดเสียอย่างใดอย่างหนึ่งก็ทำให้คำประพันธ์ที่รวมและบางลักษณะถ้าขาดก็เสียหมดทีเดียว เป็นต้นว่าแต่งถูกตามข้อบังคับแต่ไม่ได้ความก็ใช้ไม่ได้ หนังสืออ่านแล้วไม่รู้เรื่องใครจะอ่าน แม้ว่าแต่งตามข้อบังคับดี ความดี แต่ขาดสัมผัสก็เหมือนแกงที่ขาดน้ำปลาดี อุปมาเช่นนี้เราจะเข้าใจง่ายกว่าอย่างอื่น สัมผัสช่วยให้ไพเราะได้อย่าง ๑ แต่ยังไม่อาจทำให้ซึ่งจับใจไม่ได้ นี่เป็นรหัสเกิดของคำประพันธ์ ทำไมคนจึงชอบอ่านคำประพันธ์ ก็เพราะอ่านแล้วจับใจติดดื่มจนไม่รู้จากดื่ม การแต่งคำประพันธ์ชนิดที่ว่ากลอนพาไปถ้าผู้อ่านหรือผู้ฟังไม่เว้าต่อความหรือคำก็มักจะชมว่าแต่งเพราะ สัมผัสดีละ แต่ถ้านึกคำและความแล้ว คำประพันธ์ชนิดนี้ก็เหมือนอย่างทองเหลืองชุบ ขรรดาคำประพันธ์โบราณอาจารย์ท่านวางหลักไว้ว่าชนิดนี้ชนิดนี้ชนิดนี้บทหนึ่งมีกบาท บาทหนึ่งมีวรรคและวรรคหนึ่งมีคำ เป็นต้นว่ากลอน ๘ วรรคหนึ่งต้องมี ๘ คำ กวีที่ด้อยอมบรรจุกำทั้ง ๘ คำนั้นให้นมนานัก ให้ได้ความมาก จงดูตัวอย่างกลอนของสุนทรภู่ในเรื่องพระอภัยมณีเถว

“จะดูวิวชีวิตคิดท้าง จะดูนางดูแม่เหมือนแต่เห็น”

ตัวอย่างข้างบนนี้วรรคหนึ่งมี ๘ คำ เรียกว่ากลอน ๘ หรือกลอน

ตลาด คำทุกคำมีน้ำหนักไม่เสียคำ ถ้าพูดถึงสัมผัสก็ได้สัมผัสถูกต้องทั้งสัมผัสในสัมผัสนอก ซึ่งเกี่ยวกับวรรคที่ ๒ บริบูรณ์ เช่นนี้จึงนับว่าเพราะ ซึ่งผิดกับกลอนตัวอย่าง จะอยู่ที่ไหนข้าพเจ้าต้องขออภัย เพราะจำที่มาไม่ได้ดังนี้

“ชีวิตจิตใจหทัยถอน”

วรรคตัวอย่างนี้ทั้งวรรคมีคำอยู่คำเดียวคือ ใจ มีคำกิริยา ถอน อยู่คำหนึ่งก็เกี่ยวกับใจ เช่นถ้าแต่งคันทนากระดาษจะมีความเท่าไร เสียเวลาอ่านใคร ๆ ก็แต่งได้ จะเรียกว่ากลอนอย่างไร

ที่ข้าพเจ้าอ้างว่ากลอนพระรถเป็นหนังสือชั้นเยี่ยม ก็เพราะมีลักษณะดังที่กล่าวได้เกือบบริบูรณ์ จะมีบกพร่องบ้างก็ตรงข้อบังคับแต่เรื่องข้อบังคับนี้แต่งกันตามสมัย บางสมัยอาจไม่นิยมกันเคร่งครัดก็ได้ เช่นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เอง สัมเด็จพระบรมพรมาณุชิตชิโนรส กวีเอก ทรงพระนิพนธ์นี้ทั้งลักษณะอันหนึ่งก็ไม่ทรงเอื้อข้อบังคับ ทรงมุ่งเอาความเป็นใหญ่ ถ้าพูดถึงกระบวนการความแล้วก็นับว่าเยี่ยม มาถึงสมัยปัจจุบันนี้จึงเคร่งครัดข้อบังคับกันหนักขึ้น

พูดถึงความแฉะรสไพเราะแล้ว ทั้งที่เป็นภาษิต พรรณนา ความโศก ความรัก และความกล้าหาญจะหาหนังสือใดในยุคนั้น ซึ่งเป็นลักษณะนี้ด้วยกันเยี่ยมไม่ได้ นอกจากนั้นถ้าพูดถึงจำนวนที่ชวนให้ผู้อ่านซึ่งใจคิดความแล้ว ก็นับว่าเยี่ยมอีกประการหนึ่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาษิต.

โคลง ๕

๑ ถึงกรรมจักอยู่ได้	ฉันใด พระเอย
กรรมบ่มีใคร	ฆ่าช้า
กุศลดั่งส่งไป	ถึงที่ ตูนา
บาปส่งจำตกช้า	ช่วยได้ฉันใด ฯ

พรรณนา.

ร่าย

๑ ชมไม้ได้สดอาด เหมือนปราสาทพิศาด คือพินาน
 มนเทียร อาเกียรณ์แกมดอกแดง แสงดูจับมวาท
 ภาควิเชียวสรวต คือมรกตรุ่งเรือง ดอกเหลืองเพียง
 ทองสุก ชาวตุ้มกุดาตาส โอภาสพรรณพิจิตร ฯ

โศก

โคลง ๕

๑ จากนุชเวียนชุ่นไช้	อารมณ์ เวียนพา
จากที่ล้มไปล้ม	เกดดอกแคดัว
ผิวจักอยู่อุกกรม	เกรียมดวาท นามแม่
จำพิ้งจากแก้ว	ไปช้าคนล้ม

รัก.

โคลง ๔

๑ บัวทองเค็ดแต่น้ำ	เอามา แดงๆ
แต่ว่าดวงดารา	หยาดฟ้า
ฤาจันทร์จากเวหา	หาพี่ พระเอย
เรียมเร่งคิดหน้าหน้า	หนุ่มหน้าคติใจ ฯ

กล่าหาญ.

โคลง ๔

๑ เรานเราเผ่าผู้	รักดี
ผิดเท่ารู้ดีกลัว	เกลียดใจดี
ผิวผิดถึงเกศ	แทนงว่า ตายนา
ดีกว่าเป็นคนให้	ท่านช้หลังตน ฯ

ใครอ่านฉันทิยพระลอจะรู้ดีทั้ง ๓ ประการ คือโคลงซึ่งใจเหี่ยว
ไปนานประการ ๓ รู้ดีเพราะจับออกจับใจเช่น “ยามไร้ได้ดดอกหญ้า
แซมผม พระเอย” ประการ ๓ และรู้ดีคั่นเด่นเป็นการปลุกใจให้
เกิดความกล้าในเมื่อผจญภัยอีกประการ ๓ ที่รู้ดีเช่นนั้นก็เพราะแต่ง
ดีเยี่ยม.

เพลงพ่าย

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีฉันทิยเพลงพ่ายเป็นหนังสือเย็บ ถ้า
จะเปรียบกับพระลอก็ยากที่จะตัดสิน เพราะถ้านัดตัดสินก็เสียหลัก
ยุคติธรรม ภาษาสมัยกรุงศรีอยุธยากับสมัยนั้นถึงที่ผิดกันไกล เรา

ได้อ่านจำนวนกรุงรัตนโกสินทร์เราก็เข้าใจซึมซาบ จะเอาเหตุอัน
ตัดสินไม่ได้

ที่ว่าแดงพ่ายตีแตกก็เพราะมีลักษณะการประพันธ์เกือบบริบูรณ์
ทุกประการ ตอนใดก็ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเสียใจ เช่นพระมหาอุปราชา
ครวญ ว่า

๑ อัจฉริยจักรพรรดิ	เพี้ยยศ
แม่พระเดี่ยเอวรัส	แก่เรียน
จักเจ็บอุระทด	ทุกข์ใหญ่ หลวงนา
กนัตตั้งพาหาเหียน	หนักดังไถดงค้ำ

ความพรรณนาก็ไพเราะแต่เห็นภาพในใจดูของจริง เช่น

๑ พิศัศจรรย์รายเรียง เพี้ยงลุตส่ายเมฆเมิด นื่องเนิน
แนวไศล สูงไล่จว้ยฟ้า ชระอ้าอ้าหวนหน เห็นถกด
กุก่อง เจริญช่องปล่องเปลว เหวหุบห้วยกรวยโกกร
ชะโงกชะง่อนเงอมง่า ถ้ำท้อธารธารา แดงเตลตาหลาก
หลาย พรายพระแพรวไฟโรจน์

แดงพ่ายยังมีลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่ง คือมีความละเอียด.
อะไรที่เป็นความรู้แล้วเป็นไม่งั้น นี่เป็นคุณของกวีที่เลิศ การจัดพล
แม้แต่ทูตต่างประเทศเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินมีระเบียบอย่างไรก็กล่าวไว้
เสร็จ นอกจากอ่านเพราะๆ เอาเรื่องเอาราว ยังเป็นคำร่าคำหับ
ค้นได้อีก.

นิทราชาคริข

พระราชนิพนธ์นิทราชาคริขกล่าวได้ว่ามีลักษณะการประพันธ์ที่
 อ้างอิงข้างต้นโดยบริบูรณ์ แต่จะยกมาเปรียบว่า เติงพ่ายดีกว่า
 หรือนิทราชาคริขดีกว่าเติงพ่ายก็ไม่ต้องคล่องธรรมเนียม เพราะถึงจะเป็น
 หนังสือในกรุงรัตนโกสินทร์เหมือนกันก็จริง แต่คนละสมัย พระราช-
 นิพนธ์นิทราชาคริข โครงเรื่องเป็นต่างประเทศ กล่าวถึงขนบธรรมเนียม
 ก็ไปคนละอย่าง และในสมัยนั้นภาษาอังกฤษกำลังคึกคักขึ้นในชน
 ราชตระกูลและผู้มีบรรดาศักดิ์สูง ตำแหน่งไทยแม้จะเพราะก็เพราะอย่าง
 เรื่อย ๆ ถ้าเจ็ดตำแหน่งฝรั่งเข้าด้วยชวนให้รู้สึกว้าๆ เถื่อนๆ นิทราชา-
 คริขจึงเปรียบกับพระตอและเติงพ่ายไม่ได้ แต่ที่นับว่าดีเลิศ ก็เพราะ
 ข้อความเด่น คนทุกชั้นอ่านเข้าใจ แม้เป็นเรื่องแปลก ๆ ถึงตอนเพราะ
 ก็เพราะอย่าง เก๋ ดังตัวอย่าง

๑ สุริยาเรืองเรืองพัน	อัมพร แฉ่วเฮย
หัวหัวหม่อมม	มัวร้อง
เขยคดากถิ่นเกสร	เสาวรส รวยนา
พรรคพิทศเหินกอง	เกริ่นเร้าเตียงระงม ฯ

พูดถึงลักษณะละเอียดระเอียดก็ดีเลิศ ครึ่งไหนที่เป็นความรู้ก็ทรง
 พระราชนิพนธ์แทรกเข้าไว้ เช่นลัทธิ ขนบธรรมเนียมของราชสำนัก
 อาหรับโบราณและภาษิต ตอนจบชั้นก็ทรงพระราชนิพนธ์ใช้ถ้อยคำ
 เหมาะแก่กาละเทศะและบุคคล ใครอ่านได้ทั้งความรู้และความบันเทิง

ตอนเพราะก็เพราะจับใจ นี่เป็นลักษณะของกวีนิพนธ์

หนังสือลิตติคนนอกจากนี้ ข้าพเจ้าได้อ่านแล้ว ไม่เห็นมีลักษณะ
ที่จะกล่าวได้ถึง ๓ เถื่อนนี้ จึงเป็นอันยุติ.

๒. การแต่งบทกลอนและโคลงในเมืองไทยเรานี้ มีมา
แต่ครั้งไหน.

คำวินิจฉัย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดีรงราชานุภาพ
ประทานอธิบายเรื่องตำนานโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ซึ่งทรงพระนิพนธ์
ไว้ในหนังสือเพลงยาว กลบทและกลอักษร ฉบับราชบัณฑิตยสถานพิมพ์
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ กับข้อความที่ทรงแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ในครั้งต่อมา
เล่มที่ประชุมดังต่อไปนี้.

คำอธิบายตำนานโคลงฉันท์กาพย์กลอน

มุนต์เหตุแห่งการเรียบเรียงถ้อยคำให้เป็นกลอนนั้น เพื่อจะให้
ท่องจำได้ง่ายเป็นสำคัญ เช่นพ้องเห็นได้ในคาถาแสดงพระธรรมอันมีใน
พระไตรปิฎกเป็นต้น เกิดขึ้นแต่ก่อนวิธีใช้เขียนเป็นตัวหนังสือ ต่อภายหลัง
จึงเกิดมีผู้นิยมคิดแบบกลอนต่าง ๆ การแต่งบทกลอนดูเหมือน

จะ^๓ มีอยู่ทั่วทุกชาติทุกภาษา แต่ว่ามีลักษณะต่าง ๆ กัน ลักษณะ
 ของไทยเรา^๔ มีหลักอยู่ที่ต้องมีค่าเป็นสัมผัสคล้องกัน ถัดนั้นกำหนด
 นับอักษร จัดเป็นกลอนเป็นบาทเป็นบทด้วย ที่ประเด็นซึ่งขึ้นจากค
 ที่ใช้เสียงสูงต่ำ ที่สุดจากคอักษรให้ประกอบกับเสียงหนักเบาด้วย
 กระบวนแต่งถ้อยคำอันประกอบด้วยหลักดังกล่าวนั้น ท่านกำหนดได้
 เป็น ๔ ประเภท เรียกว่าโคลงประเภท ๑ ฉันท์ประเภท ๑ กาพย์
 ประเภท ๑ กลอนประเภท ๑ แต่จะคิดแต่งกันขึ้นเมื่อครั้งใดไม่ปรา
 กฏ มีเค้าเงื่อนแต่ว่าโคลงนั้นดูเหมือนจะเป็นของพวกไทยข้างฝ่าย
 เหนืออีกชั้น มีกำหนดอักษรนับเป็นบาท ๒ บาท ๓ บาท ๔ บาท เป็น
 บท เรียกว่า โคลงสอง โคลงสาม โคลงสี่ โคลงเก้า ๆ ที่มีรับสัมผัส
 ผัสสะที่กำหนดใช้อักษรสูงต่ำน้อยแห่ง แต่มีบังคับมากมายจนภาย
 หตัง เห็นจะเป็นเมื่อพวกไทยข้างฝ่ายใต้อย่างมาแต่งประดิษฐ์เติม
 ขึ้น ฉันท์นั้นได้เข้ามาจากภาษาบาลีซึ่งแต่งในอินเดีย แบบใน
 อินเดียมีบังคับที่ให้อักษรหนักเบา และบังคับให้นับอักษรรวมเป็น
 บาท นับบาทรวมเป็นคาถา เราถ่ายแบบแต่งเป็นภาษาไทย แลมาให้
 มีสัมผัสเข้าด้วย เพราะไม่มีสัมผัสพ้องไม่เป็นกลอน ผิดหลักข้างไทย
 กาพย์นั้นตามตำราเห็นท่านจะกำหนดกว้าง บรรดาที่กล่าวแต่งทุกอย่าง
 นับเป็นกาพย์หมด (พบหนังสือตำรากาพย์อันแต่งไว้เป็นภาษาบาลี
 ๒ คัมภีร์ เรียกว่ากาพย์ตำราวิธานคัมภีร์ ๑ กล่าวด้วยลักษณะ

๓. ความที่กล่าวมานี้แต่งใหม่ในคราวนี้

ภาพย์ ๓๕ ภาพย์ อักคมกรั ๓ เรียกว่าภาพย์คันละ กล่าวด้วยลักษณะ
 ภาพย์ ๕ ภาพย์ รูปแห่งโคลง ภาพย์ กตอน ภาษาไทย ตุ่มส้มผัด
 ใช้ตรงกับหนังสือ ๒ คัมภีร์นี้โดยมาก แต่หนังสือ ๒ คัมภีร์นี้ไม่ได้
 กล่าวถึงลักษณะบังคับเอกโท ผู้วิภาษามคธจึงเกิดว่าเป็นภาษามคธ
 ที่แต่งขึ้นในชั้นหลัง เพราะภาษามคธและภาษาดังกล่าวอยู่ในอินเดีย
 หรือแม้ในลังกาไม่เคยเห็นมีส้มผัดเลย ดังนั้นฐานกันว่าจะแต่งขึ้นใน
 ไทยเหนือ รวบรวมดินแดนเจ้าพระบรมไตรโลกนาถ ยุคที่พระศรีมังคลา
 จารย์แต่งคัมภีร์มังคลัตถที่ป็น อาจถือเอาวรรณคดีไทยพวกโคลง ภาพย์
 กตอนไปแปลงขึ้นเป็นภาษามคธก็ได้ ที่ไปให้ชื่อว่าภาพย์นั้นก็เพราะ
 แปลว่าของก่อกินความได้ทั้งหมดดังกล่าวแล้ว ฉันทในภาษาดังกล่าว
 เรียกว่าภาพย์กัมเช่น กาวุธมาดา ทศาวตารจรีต เป็นต้น แต่ภาพย์
 ของไทยนั้น) ตามที่กล่าวก่อนในชั้นหลังแคบกว่านั้น ตกเป็นคำแต่งซึ่งมีรูป
 คล้ายฉันท แต่ไม่นิยมเสียงหนักเบาเช่นแต่เป็นภาพย์ กตอนนั้นเห็นจะ
 เป็นของพวกไทยข้างฝ่ายใต้คิดขึ้น มีกำหนดแต่เพียงว่ากตอนหนึ่งคือ
 มีส้มผัดรับกันครั้งหนึ่งไม่ให้มีอักษรเกินไปกว่า ๘ ต้องกตอนนับเป็น
 คำหนึ่ง เพลงยาวอยู่ในประเภทกตอน เหตุใดจึงเรียกว่าเพลงยาว
 ขอนยงหาพบบออธิบายไม่ได้ ได้แต่สันนิษฐานว่ามูลเดิมของคำกตอนซึ่ง
 เกิดขึ้น เห็นจะเกิดเป็นคำขบเขยวพานการสังวาส คำขบเขยนั้นยังมี
 คำอื่นอยู่ในการเล่น เช่นที่เรียกกันว่า แอ้ว ในมณฑลภาคอีสาน

เรียกว่า ซอ โหมณฑทพายัพ และเรียกว่า เพลง โหมณฑทที่
ไถ่ราชธานี ถึงการเดินดอกร้อยจักรวาลและเดินเพลงวงใหญ่ ก็
คงมาแต่ขับเกี่ยวพานนั่นเอง เป็นแต่คิดดัดแปลงให้วิจิตรขึ้นในชั้นหลัง
ก็กระบวนแต่งกลอนสำหรับขับเกี่ยวพานการตั้งวงสนั่น ในสมัยเมื่อ
ยังไม่ใช้จดลงเป็นหนังสือ คนที่เชี่ยวชาญก็คิดกลอนสด คนที่ไม่ชำนาญ
ก็ต้องอาศัยแต่งท่องจำ จึงแต่งเป็นบทสั้น ๆ เช่นขนาดบทดอ
กร้อยจักรวาล เพราะถ้ายาวนักก็เหลือที่จะจำได้ ครั้นมาถึงสมัยเมื่อ
ชอบใช้เขียนหนังสือ พวกกวีก็เป็นผู้เอาคติอันเคยแต่งกลอนเป็น
เพลงขับเกี่ยวพาน มาแต่งเป็นหนังสือกลอนเกี่ยวส่งไปให้กัน หนังสือ
เช่นนั้นจึงเรียกกันว่า “เพลงยาว” เพราะเขาอย่างเพลงเกี่ยวมาแต่ง
กล่าวความยืดยาวออกไปใช้แทนคำขับ ด้วยมูลเหตุเป็นดังว่า เพลง
ยาวจึงมักแต่งกันแต่สำหรับเกี่ยวพานการตั้งวงเป็นพื้น ความสันนิษ-
ฐานเช่นกล่าวมาจะถูกหรือผิดสถานใด แล้วแต่ท่านทั้งหลายจะลง
มือเห็น.

ถ้าว่าโดยทางตำนาน เพลงยาวเป็นของเกิดมีขึ้นภายหลังบท
กลอนอย่างอื่น ๆ ดูเหมือนจะชอบแต่งกันชุกชุมต่อเมื่อตอนปลายสมัย
กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ดังเกิดหนังสือเพลงยาวโบราณที่มีฉบับ
อยู่บัดนี้ เป็นเพลงยาวแต่งเพียงในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศขึ้นแต่
พ.ศ. ๒๒๗๕ มาแทบทั้งนั้นที่แต่งก่อนนั้นขึ้นไปดูเหมือนจะไม่มี แต่มี
คำกล่าวกันว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดทรงแต่งเพลงยาว
และอ้างเพลงยาวบทหนึ่งซึ่งขึ้นต้นว่า “โหมหอมหอมเหิรเวหาหวด

แต่โดยhamได้เว้นทิวาครวญ” บทนี้^{๕๑} ว่าสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระ
ราชนิพนธ์ มีผู้เขียนลงแผ่นกระดานคิดไว้ที่พระที่นั่งจันทร์พิศาล
ณเมืองดพบบุรี ปรากฏอยู่จนรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์^{๕๒} ข้อ
ที่ว่าม้เพลงยาวพระราชนิพนธ์สมเด็จพระนารายณ์นั้นก็อาจจะม้ได้ แต่
เมื่อไม่มีเพลงยาวจำนวนอื่น ๆ อันแต่งในสมัยเดียวกันปรากฏอยู่เป็น
เพื่อน ก็พึงได้เพียงว่าเพลงยาวอาจจะเป็นของเริ่มริแต่งในรัชกาล
สมเด็จพระนารายณ์ แต่มาשובแต่กันแพร่หลายต่อเมื่อในรัชกาล
พระเจ้าบรมโกศ^{๕๓} ข้อหลังมีหลักฐานปรากฏอยู่เป็นแน่นอนไม่มีที่
สงสัย จะเป็นด้วยเหตุใดเมื่อพิเคราะห์ดูหนังสือบทกลอนซึ่งแต่งครั้ง
กรุงศรีอยุธยา ดูเหมือนความนิยมในการแต่งบทกลอนจะเกิดมีเป็น
ยุค ๆ บรรดาหนังสือบทกลอนแต่งครั้งกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีฉบับอยู่ม้ด
นี้ ถ้าว่าโดยอายุดูเหมือนดิลิตคำแข่งน้ำพิพัฒน์สัจจาจะแต่งก่อนเก่า
กว่าเพื่อน อาจจะเป็นของแต่งแต่ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีอยู่ทอง
(ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๘๓ จน พ.ศ. ๑๘๙๒) ก็เป็นได้ ถัดนั้นมาถึงดิลิต
มหาชาติคำหลวง มีจดหมายเหตุบอกศักราชไว้ว่าสมเด็จพระบรมไตร
โลกนาถโปรดให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตย^{๕๔} แต่งขึ้น เมื่อปีชวด

๑. เพลงยาวบทนี้มีอยู่ในประชุมเพลงยาวความเก่าภาคที่ ๗ ซึ่งหอ
พระสมุดฯ พิมพ์ตลอดทั้งหมด.

๒. หนังสือมหาชาติคำหลวง จำนวนเดิม หายสูญเสียแล้ว หลาย
กัณฑ์ ฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้เชื่อได้ว่าจำนวนเดิมแต่กัณฑ์ทศพร.

พ.ศ. ๒๐๒๕ กับดิลกเรื่องพระรถก็เป็นหนังสือจำนวนสั้นเก่า และมี
 คำกล่าวไว้ในโคลงข้างท้ายหนังสือนี้ว่า “มหाराชเจ้าหน้พนธ์” ดังนี้
 ดันนิษฐานว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอีกเรื่อง
 หนึ่ง ถัดมาถึงดิลกเรื่องยวนพ่าย เรื่องหนังสือนี้แสดงว่าแต่งใน
 รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๓๔ จน พ.ศ.
 ๒๐๗๒) หนังสือ & เรื่องที่ได้ระบุ^{๕๓} นับว่าเป็นหนังสือบทกลอนแต่ง
 ยุคแรกในกรุงศรีอยุธยา มีเค้าเงื่อนพอสังเกตได้ว่าในสมัยนั้นกวี
 ไทยมีความรู้เชี่ยวชาญ วิชาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต กระจบ
 แต่งบทกลอนก็ดามารถแต่งได้เป็นอย่างดี แต่หนังสือที่แต่งขึ้นในยุคนั้น
 มีน้อยเรื่อง ข้อหนึ่งเป็นด้วยผู้มีความรู้อักษรสมัยถึงขั้นสูงมีน้อยคน
 เพราะการศึกษาในพื้นเมืองยังต่ำ อีกประการหนึ่งหนังสือบทกลอน
 ซึ่งแต่งในยุคนั้น ปรากฏแต่แต่งเป็นร่ายเกมโคลงซึ่งเรียกว่าดิลก
 ไม่แต่งเป็นกาพย์กลอนหรือฉันท์ จะเป็นเพราะเหตุใดข้อนี้สันนิษฐาน
 ว่าแบบบทกลอนคงมีแล้วในสมัยนั้นทั้งโคลงฉันท์กาพย์กลอน แต่เหล่า
 กวีชั้นสูงหากดงเนื้อเห็นกันว่าฉันท์ เป็นแบบบทกลอนสำหรับแต่งภาษา

๓. มีหนังสืออีก ๒ เรื่อง คือโคลงทวาทศมาส ซึ่งขุนพรหมมนตรี
 ขุนศรีภักดีราช ขุนสารประเสริฐ ช่วยกันแต่งเรื่อง ๓ โคลงกำสรวณ
 ว่าศรีปราชญ์แต่งอีกเรื่อง ๓ จำนวนเท่าถึงชั้นยุคนั้น ในพงศาวดารว่า
 ศรีปราชญ์เกิดในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ จึงเบนข้อสงสัยว่าโคลง
 กำสรวณจะมีใช้จำนวนศรีปราชญ์คนหลัง.

อื่นเช่นภาษามคธเป็นต้น จะเอามาแต่งภาษาไทยไม่เพราะ ส่วนกาพย์
และกลอนนั้นแต่งง่าย มักใช้แต่งคำขวัญร้องตำนานกันอยู่แล้ว เห็นว่า
เป็นของสำหรับแต่งกลอนปากตลาด ไม่สมควรจะใช้แต่งเรื่องสำคัญ
ชั้นสูง ท่านองจะคิดเห็นเช่นว่าจึงไม่แต่งเป็นกาพย์กลอน.

ตามเรื่องตำนานที่กล่าวกันมา หนังสือบทกลอนแต่งกันมากอีกยุค
หนึ่งในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม (ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๕๕ จน พ.ศ.
๒๓๗๓) นับเป็นยุคที่ ๒ แต่หนังสือซึ่งแต่งในยุคนั้น เพื่อการบำรุงพระ
ศาสนาเป็นพื้น ว่าพระเจ้าทรงธรรมทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเวดส์สันตร
ชาติก สำหรับเทศน์มหาชาติเป็นต้น อันหนังสือมหาชาตินั้น ฉะบับ
แต่งเป็นคาถาภาษามคธ แต่ถ้อยคำเป็นคติว่าถ้าใครได้ฟังย่อมเกิดสิริ
มงคลแก่ผู้นั้น คนทั้งหลายจึงนิยมฟังเทศน์คำถ้ามหาชาติ เรียกกันว่า
“คาถาพน” แต่การที่ฟังนั้นมิได้เข้าใจความที่เทศน์ เพราะเป็นภาษา
มคธทั้งนั้น พระเจ้าทรงธรรมจึงทรงอนุมัติตามแบบอย่างครั้งสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถซึ่งให้แปลมหาชาติแต่งเป็นคำหลวงไว้สำหรับอ่าน
ให้ลัษัฏฟัง แต่คำหลวงนั้นแปลสลับไปกับคาถาทุกบาท คนสามัญ
ฟังความต่อไม่ติดเข้าใจยาก ครั้นทรงพระราชดำริให้แต่งเป็นหนังสือ
สำหรับพระเทศน์มหาชาติ ๓๓ กัณฑ์ ให้มีคาถาไว้ตอนหนึ่งต่าง
หากและคำแปลแต่งเป็นบทกลอนไว้ตอนหนึ่งต่างหาก เช่นเทศน์

กันมาจนปัจจุบันนี้ ออกอย่างหนึ่งกล่าวกันว่า “สวดไอ้เอ
 วิหารราย” ก็เกิดขึ้นครั้งพระเจ้าทรงธรรม เหตุด้วยประเพณีการ
 รัชศาสตร์อุโบสถแต่โบราณ เมื่อถึงวันอุโบสถพวกสัปปุสพากันออก
 ไปสัมาทานอุโบสถศีลที่วัดแต่เวลาเช้า และรัชศาสตร์อยู่วัดตลอดวันจน
 เย็นค่ำจึงกลับมานั่น ก็ในเวลาสัปปุสประชุมกันอยู่ที่วัดในวันอุโบสถ
 นั้น ย่อมประพฤติกิจต่าง ๆ ตามควรแก่ความเลื่อมใสในพระศาสนา คือ
 ศึกษาหาความรู้ศีลธรรมเป็นต้น ถ้าศิษย์เหล่านั้นพระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้
 จึงแปลชาดกเรื่องต่าง ๆ แต่งเป็นหนังสือบทกลอน สำหรับให้สัปปุส
 อ่านสันทัดฟังในเวลาไปรัชศาสตร์อยู่ที่วัด หนังสือพวกนี้แต่งเป็นกาพย์
 ขันทวนั้น มักเรียกกันว่า หนังสือสวด คงมีมาก่อนสมเด็จพระบรมไตร
 โลกนาถทรงแต่งมหาชาติคำหลวง ที่เรียกว่า สวดไอ้เอวิหารราย
 นั้น คือพระเจ้าทรงธรรมทรงพระราชดำริให้จัดประเพณีการอ่านหนังสือ
 สวดให้เป็นที่ประโยชน์แก่สัปปุสยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน เป็นต้นว่าให้มี
 พนักงานอ่านประจำวิหารหรือศาลารายในพระอารามหลวงสำหรับสัปปุ
 สจะได้อ่านฟัง และพึงสันนิษฐานต่อไปได้อีกชั้นหนึ่งว่าคงโปรดฯ ให้
 ขอแรงพวกกวีแต่งกาพย์เรื่องชาดกต่าง ๆ เพิ่มเติมขึ้นอีกเป็นอันมาก

๓. จดหมายเหตุเก่ากล่าวความย่อ ๆ บางฉบับว่าสมเด็จพระบรม
 ไตรโลกนาถทรงแต่งมหาชาติคำหลวง บางฉบับว่าพระเจ้าทรงธรรม
 แต่งมหาชาติคำหลวง ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่าหนังสือมหาชาติที่ทรง
 แต่งนั้นต่างกันตั้งแต่ลงมา เพราะมีหลักฐานที่ฉบับยังปรากฏอยู่ด้วย
 กันทั้ง ๒ อย่าง,

จนการแต่งหนังสือสดเป็นประเพณีนิยมกันแพร่หลาย” ยังสังเกต
ได้แม้ในปัจจุบันนี้ ด้วยบรรดาหนังสือบทกลอนของเก่าที่มีอยู่ หนังสือ
สดสดเป็นมากกว่าอย่างอื่น แต่ประเพณีการที่สดประจำวิหารและ
ศาลาราย ซึ่งพระเจ้าทรงธรรมทรงพระราชดำริขึ้นยังมีอยู่จนปัจจุบัน
นี้แต่ในวัดศรีรัตนศาสดารามเวदानักขัตตฤกษ์ เช่นเช้าพระวัดส์หรือ
ออกพระวัดส์ยังมีนักสด ๆ มหาชาติคำหลวงของสมเด็จพระบรมไตร
โลกนาถที่ในพระอุโบสถ และมีพวกเด็กนักเรียนสดสดชาดกเรื่องอื่น ๆ
ตามศาลาราย พอเห็นได้เป็นเค้าเงื่อนของประเพณีเดิมที่กล่าวมา.

คำกาพย์นอกจากหนังสือสดที่กล่าวมา แต่โบราณมักใช้แต่ง
บทขับร้องดำเนิน เช่นคำขับไม้ คำพากย์โขนหนังสือและบทตะคอนเก่า
เป็นต้น เห็นจะใช้มาเก่าแก่แต่แรกมีการเดินเหล่านั้น ด้วยแบบกระบวน
เดินได้มาแต่อินเดีย บทตะคอนโขนหนังสือของพวกชะวาก็ยังใช้คำกาพย์
ซึ่งชะวาเรียกกันว่า “กาจ” อยู่จนบัดนี้

หนังสือบทกลอนมาปรากฏว่ามีแต่งมากเมื่อในรัชกาลสมเด็จพระ

๓. ประเพณีอ่านหนังสือสดให้สัปรุขฟังเช่นว่า ยังมีอยู่ณเมือง
นครศรีธรรมราชจนทุกวันนี้.

๒. บทตะคอนโนห์รายังแต่งเป็นกาพย์อยู่จนทุกวันนี้ และประหตาด
ที่ตึกซึ่งเป็นการเล่นเกิดขึ้นใหม่ก็พลอยแต่งบทเป็นกาพย์ เพราะใช้คำ
เบ็ดเตล็ดเก่าซึ่งเนื้อร้องเดิมเป็นกาพย์ เมื่อมายักว่าเป็นกลอนสดใหม่
ก็ยังคงตามแนวเดิมให้เหมาะแก่ขับร้อง.

พระนารายณ์มหาราช (ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๘ จน พ.ศ. ๒๓๓๓) อีก
 ตอนหนึ่ง นับเป็นยุคที่ ๓ แต่หนังสือซึ่งแต่งในยุคนั้นก็ยากก่อน ๆ
 เป็นข้อสำคัญที่มั่งคั่งคำราเรียนพงศาวดารและบทกลอน แม้บทกลอน
 ก็แต่งทุกประเภท มีทั้งโคลงฉันท์กาพย์กลอน การแต่งหนังสือครั้ง
 รัชการสมเด็จพระนารายณ์ พิศุระหัดเห็นมีเค้าเงื่อนที่จะสันนิษฐาน
 เรื่องตำนาน ด้วยหนังสือเรื่องหนึ่งเรียกชื่อว่า “จินตามณ” เป็น
 คำราเรียนหนังสือไทย^๑ แต่งไว้พิสดารตั้งแต่หัดอ่านเขียนจนถึงหัดแต่ง
 โคลงฉันท์กาพย์กลอน บอกไว้ในตำนานนั้นว่า พระโหรา ชาวเมือง
 โอฆบุรี (คือเมืองพิจิตร)^๒ เป็นผู้แต่ง และมีหนังสืออีกเรื่องหนึ่งคือ
 พระราชพงศาวดาร (ซึ่งหอพระสมุดฯ สมมติชื่อเรียกว่า “ฉบับหลวง
 ประเสริฐ” นั้น) ในบานแผ่นข้างต้นว่าสมเด็จพระนารายณ์ดำรัสสั่งให้
 พระโหราแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ เป็นหลักฐานว่าสมเด็จพระ
 นารายณ์คงโปรดฯ ให้พระโหราคนเดียวกันแต่งทั้งหนังสือจินตามณ
 และหนังสือพระราชพงศาวดาร นอกจากนั้นยังมีเค้าเงื่อนที่จะสันนิษฐาน
 ต่อไปอีกข้อหนึ่ง ว่าเหตุใดสมเด็จพระนารายณ์จึงมีรับสั่งให้พระโหรา

๑. หนังสือจินตามณใช้กันแพร่หลายมาจนมีหนังสือมูลบทบรรพ
 กิจแบบเรียนหลวงในรัชกาลที่ ๕

๒. แต่ก่อนกล่าวกันว่า เมืองโอฆบุรีคือเมืองพิษณุโลกส่วนที่ตั้ง
 ทางฝั่งตะวันตก แต่มาพบหลักฐานในจารึกครั้งสุโขทัยว่าเมืองโอฆบุรี
 นั้นเรียกภาษาไทยว่า เมืองสระหลวง คือเมืองพิจิตรเก่า.

แต่งหนังสือ ๒ เรื่องนั้น ด้วยปรากฏในเรื่องพงศาวดารรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ว่า เมื่อพสกนิกรหลวงฝรั่งเศสแรกเข้ามาตั้งสถานศาสนาคริสต์ในพระนครศรีอยุธยา นั้น มาตั้งโรงเรียนขึ้นสำหรับสอนหนังสือแก่เด็กไทยด้วย อาศัยเหตุนี้เห็นว่าคงเป็นเพราะสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระราชดำริว่าถ้าฝ่ายไทยเองไม่เอาเป็นธุระจัดบำรุงการเล่าเรียนให้รุ่งเรืองก็จะเสียเปรียบฝรั่งเศส พระโหราคงเป็นปราชญ์มีชื่อเสียงว่าเชี่ยวชาญอักษรสมัยอยู่ในครั้งนั้น สมเด็จพระนารายณ์จึงมีรับสั่งให้เป็นผู้แต่งตำราสอนหนังสือไทยขึ้นใหม่ ส่วนการที่โปรด ฯ ให้แต่งหนังสือพระราชพงศาวดารนั้น จะแต่งเป็นหนังสือเรียนหรือแต่งสำหรับให้เป็นความรู้แก่ทูตต่างประเทศที่เข้ามาในครั้งนั้น ก็อาจจะเป็นไปได้ทั้งสองสถาน แต่ควรพึงเป็นยุคคิดได้ว่า การที่กวาดขันให้ลูกผู้ใดเล่าเรียนหนังสือไทย คงเริ่มขึ้นในครั้งรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ความที่กล่าวนี้ยังมีหลักฐานที่สังเกตออกอย่างหนึ่ง ด้วยตัวอย่างหนังสือฝีมืออาลักษณ์เขียนในครั้งนั้น เช่นหนังสือสัญญาที่ทำกับฝรั่งเศสยังปรากฏอยู่ กระบวนอักษรวิจิตรที่ใช้ปิดฉลากติดเคียนมาก เห็นได้ว่าความรู้หนังสือไทยคงตกต่ำมาเสียคราวหนึ่ง พังมากับเจริญขึ้นคงแต่รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ เพราะฉะนั้นต่อมาถึงรัชกาลหลัง ๆ จึงมีผู้รู้หนังสือต้นตำรับมาขึ้นโดยลำดับ จนสามารถแต่งบทกลอน เช่นเล่นเพลงยาวกันได้ชุกชุมเมื่อในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศรู้ถึงกล่าวมาข้างต้น.

เมื่อพิจารณาดูในหนังสือจินตามณี ที่พระโหราแต่งเมื่อรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์นั้น ยังได้เค้าเงื่อนที่จะสันนิษฐานเรื่องตำนานการ

แต่งบทกลอนต่อไปอีกชั้นหนึ่ง ว่าก่อนนั้นมาผู้ที่หัดแต่งบทกลอน คง
ได้อาศัยแต่แต่งตามตัวอย่าง หรือคำแนะนำของผู้อื่น คำหรับคำรา
คำหรับนักเรียนอาศัยศึกษาหามิได้ พระโหราจึงรวบรวมระเบียบบท
กลอนต่าง ๆ ทำเป็นคำราไว้ในหนังสือจินตามณ เป็นแรกที่จะมี
คำราแต่งบทกลอนในภาษาไทย สันนิษฐานต่อกออกไปได้อีกชั้นหนึ่ง
ว่าคงเป็นเพราะมีคำราของพระโหราชั้น จึงมีผู้แต่งบทกลอนประเภท
ที่ยังไม่ปรากฏว่าเคยแต่งมาก่อน คือหนังสือไทยซึ่งแต่งเป็นฉันท
เป็นต้น ความที่กล่าวขานมีคำฉันทเรื่องสมุทรโฆษปรากฏอยู่เป็นต
อย่าง หนังสือคำฉันทเรื่องสมุทรโฆษนี้ มีตำนานว่าพระมหाराชครู
เป็นผู้แต่งตอนต้น (ที่เรียกว่า พระมหाराชครู นั้น สันนิษฐานว่า
เห็นจะเป็นคนเดียวกับพระโหราผู้แต่งหนังสือจินตามณนั่นเอง ทำนอง
จะเรียกกันว่า พระมหाराชครู เพราะสมเด็จพระนารายณ์ทรงยกย่อง
เป็นครูบาอาจารย์ มิใช่เป็นตำแหน่งพระมหाराชครูลูกขุนหรือพระ
มหाराชครูพราหมณ์ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏว่าหนังสือสมุทรโฆษคำ
ฉันทนั้น) สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระราชนิพนธ์ต่อตอนหนึ่ง แล้ว
ค้างมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระปรมานุชิต

๓ บางทีจะเป็นคนเดียวกับพระโหราที่ว่าพยากรณ์แม่นนัก เรียก
กันว่า “พระโหราทายหนู” ซึ่งมีเรื่องอยู่ในพงศาวดารรัชกาลพระ
เจ้าปราสาททอง ถ้าเช่นนั้นสมเด็จพระนารายณ์ก็คงได้เป็นศิษย์มาแต่
ยังเป็นพระราชกุมาร

ชินวรณ์ มาทรงแต่งต่อจึงจบเรื่อง หนังสือสมุทโฆษบางที่จะเป็น
เรื่องแรกที่พระมหाराชกรวิแต่งหนังสือไทยเป็นคำฉันท์ ด้วยประสงค์
จะพิสูจน์ให้ปรากฏว่าภาษาไทย อาจจะแต่งเป็นฉันท์ให้ไพเราะได้
สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงนับถือนับถึงทรงพระราชนิพนธ์ต่อ และผู้อื่น
จึงเอาอย่างแต่งคำฉันท์เรื่องอื่น ๆ ขึ้นแต่ขึ้นมา.

เรื่องตำนานอันเนื่องด้วยหนังสือสมุทโฆษคำฉันท์ ยังมีข้อข้อ
หนึ่งคือที่หนังสือสมุทโฆษคำฉันท์นั้น แต่งสำหรับใช้เป็นคำพากย์
หนึ่ง ความข้อนี้ปรากฏชัดเจนอยู่ข้างต้นหนังสือ ดัชนีฐานว่า
ประเพณีการเล่นหนังไทยในสมัยนั้น ยังเล่นเช่นเดียวกับหนังที่เล่น
อยู่ในเมืองชะวากนทุกวันนี้ คือคนพากย์ (ชะวาเรียกว่า ตาหงส์)
เล่าเรื่องเป็นกาพย์กลอนโดยท่านองดำนำบ้าง เสรจาบ้าง เล่าไปถึง
เรื่องตรงไหน ก็เอาหนังตรงนั้นขึ้นเชิดให้คนดู แล้วเปลี่ยนตัวหนัง
และทำพากย์ไปตามเรื่อง วิธีเล่นหนังในสมัยนั้นฟังคำพากย์เป็นสำคัญ
ตัวหนังเป็นแต่เครื่องประกอบ และเล่นเรื่องต่าง ๆ ไม่เฉพาะแต่
เรื่องรามเกียรติ์ การที่เล่นหนังเฉพาะแต่เรื่องรามเกียรติ์ และ
เอาตัวหนังเป็นสำคัญ ใช้คำพากย์คำเสรจาเป็นแต่เครื่องประกอบ
อย่างเล่นหนังไทยเล่นกันจนปัจจุบันนี้ เกิดขึ้นต่อภายหลัง ส่วนหนังสือ
ซึ่งแต่งเป็นคำฉันท์นั้น ก็พึงสันนิษฐานได้ว่าเดิมแต่งสำหรับใช้เป็นคำ
พากย์ เช่นพากย์โขนหนังหรือเป็นคำขับกล่อมเช่นกล่อมช้าง แทน
ที่ใช้แต่งเป็นกาพย์มาแต่ก่อน และคำฉันท์น่าจะเป็นของเกิดขึ้นใน
รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ด้วยเหตุที่พอจะพึงได้แสดงมา.

หนังสือบทกตอน ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ นอกจากคำฉันท์ของพระราชาครูที่กล่าวมา ยังมีกาพย์ห่อโคลงของ พระศรีมโหสถแต่งเป็นเรื่องสังวาสปรากฏอยู่อีกเรื่องหนึ่ง ดูเหมือน จะเป็นกาพย์ห่อโคลงซึ่งแต่งก่อนเรื่องอื่น ๆ หนังสือโคลงฉันท์นอก จากที่ได้รับมา ยังมีแต่งในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์อีกหลายเรื่อง และกวีที่มีชื่อเสียงปรากฏในยุคนั้น นอกจากพระมหाराชาครู (คือ พระโหรา) ก็ยังมีอีกหลายคน เช่นพระศรีมโหสถแต่งกาพย์ห่อ โคลง และโคลงสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์ ขุนเทพกวี (พราหมณ์) ชาวเมืองสุโขทัย^๓ แต่งฉันท์สี่กั๊กสี่ลงเวกกล่อมช้าง และ ศรีปราชญ์ว่าเป็นลูกพระมหाराชาครู แต่งเรื่องอนิรุทธคำฉันท์ไว้เป็น สำคัญ ส่วนโคลงปลุกเบิกเตล็ดต่าง ๆ ในพวกประชุมโคลงโบราณ ก็มีชื่อผู้แต่งปรากฏอีกหลายคน มีตั้งแต่พระเจ้าล้านช้าง พระเจ้า เชียงใหม่ลงไปจนถึงนายประจักษ์ แต่เกรงว่าจะเป็นของสมมติกันขึ้น หักงเอาเป็นแน่ไม่ได้ พังเป็นยุคคิดแต่ว่าคำราแต่งบทกตอนไทย มี ขึ้นบริบูรณ์ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์.

การแต่งบทกตอนมาปรากฏว่า แต่งกันมากเมื่อในรัชกาลพระเจ้าบรมโกษหรืออีกยุคหนึ่ง นับเป็นยุคที่ ๔ และที่สุดใกล้สมัยกรุงศรี

๓ ในคำราโคลงของโบราณ อ้างโคลงบางบทว่าพระเทวี่เมือง สุโขทัยแต่ง เห็นว่าที่จริงจะเป็นของขุนเทพกวีคนนั้นเอง เพราะ หนังสือที่เขียนไว้ในฉบับเดิมลบเลือนก็เลยแตกกลายเป็นพระเทวี่.

อยุธยาเป็นราชธานี มีเรื่องเล่ากันสืบมาว่า พระเจ้าบรมโกษฐ์ทรง
 กวดขันให้ลูกผู้ใดเล่าเรียน ยิ่งขึ้นกว่าเมื่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์
 ด้วยครั้งโน้นเป็นแต่กวดขันให้เรียนหนังสือ^๓ มาถึงครั้งพระเจ้าบรม
 โกษฐ์ทรงกวดขันการศึกษาพระศาสนาด้วยอีกอย่างหนึ่ง กล่าวกัน
 มาว่าบุตรหลานข้าราชการที่ถวายตัวทำราชการ ถ้าใครยังมีได้บวช
 ไม่ทรงตั้งให้เป็นขุนนางทีเดียว จึงเกิดประเพณีที่บุตรออกบวช
 ทุก ๆ คน นับเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาแต่รัชกาลต้นเป็นต้นมา.

หนังสือบทกตอน แต่งขึ้นในรัชกาลพระเจ้าบรมโกษฐ์ก็มีทุก
 ประเภท แต่ชอบแต่งประเภทกตอนกันมากกว่าอย่างอื่น แต่งทั้ง
 เป็นบทตะคอน บทเสภาและเพลงยาว บทตะคอนนั้นชนเดิมแต่งเป็น
 กาพย์ เห็นจะมาเปลี่ยนแปลงเป็นกตอนสำหรับเล่นตะคอนผู้หญิงของ
 หาดวังซึ่งเรียกกันว่า ตะคอนโน แต่วพวกตะคอนนอกจึงเอาอย่างไป
 เพลงยาวนั้นก็เกิดขึ้นด้วยเอาเพลงขับมาแต่งเป็นหนังสือดังกล่าวมาข้าง
 ต้น การแต่งบทกตอนเกิดมีมากในยุคนี้ ก็เพราะการเล่าเรียนเจริญ
 เป็นอันคืบมา ผู้รู้หนังสือในสมัยนั้นจะแสดงความสามารภให้ปรากฏ

๓ พระเจ้าบรมโกษฐ์ คงเคยเป็นนักเรียนแต่ครั้งรัชกาลสมเด็จพระ
 พระนารายณ์ ทรงสามารถแต่งบทกตอนได้ มีโคลงเรื่องชดอพระ
 นอนวัดป่าโมกข์ ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์เมื่อเวลายังเป็นพระมหาอุปราช
 ปรากฏอยู่.

ได้แต่ด้วยแต่งบทกลอนเป็นสำคัญ ผู้ที่ตำริ้นจึงชอบแต่งบทกลอน
ทั้งชายและหญิง.

ในยุครัชกาลพระเจ้าบรมโกษฐ์ มีกวีที่ปรากฏชื่อเสียง
หลายคน แต่ที่นับเป็นยอดเยี่ยมนี้ คือเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ หรือ
เรียกกันเป็นสามัญว่า “เจ้าฟ้ากุ้ง” สมเด็จพระเจ้าตากของกรุงใหญ่
ของพระเจ้าบรมโกษฐ์ ในกระบวนบทกลอนดูเหมือนจะแต่งได้ทุก
ประเภท แม้จนด้านวนเก่าอย่างมหาชาติคำหลวง ครึ่งสมเด็จพระ
พระบรมไตรโลกนาถ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ทรงแต่งนั้นโทปนันทสูตร
คำหลวงสู้ก็สู้ได้ แต่กระบวนแต่งกาพย์นับว่าเป็นยอดของกวีไทย พระ
นิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ ที่ยังเหลืออยู่เวลานี้คำฉันท์ห้ามไม่
มีอยู่มากแต่กาพย์ ทั้งกาพย์ห่อโคลงและกาพย์บทเหวือ เพลง
ยาวของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ก็มีอยู่หลายบท ดังนั้นฐานว่ากาพย์ที่เด่น
เพลงยาวกันชุกชุมในรัชกาลพระเจ้าบรมโกษฐ์ บางทีจะเกิดแต่เจ้า
ฟ้าธรรมธิเบศร์ไปรด ผู้อื่นจึงเอาอย่างเด่นกันแพร่หลาย.

การแต่งบทกลอนในกรุงธนบุรีก็ดี ในรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตน
โกสินทร์ก็ดี นิยมตามเยี่ยงอย่างครั้งรัชกาลพระเจ้าบรมโกษฐ์สืบ
มา เพราะผู้ที่ได้เป็นใหญ่ นับตั้งแต่พระเจ้ากรุงธนบุรี และพระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นต้น ได้เป็นนักเรียนมาในรัชกาล
พระเจ้าบรมโกษฐ์ ทรงสามารถแต่งบทกลอนได้ พระราชนิพนธ์
บทกลอนยังมีปรากฏอยู่ทั้งของพระเจ้ากรุงธนบุรี ของพระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท

ส่วนข้าราชการที่ได้เป็นนักเรียนในชั้นนี้ก็มีมาก จึงคงรักษาแบบอย่าง
 ครั้นรัชกาลพระเจ้าบรมโกษ^๕ อันนิยมกันว่าเป็นแบบแผน “ครึ่ง
 บ้านเมืองดี” สืบมา.

ในรัชกาลที่ ๑ แ่่งหนังสือมาก ด้วยเมื่อพระนครศรียุธยา
 เดี่ยแก่พะมาข้าศึก^๕ หนังสือสำหรับบ้านเมืองเป็นอันตราไปเสีย
 เป็นอันมาก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีพระราช
 ประสงค์จะทรงสร้างหนังสือต่าง ๆ ให้ก่ดมีขึ้นไว้เป็นฉบับสำหรับ
 พระนครดังแต่ก่อน การแต่งหนังสือฝ่ายข้างพระศาสนา^๕ก็โปรด ฯ
 ให้ประชุมพระราชาคณะและราชบัณฑิตช่วยกันแต่ง ข้างฝ่ายพระ
 ราชอาณาจักร เป็นต้นว่ากฎหมายและคำราราษาประเพณีและพระ
 ราชพงศาวดาร ก็โปรด ฯ ให้ประชุมลูกขุน และผู้รู้แบบแผน
 เรื่องราวเก่าก่อนช่วยกันเรียบเรียง แล้วทรงตรวจแก้ไขออกหนังสือ^๕หนึ่ง
 หนังสือซึ่งสร้างขึ้นเมื่อรัชกาลที่ ๑ มีจนพงศาวดารต่างประเทศ เช่น
 พงศาวดารมอญเรื่องราชธิราช และพงศาวดารจีน เรื่องเฉียดก๊ก
 เรื่องไชยอัน และเรื่องสามก๊ก^๕ ส่วนหนังสือบทกอนซึ่งแต่งขึ้นใน
 รัชกาลที่ ๑ มีบทตะคอนเป็นพัน คือเรื่องรามเกียรติ์ เรื่องอนิรุทธ
 และเรื่องอิเหนา (ทั้งอิเหนาเล็กและอิเหนาใหญ่) เป็นหนังสือหลาย
 ร้อยเล่มสมุดไทย บทตะคอนเหล่านี้เคยมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา

๑ พงศาวดารจีน ๓ เรื่องนี้ จะเคยแปลแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาหรือ
 เพิ่งมาแปลใหม่ในรัชกาลที่ ๑ ไม่ทราบแน่.

สำหรับแต่ละคนใน แต่สูญไปเสียโดยมาก จึงโปรดให้ประชุม
 กว้แต่งขึ้นใหม่ไว้สำหรับพระนคร เมื่อแต่งแล้วถวายทรงตรวจแก้ไข
 อีกชั้นหนึ่ง จึงเรียกว่าเป็นบทพระราชนิพนธ์ทุกเรื่อง โคตงฉันท
 กาพย์กลอนซึ่งกว้แต่งขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๓ ก็มีทุกอย่างแต่่น้อย
 เรื่อง ด้วยยังมีก่น้อย ผู้ที่เป็นกวีมีชื่อเสียงมาแต่รัชกาลที่ ๓
 ปราภฏแต่ ๓ คือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (เป็น
 ยอดของกวีไทยในการแต่งบทละคร) พระองค์ ๓ กรมหมื่นศรี
 สุธเรนทรพระองค์ ๓ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) อีกคน ๓ ถึงรัชกาล
 ที่ ๒ กวีที่ชื่อเสียงปรากฏมีมากขึ้น ในเจ้านาย คือพระบาทสมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ ๓ สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส
 (กระบวนแต่งโคตงและฉันทเป็นยอดของกวีไทย) พระองค์ ๓ ส่วน
 กวีที่เป็นขุนนางนั้น คือพระยาตรังคังคน ๓ นายนิรินทรธิเบศร์หุ้มแพร
 ชื่ออินทร์ เรียกกันว่า นิรินทร์อินทร์ คน ๓ ขุนสุนทรโวหารชื่อภู
 เรียกกันว่า สุนทรภู์ (อยู่มาจนถึงรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นที่ พระสุนทร
 โวหาร ในกระบวนแต่งกลอนสุภาพเป็นยอดของกวีไทยคน ๓) สุนทร
 ภูเป็นผู้ริแต่งเรื่องนิทานเป็นกลอนแทนกาพย์ และกลอนสุภาพที่ผู้
 อื่นแต่งกันต่อมาในชั้นหลัง แม้จนทุกวันนี้ แต่งตามแบบกลอนสุนทรภู์
 เป็นพื้น.

การแต่งบทกลอนในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๓
 มาแต่งดีขึ้นโดยลำดับ ดูเหมือนจะถึงอย่างดีที่สุด ในรัชกาลที่ ๓
 ถ้าจะเทียบกับบทกลอนที่แต่งครั้งกรุงศรีอยุธยา ความรู้ภาษาลึกถึง

ในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์เดิมลง แต่จำนวนบทกลอนที่แต่งนั้น ผู้
 จำนวนครึ่งกรุงศรีอยุธยาไม่ได้แต่กาพย์ นอกจากนั้นโคลงและลิลิต
 แต่งถึงขั้นที่นับว่าเป็นอย่างเอกในครึ่งกรุงศรีอยุธยา ดินที่ยังแต่ง
 ดีกว่ากรุงศรีอยุธยา แต่กลอนบทละครนั้นก็ กถอนสุภาพ เช่น
 บทเสภาหรือเพลงยาวก็ดี จำนวนครึ่งกรุงศรีอยุธยาสู้จำนวนในชั้น
 กรุงรัตนโกสินทร์ไม่ได้หุตุดๆ จะเปรียบกันไม่ได้ทีเดียว ที่การ
 แต่งบทกลอนนับว่าดีดังอย่างดีที่สุดในรัชกาลที่ ๓ นั้น เพราะกวีที่
 เป็นอย่างเยี่ยมในรัชกาลก่อน คือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
 อยู่หัว สัมเด็จพระบรมพรหมนาถในรัชกาลที่ ๓ และสุนทรภู่เป็น
 คน ยังแต่งหนังสือบทกลอนต่อมาในรัชกาลที่ ๓ และในรัชกาล
 นั้นเองก็เกิดมีกวีขึ้นอีกมาก กวีที่มีชื่อเสียงในรัชกาลที่ ๓ มีชื่อ
 แต่งเพลงยาวกลบทซึ่งจารึกไว้ในวัดพระเชตุพน ฯ แทบทั้งนั้น เว้น
 แต่สมเด็จพระยาเดชาดิศร พระองค์ ๓ เพราะทรงหันหลังแต่
 โคลงฉันท ไม่โปรดทรงเพลงยาว กับกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์
 อีกพระองค์ ๓ จำนวนแต่งเพลงยาวเผ็ดร้อนนัก แต่ทำได้ทรงรับ
 แต่งเพลงยาวกลบทไม่.

เพลงยาวกลบทซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
 พระราชดำริให้ประชุมกวีแต่งขึ้น เนื่องในการปฏิสังขรณ์วัดพระ
 เชตุพน ฯ เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๓๗๕ การที่ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระ
 พระเชตุพน ฯ ครั้งนั้น มีพระราชประสงค์จะให้เป็นที่ประดิษฐาน
 กับที่เป็นพระอารามหลวงอันใหญ่ยังอยู่ในราชธานีอย่าง ๓ และจะ

ในวัดพระเชตุพน ฯ เป็นสถานที่สำหรับนักเรียนทั้งหลายศึกษาหาความรู้วิชาต่าง ๆ อย่างเราเรียกกันทุกวันนี้ว่า เป็น “มหาวิทยาลัย” ด้วยอีกอย่าง ๓ ถ้าว่าเฉพาะพระราชปราชญ์ส่วนการศึกษาก็เป็นเพราะในสมัยนั้นตำราหายาก ด้วยยังไม่เกิดมีวิธีพิมพ์หนังสือไทย ใครมีตำราวิชาอันใดก็มักหวงเหินผู้อื่นจะเล่าเรียนได้ด้วยยาก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์จะบำรุงการเล่าเรียนวิชาความรู้ให้เจริญรุ่งเรืองในพระราชอาณาเขตต์ จึงทรงเลือกวิชาต่าง ๆ ซึ่งจะพึงเรียนรู้ได้ด้วยอ่านหนังสือ เอาตำรามาจารึกลงในแผ่นศิลาติดประดับประดิษฐานไว้ในวัดพระเชตุพน ฯ ตามสถานที่ต่าง ๆ บางแห่งก็ทำรูปภาพประกอบไว้ด้วยให้กุลบุตรผู้ประสงค์จะศึกษาหาตำราได้โดยง่าย.

การรวบรวมตำราซึ่งจะเอามาเป็นต้นฉบับจารึกครั้งนั้น มีคำเล่ากันว่า แม้พระราชประสงค์ก็เป็นการลำบากมิใช่น้อย ด้วยผู้เป็นเจ้าของตำราวิชาอันเป็นอาช้ของเขามักหวงเหินไม่เบ็ดให้ตามจริง อีกประการ ๓ ตำราที่ได้มาแม้เป็นตัวตำราจริงก็มีที่วิปลาศหรือจำนวนไม่น่าจารึกอยู่ไม่น้อย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงตั้งผู้เชี่ยวชาญเป็นกรรมการตรวจตราอีกชั้นหนึ่ง ตำราบางอย่างเช่นตำรายา เล่ากันว่าต้องให้เจ้าของตำราลงปฏิญาณว่าบอกตามจริง แล้วจึงรับจดไว้จารึก ส่วนตำราซึ่งทางจำนวนยังวิปลาศคลาดเคลื่อนหรือเลวทรามอยู่นั้น ก็ทรงขอแรงพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการที่เป็นกวีมีความสามารถช่วยกันตรวจชำระ หรือ

แต่งเสียใหม่ เพราะฉะนั้นคำราชวาทจึงนับว่าได้เลือกสรรสอบทาน
หรือแต่งใหม่ ให้ดีที่สุดในสมัยนั้น คำราชวาทวิเศษนา
ไว้ในวัดพระเชตุพน ฯ ครั้นนี้ เป็นแผนกใหญ่อยู่สองแผนก คือ
แผนกเวชศาสตร์กับแผนกวรรณคดี คำราชวาท ฯ ในแผนกวรรณ
คดี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด ฯ ให้แต่งใหม่ให้
ดียิ่งกว่าของเก่า ซึ่งแต่งครั้งกรุงศรีอยุธยาหมดทุกอย่าง เป็นต้น
ว่าคำราชวาท ก็ทรงอาราธนาสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ให้
ทรงแต่งคำราชวาทวรรณคดีและมาตราพฤติ คำราชวาทก็โปรด ฯ
ให้ประชุมกับบรรดาที่สันตติแต่งโคลงช่วยกันแต่งหลายคน ทั้งโคลง
กลบทและโคลงสุภาษิต ส่วนคำราชวาทตอนนั้นเดิมมีคำราชวาทกลบท
ของเก่าแต่งครั้งกรุงศรีอยุธยา เป็นเรื่องชาดกชื่อ “สิริวิบุตยกิติ” ใน
หนังสือนี้บอกไว้ว่า หลวงปรีชา ชื่อ แซ่ แต่งถวายกรมพระราชวัง
บวร ฯ ดังนั้นฐานว่ากรมพระราชวังบวร ฯ พระองค์นั้น เห็น
จะเป็นเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศนั่นเอง คงโปรด
ให้แต่งเรื่องกลอนกลบทเรื่องนั้นขึ้น แต่หนังสือสิริวิบุตยกิตินั้นแต่ง
คนเดียว จำนวนก็ไม่ถึงขั้นสูง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
จึงโปรด ฯ ให้แต่งผู้ ทรงขอแรงพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ
ผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งมีความสามารถในการแต่งกลอน ให้ช่วยกันรับ

๑. ต้นบทไม่ได้แต่งด้วย เพราะถูกกริ้ว ต้องถอดจากยศบรรดา
หักไปบวชอยู่ในสมัยนั้น.

แต่งกลอนกลบทต่าง ๆ รับทรงพระราชนิพนธ์เองก็มาก แต่โปรด ๆ ให้แต่งเป็นเพลงยาวถึงวาส เพราะกระบวนแต่งความถึงวาสว่าได้ เพราะกว่าเรื่องอื่น ๆ จึงเกิดมีเพลงยาวกลบทและเพลงยาวกลอักษร ขันด้วยประการฉะนี้.

๓. เรื่องคำแปลง (ต่อจากเดือนก่อน)

๑. พระราชธรรมนิเทศ เสนอว่า คำแปลงมีมากคำด้วยกัน ยิ่งค้นยิ่งพบ แต่ค้นคำราชวงศ์พระนิพนธ์จะได้มาจากไหนนั้น ยังไม่สามารถจะตอบได้ ขอเสนอคำแปลงบางคำต่อที่ประชุมเพื่อสนอง คำชักชวนของสมเด็จพระเจ้า ๑ นายกราชบัณฑิตยสภา คำแปลงพวกนี้ได้เคยเห็นในหนังสืออนันตวิภาคบ้าง ในหนังสือศัพท์โบราณแผนก บ้าง เช่น.

๑. คำที่แต่เดิมเป็นกริยา	เมื่อแปลงแล้วกลายเป็นนาม เช่น
ก. บัง.	ปกมิด กัน กัน.
แปลงเป็น	ฉนัง. ผ่าที่ใช้เป็นเครื่องบัง.
ข. กัน.	ห้าม กัน บัง.
แปลงเป็น	กำนัน. ผู้บงกัน ผู้ปกครองลูกบ้าน เช่น
	กำนันประจำตำบลเป็นต้น.

ค. เฉลย. กล่าวแก่.
 แปลงเป็น จำเลย. ผู้กล่าวแก่ ดังในคำว่าจำเลย
 ให้การต่อสู้คดีเป็นต้น.

ง. เลี้ยด. กล่าวเปรียบเปรย เช่นในความ
 ว่า พุดเลี้ยดส์ เป็นต้น.

แปลงเป็น เสนียด. อัมมกต จัญไร.

๒. คำที่แต่เดิมเป็นกิริยา เมื่อแปลงแล้วคงเป็นกิริยาตามเดิม
 เช่น.

ก. เป็ด. เผย ข้า กางออก.
 แปลงเป็น ระเบิด. ประทุหรือแตกออกโดยแรง เช่น
 ในคำว่า ดินระเบิด.

๓. คำที่แต่เดิมเป็นนาม เมื่อแปลงแล้วคงเป็นนามตามเดิม
 เช่น

ก. เล้า. หัก เช่นไม้หรือหินที่ปักเป็นหลัก
 แปลงเป็น ลำเนา. ข้อความที่ตลกคดหรือจำกัดจาก
 หัก (คือต้นฉบับ) เช่นลำเนา
 จดหมาย เป็นต้น.

ข. คม. ส่วนบางหรือแหลมที่สุดของอาวุธ
 หรือเครื่องมือ.

แปลงเป็น คาวม. ฝีปากหรือโวหาร (ที่จะหมายว่า
 โวหารที่หักแหลมกระมั่ง),

๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดีรงราชานุภาพโปรดให้ตั้งเรื่องคำแปลของพระราชธรรมนิเทศ ถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงพิจารณา สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ประทานพระดำริทรงแก้ไขปัญหา คำแปลของพระราชธรรมนิเทศมาดังนี้.

๑ ก. บัง กับ ผนัง นั้นผิดคู่ คู่ของเขาคือผนัง กับ ผนัง บั๊กผนัง คือ บั๊กกรุยหมายที่ท่าผนัง ดังที่จะเป็นแปลง ๓ ชั้นก็ได้ คือ บัง ผนัง ผนัง.

๓ ข. กัน กำนัน ถูกแล้ว ยังมีคำที่ใกล้เคียงอีกคือ คัด ว่าให้ไว้ คำนัด ว่าสิ่งที่จะให้พร้อมกับให้ไว้ แล้วเดือนไปเป็น กำนัด แต่ก็ไม่ผิดอะไร ก กับ ค เปลี่ยนกันมีบ่อย ๆ.

๓ ค. เจดย

จำเจย ถูกทีเดียว.

๓ ง. เตี้ยต เตี้ยต

คุณยังสงสัยในความที่แปล เตี้ยต เกรงจะแปรไปในทางข้างว่า เบี้ยต เช่นเตี้ยตดี ว่าเบี้ยตดู เตี้ยตแทรก ว่าเบี้ยตเข้าในระหว่าง พุดเตี้ยตดี เห็นจะหมายความว่าพุดเอาร้ายมา เบี้ยตดู คำ เตี้ยต นี้ประกอบไว้

ในที่อื่นซึ่งแปลว่าอุปมุงคตไม่ได้
ก็มี เช่นหั่วเส่นียด อันเป็นหั่วที่พัน
ถี่ เบียดบีบเอามันติดที่เส้นผมออก
เป็นอาการเบียดเหมือนกัน ต้อง
เส่นียด ที่เราเข้าใจว่าถูกต้องที่เป็น
อุปมุงคตเป็นจัญไรนั้น เห็นจะ
หมายความว่าถูกความร้ายเบียดถู
เสียด เป็นข้างทำ เส่นียดเป็นข้างถูก
เกรงจะผิดคู่ คู่ของเบียดควรจะเป็น
เผนิค หรือ บำนิค แต่ยังไม่
เคยได้ยินว่ามี รบิตควรจะคู่กับ
เริต เร็ค ซึ่งจะต้องแปลว่าเงินค้ำ
หรือกระเด็นไปก็ได้กระมัง รบิต
แปลว่าทำให้เคลื่อนที่ ทำให้แตกไป
ถ้าเริต ผกค ค์ รบิตก็ควรผกค
ค์ เหมือนตเมิต เขมรเขาเขียน
ตเมิส เพราะคู่กับ เติส.

๓ ก. เต่า ดำเนา เห็นจะถูก.

๓ ข. คม การม ถูกแท้.

คำแปลทั้งปวงย่อมจะเปลี่ยนเป็นอะไรไปได้หลายอย่าง เห็นจะ
ยังไม่ควรตราลงเป็นหนังสือว่าเปลี่ยนเป็นนามกับกริยา ค่อยสังเกตไป

ก่อนนี้คิดว่า คราวนี้ได้แต่เพียงว่าแปลงแล้ว ย่อมมีความหมายต่างกัน
เท่านั้นก่อน หนึ่งคำว่า แปลง กับ แผลง นี้ ที่จริงก็เป็นคำเดียวกัน.

๓. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า... เพื่อประโยชน์แห่งภาษาไทยและ
วรรณคดี จึงคิดรวบรวมคำแปลงนี้เสนอมา บางคำสงสัยเพราะไม่มีที่
อ้าง แต่เมื่อนึกถึงทางที่แผลงก็น่าจะไปได้ ขอยกไว้ให้ท่านกรรมการ
พิจารณา ๖ พิจารณาเหตุตามเหตุผลที่อ้างมา

๓. คำที่เป็นกิริยาแต่เดิม เมื่อแผลงแล้วกลายเป็นนาม
ปวด. แผลงเป็น ปรวด. คือเมื่อแต่เดิมเป็นแผล หรือชำ
แล้วข้างนอกหาย แต่ข้างในแข็ง
ทำให้ปวด.

เรียบ. แผลงเป็น ระเบียบ. สิ่งไรถ้าเป็นระเบียบดีก็หมายความว่า
ว่า เรียบ.

ฉวย. แผลงเป็น ฉมวย. แปลว่าความรำววย จะทำอะไร
มีแต่ทางได้ เช่นมีบนกระบอกล
หนึ่งถือไปแล้วเป็นต้องโดนก็หรือ
สัตว์อะไรก็ตามทุกครั้ง บนกระบอกล
นั้นเรียกว่า ฉมวย.

๒. คำที่แต่เดิมเป็นกิริยา เมื่อแผลงแล้วคงเป็นกิริยา
ชาย. แผลงเป็น ชะม้าย. ตัวอย่างชายคาหรือทำคาชะม้าย
ช้อย. แผลงเป็น ชะม้อย. ช้อยแปลว่าอ่อนงาม ทำคาชะม้อย

ก็แปลว่า ข้าเลี้ยงแต่น้อย ๆ แต่
พองาม.

รต. แสดงเป็น ระเบิด. กิริยา รตน้ำก็แปลว่าทำให้หน้า
ออกจากภษณะโดยแรง นัย่อม
แผ่ไหลกระจายไป.

คณ. แสดงเป็น ตะบัน.

โจง. แสดงเป็น จรรโจง. โจงแปลว่าตั้งให้สูงขึ้นแล้วผูกหรือ
เหน็บไว้ข้างบน จรรโจง แปลว่า
พะยุงหรือประคองทำให้ฐานะสูง
ขึ้นไว้.

โกธ. แสดงเป็น โถธ.

๓. คำที่เป็นนาม เมื่อแสดงแล้วคงเป็นนาม

สาร. แสดงเป็นตำนาน ? เมื่อพูดตามทางแล้วน่าจะเป็น ได้
แต่เมื่อพูดถึงควตามทีเขียนเห็นได้ว่า
เป็นคนละภาษา คำ สาร ภาษา
เดิมแปลว่า แก่น แต่คำนี้เดือนมา
ในภาษาไทยแปลว่าหนังสือที่เขียน
ถึงกัน (สารสัน) ต่อมาเดือน
มาจนเป็นคำพูด เช่นการเขียนใน
บทกลอนว่า พระพั่งสารหวาน
เพราะเสนาะนัก ๆ เมื่อสารเป็น

ถ้อยคำที่เกี่ยวกับเสียง จึงเห็นว่า
ตำนานน่าจะมาจากสาร การแสดง
ฟังเสียงมากกว่าจะดูตัวเขียน ถ้า
จะให้เหมือนเค้าเดิมควรเขียน ตำนาน
เหมือนเสียงเป็นสำเนียงตัว ง.
ตกดเหมือนกัน.

หมวดโบราณคดี

๑. คำเก่าที่ใช้เรียกบุคคลโดยอาการยกย่องว่า เจ้ากู เจ้า
ครอก และเจ้าคุณนั้น มีความหมายอย่างไร.

คำวินิจฉัย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ประทานอธิบายว่า คำว่า “เจ้ากู” (ความว่าเจ้าของตัวเรา) เป็น
สรรพนามติดิยบุรุษสำหรับใช้แทนชื่อผู้ (ชาย) ซึ่งเป็นต้นนับถือ จะ
เป็นพระหรือเป็นคฤหัสถ์ก็ใช้ได้เหมือนกัน.

คำ เจ้ากู นั้นเป็นคำภาษาไทยเก่าแก่มาช้านาน ใช้กันมาแต่ครั้งกรุง
สุโขทัย ด้วยปรากฏอยู่ในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งพระเจ้าอรรคม
ราชาธิราช (อันเป็นราชนัดดาของพระเจ้ารามคำแหงมหาราช) ทรง
แต่งแต่เมื่อเป็นพระมหาอุปราช ความตอน (หน้า ๕๓ ฉบับพิมพ์
เมื่อ ร.ศ. ๑๓๓ (พ.ศ. ๒๔๕๕) เมื่อพระราชนิพนธ์ไปหาพระยาไพจิตรานุ
พระราหูก่อว่า “มหาราช ข้าแต่เจ้ากู” ดังนี้ ในหนังสือมหาชาติ
คำหลวงกันท์ทศพรซึ่งแต่งในคอนตันสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ.
๒๐๒๕ (ฉบับพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ หน้า ๖) คำพระพุทธบิดาทูล
สมเด็จพระผู้มีพระภาค ก็ใช้คำเจ้ากูแทนพระนามพระพุทธองค์ว่า “ใน

เมื่อเจ้ากู่เสด็จบรรทมในร่มชมภูฤกษ์ได้ยาคัน” และในหนังสือ
 ถิลิตเรื่องพระตอ ซึ่งแต่งก่อนรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
 ก็ใช้คำเจ้ากู่แทนชื่อพระตอ เช่นในโคลง ๒ เมื่อพระตอไปพบนางเพื่อน
 นางแพงที่ในสวน กล่าวว่

“สองสายส่มร่อนไหว ใต้อนบพิตรเชิญไท่
 ธิราชเจ้ากู่เสวย” ดังนี้.

แต่ในหนังสือและคำพูดชั้นหลังมา มักใช้คำเจ้ากู่ แต่เป็นสรรพ-
 นามสำหรับพระภิกษุ.

แต่คำ เจ้ากู่ อักษรย่ออย่างหนึ่งที่มีคำใช้ในภาษาเขมร และ
 ภาษามอญแต่โบราณ ความตรงกับคำ “เจ้ากู่” ทั้งสองภาษา คำ
 เขมรว่า “กมรเตง” (เจ้า) “อัญ” (กู) คำภาษามอญว่า
 “ตละ” (เจ้า) “เปย” (เรา) หนังสือฝรั่งแต่งกรุงศรีอยุธยา
 เช่นหนังสือเรื่องประเทศสยามซึ่งเมอติเออเดอตาตูแบร์ อัครราชทูต
 ฝรั่งเค่งแต่งเป็นต้น ชอบเรียกพระภิกษุว่า Talapoin ก็คือเอาคำ
 เจ้ากู่ภาษามอญนั่นเองไปใช้

เหตุใดจึงรรพนามสำหรับเรียกผู้ซึ่งเป็นที่นับถือจึงใช้ความตรงกัน
 ทั้ง ๓ ภาษา ขอนำวินิจฉัยอยู่ เค้าเงื่อนที่จะวินิจฉัยมีอยู่ในศิลาจารึก
 เมืองสุโขทัย หลักที่ ๒ (มีอธิบายอยู่ในหนังสือประชุมจารึกสยาม
 ภาคที่ ๓ ของศาสตราจารย์ ยอช เซเดส์ หน้า ๓๓ และหน้า ๕๘ ว่า
 เมื่อพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองรากับพ่อขุนบ้านกตางทวดเจ้าเมืองบางยาง
 ช่วยกันตีเมืองสุโขทัยได้จากพวกขอมแล้ว พ่อขุนผาเมืองอภิเษกพ่อขุน

บ้านกลางทาง (ผู้ซึ่งเป็นคณราชวงศ์พระร่วง) ให้ครองเมืองสุโขทัย เป็น กมรเตงอัญศรีอินทรวินทราทศิย์ เล่มอกกับที่พระเจ้ากรุงกัมพูชา ได้ตั้งตนเองมาแต่ก่อน คำว่ากมรเตงอัญยังมีปรากฏใช้เป็นสรรพนาม ผู้มีศักดิ์อยู่ในจารึกของพวกขอมอีกมาก ถ้าคิดอายุพวกขอมใช้คำ กมรเตงอัญมาก่อนไทยใช้คำเจ้ากูชำนาน จึงนำสันนิษฐานว่าเมื่อไทย มาได้ประเทศสยามพบำ กมรเตงอัญ ของขอมใช้กันอยู่ในพื้นเมือง จึงแปลออกใช้ภาษาไทยว่า “เจ้ากู” คำว่า ตะละเปย ของมอญ จะเกิดขึ้นด้วยเหตุอย่างไรไม่ทราบ แต่คิดดูเห็นว่ามันจะแปลไปจากคำ “เจ้ากู” นั้นเอง เพราะเมืองมอญชนกรุงสุโขทัยอยู่ชำนาน.

คำว่า “เจ้าครอก” (ความว่าเป็นเจ้าโดยกำเนิด) และคำว่า “เจ้าคุณ” (ความเป็นเจ้าโดยคุณ) ก็เป็นสรรพนามใช้มาแต่โบราณ แต่เห็นจะเกิดขึ้นต่อตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ข้าพเจ้านึกไม่ออก ว่าเคยเห็นใช้ในหนังสือเรื่อง หนึ่งเรื่องใดที่แต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา (อาจจะมอดตกตาข้าพเจ้าไปก็เป็นได้) แต่มีเค้าเงื่อนเป็นหลักฐานว่า ใช้มาแต่กรุงศรีอยุธยาแล้ว ด้วยเมื่อในรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร คนทั้งหลายเรียกพระเจ้าอันธนางเธอ พระองค์เจ้ากู (ซึ่งทรงสถาปนาพระนามพระอัฐิเป็นกรมหลวงนรินทรเทวีในรัชกาลที่ ๕) ว่า “เจ้าครอกวัดโพธิ์” เพราะตั้งวังอยู่ที่วัดพระเชตุพน ฯ คำเจ้าครอก ต้องมีแบบอย่างมาแต่ก่อนแล้ว คนทั้งหลายจึงเรียกเช่นนั้น แม้ในชั้นหลังมาเจ้านายผู้ใหญ่ เช่นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา

ปวเรศวิยาตกรณ ท่านยังตรัสเรียกพระเจ้าลูกเธอว่า เจ้าครอก ที่เป็นเจ้าฟ้าตรัสเรียกว่า “เจ้าครอกฟ้า” แต่คนสามัญมักเรียกเพียงชั้นหม่อมเจ้าว่าเจ้าครอก.

คำว่า “เจ้าคุณ” นั้น เคยได้ยินเรียกกันแต่บุคคล ๓ จำพวก จำพวกที่ ๑ คือ พระสงฆ์ราชาคณะ เดิมเห็นจะเรียกแต่ชั้นพระราชาคณะผู้ใหญ่ แต่ภายหลังเรียกถึงพระราชาคณะสามัญ จำพวกที่ ๒ คือ ขุนนางผู้ใหญ่ ตั้งแต่เจ้าพระยาตงมาเพียงพระยาพานทอง ภายหลังเรียกตงมาถึงพระยาสามัญ จำพวกที่ ๓ คือ สัตว์มีบรรดาศักดิ์ สูงสุดนอกจากเจ้า เมื่อในรัชกาลที่ ๑ สัตว์มีบรรดาศักดิ์ซึ่งคนทั้งหลายเรียกว่าเจ้าคุณจะมีสักกัณหาทราบไม่ว่า ตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ มาจึงปรากฏเกณฑ์สัตว์ที่เรียกกันว่าเจ้าคุณ คือราชินิกุลที่เป็นชั้นพระราชมาตุจฉาอย่าง ๓ ราชินิกุลที่เป็นธิดาของชั้นพระราชมาตุจฉาอย่าง ๓ สัตว์ที่มีได้เป็นราชินิกุลแต่คนทั้งหลายเรียกกันว่า “เจ้าคุณ” ก็มี แต่แต่เป็นการยกย่องกันเฉพาะตัว ดังเช่นท้าวศรีจุฬาคณ ๓ ในรัชกาลที่ ๒ (มีรูปปั้นทำไว้ที่มุขกระสันพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เป็นผู้สำเร็จราชการในพระราชวัง เรียกกันว่า “เจ้าคุณประคุณ” เพราะเรือนอยู่ริมประคุณ หรือยังมีบัญชาการที่สถานใกล้ประคุณ คือ ประตูนองคตัดา ขอนไม้ทราบแน่) บางทีจะมีบุคคลซึ่งเรียกกันเช่นนั้นในกรุงศรีอยุธยาจึงเอามาเรียกท้าวศรีจุฬาคณนั้นก็ได้ สัตว์ที่เรียกกันว่าเจ้าคุณมีอีกคน ๑ คือเจ้าจอมมารดาตანი รัชกาลที่ ๑ ซึ่งเป็นเจ้าจอมมารดาของกรมหมื่นสุรินทรรักษ์ ต้นสกุล นักรกุล เห็นจะเป็น

เพราะท่านเป็นธิดาของพระยามหาเสนา (ขุนนาค) ซึ่งเกิดด้วยภรรยา
เดิม ครั้นเรียกน้องของท่านซึ่งเจ้าคุณนวด (พระน้องนางของสมเด็จพระ
พระอมรินทราบรมราชินี) เป็นมารดาว่าเจ้าคุณ ก็เคยเรียกเจ้าจอม
มารดาตามว่าเจ้าคุณไปด้วย แต่มิผิดเลยเข้าใจกันไปว่าเจ้าจอมมารดา
ของต่างกรมผู้ใหญ่ควรได้นามเรียกว่า “เจ้าคุณ” พดอยเรียกเจ้า
จอมมารดาของกรมพระตะกุ่มหลวงว่าเจ้าคุณต่อออกไป แต่หาเรียก
ในทางราชการเหมือนเจ้าคุณราชินิกุลไม่ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงบัญญัติว่า คำเจ้าคุณซึ่งเรียกสตรี
มีบรรดาศักดิ์นั้น ให้นับเป็นยศสำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงตั้ง ต่อเมื่อ
ทรงตั้งใครให้เป็นเจ้าคุณจึงเรียกอย่างนั้นได้ ก็เป็นประเพณีสืบมาจน
บัดนี้.

๒. คำว่า ไท กล่าวกันว่าเนื่องมาจากคำจีนคือ 太 ไท ไถ
ไท่ เหตุใดจึงเขียนว่า ไทย.

คำวินิจฉัยที่ ๑

พระเจนจันทรอักษร ชี้แจงว่า

ก. คำว่า ไท คงจะตั้งเอาอักษรจีนตัวนี้ 太 อักษรจีนตัวนี้
ภาษาแต้จิ๋วอ่านว่า ไต่ อักษรจีนตัวนี้ 泰 ภาษาทวนกวางตั้ง ปักกิ่ง
กลาง อ่านว่า ตา หรือ ต้า ในหนังสือสมัยอยุธยา แปรอักษรนี้ว่า แรก
เริ่ม ไทใหญ่ มหิมา ขอยกตัวอย่างที่จีนเขาใช้ในครั้งราชวงศ์เซ่ง เช่น

ว่า ไต้เซ่งก๊ก อักษรจีนเขียนดังนี้ 大清國 คำว่า ไต้เซ่งก๊ก
 คำนี้แปลว่า เซ่งมหาประเทศ ในปัจจุบันนี้ญี่ปุ่นก็ยังใช้หนังสือตัว
 เป็นตัวชาวนามเชื่อมกับชื่อบ้านเมืองของเขาว่า ไต้ยิดปั้งก๊ก อักษร
 จีนเขียนดังนี้ 大日本國 คำว่า ไต้ยิดปั้งก๊ก คำนี้แปล
 ว่า ญี่ปุ่นมหาประเทศ ถ้าหากจะแปลคำว่า ไต้เซ่งก๊ก ว่า เซ่ง
 ประเทศใหญ่ และแปลคำว่า ไต้ยิดปั้งก๊ก ว่า ญี่ปุ่นประเทศใหญ่ก็ได้
 แต่ยังไม่เคยเห็นใครแปล ถ้าหากจะแปลคำว่า ไต้ หรือ ตา หรือ คำ
 คำนี้ว่า ใหญ่ ก็ได้ เคยเห็นเขาใช้แต่ส่วนแคบ ขอยกตัวอย่างเช่น
 คำว่า ไต้ซื่อ อักษรจีนเขียนดังนี้ 大事 คำว่า ไต้ซื่อ คำนี้
 แปลว่า การใหญ่ และคำว่า ไต้เกี่ยมเกอ อักษรจีนเขียนดังนี้ 大
 減價 คำว่า ไต้เกี่ยมเกอ คำนี้แปลว่าลดราคาใหญ่

ข. คำว่า ไก่อ่ คงจะตั้งเอาอักษรจีนตัวนี้ 太 และภาษาจีน
 ทุกภาษาอ่านอักษรนี้ว่า ไก่อ่ เป็นส่วนมาก ในหนังสือขงฮัยเคียน
 แปลอักษรนี้ว่า ใหญ่ที่สุด และในหนังสือ ทงโพ้ว กล่าวว่
 หนังสือตัวนี้คนครั้งโบราณเขาใช้เป็นนามสกุล ๆ หนึ่ง ขอยกตัวอย่าง
 ครั้งราชวงศ์เซ่ง ใช้หนังสือตัวนี้ว่า ใหญ่ที่สุด เท่าที่เคยเห็นมีอยู่
 ๒ คำ คือ

๑. ไทเซียงฮอง อักษรจีนเขียนดังนี้ 太上皇 คำว่า
 ไทเซียงฮอง คำนี้เป็นภาษาฮกเกี้ยน จะเป็นภาษาฮกเกี้ยนหรือภาษา
 เต๋จิวหรือภาษากวางตุ้งก็ตาม คงแปลได้ความอย่างเดียวกันว่า พระ
 พุทธเจ้าหลวง

๒. ช่องไท้เฮา อักษรจีนเขียนดังนี้ 皇太后 คำว่า
ช่องไท้เฮา คำนี้ยังเป็นภาษาชกเกียน แต่จะเป็นสำเนียงจีนภาษา
ใดก็ตาม คงแปลได้ความว่า พระพันปีหลวง อย่างเดียวกัน ถ้า
หากคำว่า ไท้ คำนี้เองมาจากภาษาจีนที่แท้จริงแล้ว ผู้บัญญัติคำ
ว่า ไท้ ท่านคงจะตั้งเขาคำว่า ไถ่ คำนี้เป็นแน่ เพราะคำว่า ไถ่ คำนี้
แปลว่า ใหญ่ที่สุด และเป็นนามสกุลของคนโบราณอีกด้วย ครั้นสืบ
เนื่องมาหลายชั่วคน คำว่า ไถ่ ก็แสดงตามสำเนียงมาทุกยุคทุกสมัย
จนว่า ไท้ トラบเท่าทุกวันนี้.

๓. คำว่า ไท้ คำนี้เป็นภาษาไทย แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ คง
จะแสดงมาจากคำว่า ไถ่ หรือ ไท้ นั้นเอง เหตุใดจึงเขียนว่า ไทย
ในหนังสือมูลบทบรรพกิจ ระเบียบพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)
หน้า ๓๓๒ กล่าวไว้ว่า คำไม้มีตายเป็น ๒ อย่าง คำไม้มีตายที่มีตัวยอ
สะกด ด้วยคำนี้มาจากภาษามคธอย่าง ๓ คำที่มีแต่ไม้มีตายล้วน
ด้วยเป็นคำไทยอย่าง ๓ การเขียนว่า ไท้ แล้วเอาตัว ย สะกดก็ยังว่า
ไทย ถ้าพิจารณาซึ่งไปอักษรนี้ ๓ อาจเห็นได้ว่า ผู้มีอำนาจแผนก
อักษรศาสตร์สมัยต่อ ๆ มาคงจะเห็นได้ว่า ภาษามคธเป็นภาษาชาติ
อันขลัง จึงใช้ตัว ย สะกดคำว่า ไท้ ให้เขียนว่า ไทย ตามแบบภาษา
ชาติ.

คำวินิจฉัยที่ ๒

พระพิณจวรรณการ ชี้แจงว่าบัญญัติว่า ไท้ กล่าวกันว่า

เนื่องมาจากคำฉันเหตุใดจึงเขียนว่า ไทย มีตัว ย แถม ไทย
 คำนี้ ตรวจดูภาษาไทยในจารึกสุโขทัยพบคำว่า “ไพร่ฟ้าข้าไท”
 หลายแห่ง ไม่มี ย แถมทั้งนั้น และคำว่า “ไท” เฉย ๆ
 เช่นในเริ่มจารึกหลักที่ ๓ เริ่มบอกศักราชว่า “ศักราช ๑๒๗๘
 ปีระ (ก) ๑ เดือนแปด ออกห้าค่ำวันศุกร์หนไทกกดต เราบูรพผลคุณิ
 นกกดตต” ก็ไม่มีมีตัว ย แถม แต่คำว่า “พรญาภาไทย
 ราชผู้ เป็นลูกพรญาเถอไทย” มีตัว ย แถม แผ่นที่ ๕ จารึก
 ภาษาเขมรว่า “๑๒๖๘ ศก ฤ็ พระบาท กมรเตงอญ ฤไทย”
 ก็มีตัว ย แถม คำว่า ภาไทย เถอไทย ถ้าตัดตัวต้นอันเป็นคุณ
 ศัพท์ออกเสียคงได้แต่ ไทย ก็คงหมายความว่าคนไทยหรือชาติไทยนั่นเอง
 แต่เมื่อเป็นเช่นนั้นทำไมจึงเขียน “ไท” เปล่า ๆ ก็มี แถม ย เข้า
 ก็มี อาจยหนัถือในจารึกนั้นให้แน่นอนไม่ได้เสียแล้ว ได้ก็เพียง
 สันนิษฐานโดยประมวญความในจารึกเหล่านี้ คือสันนิษฐานว่าตัว ย
 เกิดเมื่อเรียงจารึกเป็นภาษามคธ (หลักที่ ๖) มีคำว่า “ติบิฏฐภา
 วญญู ถิทยยนามโก ราชา” อยู่ตรงบันทึกที่ ๗ ด้านที่ ๓ แห่ง ๓
 และมีคำว่า “ถิทยยนามโก ชมมราชา” อยู่ตรงบันทึกที่ ๓๓ ด้าน
 ที่ ๓ อีกแห่ง ๓ เมื่อเรียงพระนามพระเจ้าแผ่นดินลงเป็นภาษามคธมี
 ตัว ย แล้ว ภาษาไทยก็เลยได้ ย ลงไปด้วยเพื่อให้พระนามชั้นสูงภาษา
 อันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งนับถือกันอยู่มาก แต่คำว่า ไท ที่มีใช้พระนามพระ
 เจ้าแผ่นดินยังปล่อยให้ถ้อยอยู่ก่อน เห็นจะใช้คำว่า “ไท” ไม่มีตัว ย
 ตลอดจนมาจากกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีตอนต้น จะมาเริ่มใช้ตัว ย เดิม

ภายหลังแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถลงมา ด้วยปรากฏว่า
เมื่อพระเจ้าติโลกราชผู้ครองนครเชียงใหม่ ทำสงครามกับสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถจนระอากลับเป็นไมตรีกันแล้ว หันเข้าหาการปกครอง
โดยทางชอบธรรม จัดการบำรุงพระพุทธศาสนา มีพระเถรานุเถระเจ้า
เรียนแตกฉานพระไตรปิฎกมาก ได้แต่งหนังสือภาษามคธขึ้นหลาย
คัมภีร์ พระเถระผู้ขึ้นชื่อตอนามในสมัยนั้น คือพระธีรมังคดาจารย์
ผู้แต่งคัมภีร์มังคตคถาที่ป้อนได้รับยกย่องอยู่ในคณะสงฆ์คณิศร พระธีร
มังคดาจารย์ ได้แต่งหนังสือไว้หลายคัมภีร์ ที่เป็นเหตุให้เกิด ไท
มัตถ์ ๖ ก็คือคัมภีร์จกกวาทที่ป็นนี้ ปรากฏอยู่ในบานแผ่นข้างท้าย
คัมภีร์นคณิศร

อิจฺจํ นวปุเร ปติฏฺฐิตํดีหพารามธํสํ ทกฺขิณปจฺฉิมทิศาย
ปติฏฺฐิตํ เทยฺยภาษาสา: ส่วนขวนฺติปากฏนามวิหาเร วสฺนฺเตน ๖ ๓ ๖
ธีรมังคโลติ คุรุหิ คหิตนาเมเน มหาเถเรน ๖ ๓ ๖ กตา ๖ ๓ ๖
จกกวาทที่ป็นนี้.

แปลได้ความว่า พระมหาเถรชื่อธีรมังคตะอยู่ในวิหารเรียก
ตามภาษา เทยยะ ว่าสวนขวน อันอยู่ทางทิศทิศใต้แห่งวัดสิงห
เมืองเชียงใหม่ ได้แต่งคัมภีร์จกกวาทที่ป็นนี้ไว้ด้วยประการดังนี้.

มีแต่แต่งก็มีบอกไว้ว่าจุลศักราช ๙๙๒ (พ.ศ. ๒๐๖๓)

เมื่อไทยเป็นไมตรีกับเชียงใหม่ คงจะได้หนังสือลงมาเจ้าเรียน
เมื่อเห็นคำ เทยยะ ในหนังสือนั้นก็ใช้ตาม ด้วยภาษามคธเป็นต้น
ถือกันมาก แะการศึกษาก็ครั้งนั้นก็อาศัยพระเป็นพิน คำไท มัตถ์

ย จึงกลมกลืนเข้าสนิทสนมด้วยประการฉะนี้.

เมื่อเขียนพรรณนาคำว่า ไทย มาถึงเพียงนี้ ทำให้ระลึกถึงคำว่า ไท อันยังใช้กันอยู่มากในพจนานุกรม ไท ก็คือ ไท เดิมอันไม่มีตัว ย นั่นเอง แต่ทำไม “ไท” จึงไม่ถูกเติมตัว ย ด้วยข้อนี้ก็ต้องตอบโดยหลักว่า ภาษาคนไม่มีไม้โท เข้ากันไม่ได้ และไท จะแปลว่าอะไร ความรู้สึกในเวลานี้ดูเหมือนจะเปลี่ยนว่าคำแทนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน ใช้ในทางแทนเทวดาก็มี ถ้ายกให้ว่าเป็นคำจีนดังที่พระเจ้าจันทรจักรได้แปลแล้ว ปัญหาเรื่องแปลว่าอะไรก็ไม่มีในคำนี้ แต่เมื่อประชุมคราวก่อน (วันที่ ๓๐ เมษายน) ศาสตราจารย์ได้เขียนคำ “ตัน” เสนอประชุมไว้คำ ๓ ว่าใกล้ที่สุดกับภาษาทมิฬซึ่งเป็นภาษาของศาสตราจารย์เอง มีอธิบายแห่ง ๓ ว่า “ตันไต” แปลว่า “ตันพ่อ” ผู้แสดงตัวหนังสือคือ “ตันไต” คงจะนึกว่า ข้าพเจ้าเอา “ตันไต” มาเทียบกับ “ไท” ทำไม ไม่เห็นรูปร่างและเสียงใกล้กันเลย แต่ถ้าท่านได้ยินศาสตราจารย์พูดจะนึกพิศวงว่าใกล้กันที่สุด เพราะลำเนียง “ตัน” ของเขา ฟังเกือบไม่ออกว่า ตัน ตัน ตัน ตัน ตัน หรือ ทัน ถัน ทัน ทัน ทัน ถัน ลำเนียง “ไต” ของเขาก็ ไต ไต ไต ไต หรือ ไท ไถ่ ไท่ ไท้ ไถ เพราะอักษรตอน ค ก ท ข ของเขามีตัวเดียว ข้าพเจ้าทำงานอยู่ด้วยกันเสมอเกือบจะว่าร่วมโต๊ะตัวเดียวกันก็ว่าได้เป็นเวลาตั้ง ๗ ปี แต่กระนั้นก็ต้องคอยครุ่นพิงลำเนียงตัวหนังสือชนิดนี้อยู่ เพราะฉะนั้น เมื่อตัน ไต ของทมิฬเข้ามาสู่ภาษาไทย แต่เสียงไม่ได้เอาตัวหนังสือเข้ามาด้วย จะ

เป็นท่านไท้ คือท่านพ่อ (เช่นพ่อขุนรามคำแหง) ได้บังพระมิ่ง แลก
ก็เพื่อนบ้าน จันทก็เพื่อนบ้าน เข้ามาคุ้นกันอยู่นานแล้ว ภาษาไท้ไปโดน
กันและหมายความใกล้เคียง มีหน้าซีกจึงให้หมายความด้วยใคร ๆ
ก็ต้องโดดเข้ารับทันที เพราะถนัดปากถนัดหูอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น ไท้
ไท้ แม้จะเป็นคำเดียวกัน ถ้าจับตัววางตาย ไท้ จะเป็น ไท ไม่ได้
เลย แต่ ไท เป็น ไท้ ได้ คนไท ชาติไท จะเป็นภาษาแขกไม่
ได้เลย เพราะพงศาวดารว่า ไท มาจากทางจีน แต่ท่านไท้ อาจปน
กับแขกตั้งคำศัพท์ว่าได้พระมิ่ง.

๓. คำว่า ขุน เช่นคำว่า พ่อขุน ลูกขุน และพ่อ
ขุนรามคำแหงมหาราช เข้าใจกันว่าเป็นคำมาจากภาษาจีนนั้น
มีอธิบายอย่างไร.

คำวินิจฉัยที่ ๑

พระเจนจันทรอักษร บอกอธิบายว่า ขุน คำนี้เทียบกับภาษาจีน
หรือภาษาจีนเทียบกับภาษาไทย ในภาษาจีนมีตำแหน่งใกล้เคียงอยู่ ๒ คำ
ใจความก็ใกล้เคียงหรือตรงกันกว่าได้ คือ

ก. ภาษาจีนคำว่า กุน อักษรจีนเขียนไว้ดังนี้ 君 หนังสือตัว
ตำแหน่งจีนทุกภาษาวา กุน เป็นส่วนมาก ในหนังสือ ได้อู่มัก กล่าว
ว่า ผู้ที่มีบุญญาฤทธิซึ่งเทพยดาตินฟ้าอากาศ ให้อุบัตมาเป็นประมุข
ของมหาชนชาติหนึ่ง มีอาณาจักรกว้างใหญ่ไพศาล คือพระเจ้า

แผ่นดินนั้นและเป็นขุน. ในหนังสือนี้เรียกกล่าวว่าพระเจ้าแผ่นดิน เจ้า
ประเทศราช และขุนนางที่มีบ้านด้วย ทั้งนัยก็ย่องว่าขุน ในหนังสือ
เดียวกัน กล่าวว่า คำว่า ขุน เป็นคำยักย่องเอาประเทศราช และ
คำว่า ข้อง เป็นคำยักย่องพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าพิจารณาคำอธิบาย
ของหนังสือต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว คำว่า ขุน คำนี้คงบัญญัติขึ้นก่อน
และคำว่า ข้อง คำนี้คงจะบัญญัติขึ้นภายหลัง.

๒. ภาษาจีนคำว่า กุ๋น อักษรจีนเขียนดังนี้ 郡 หนังสือตัว
ตำแหน่งจีนทุกภาษาอ่านว่า กุ๋น เป็นส่วนมาก ในหนังสือ ราชบัณฑิตย
กล่าวว่าครั้งราชวงศ์จิ่วได้เป็นใหญ่ในเมืองจีน ตั้งแต่ก่อนพุทธศักราช
๕๔๑ ปี ถึง พ.ศ. ๒๔๗ ได้ใช้คำว่า กุ๋น คำนี้ เป็นตำแหน่งนาม
ของเมืองน้อย เช่นเมืองพิมาย ว่า กุ๋นพิมาย เมืองบักกงไชย ว่า
กุ๋นบักกงไชย เป็นต้น ต่อมาครั้งราชวงศ์จิ้น ได้เป็นใหญ่ในเมืองจีน
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗ ถึง พ.ศ. ๓๓๗ จึงใช้คำว่า กุ๋น คำนี้ เป็นตำแหน่ง
นามของเมืองใหญ่ ตรงกันข้ามกับครั้งราชวงศ์จิ่ว เช่นเมืองนครศรี
ธรรมราชว่า กุ๋นนครศรีธรรมราช เมืองนครราชสีมาว่า กุ๋นนคร
ราชสีมา เป็นต้น.

คำว่า ขุน คำนี้ ถ้าหากว่ามาจากภาษาจีนแท้จริงแล้ว ผู้
บัญญัติคำว่า ขุน ท่านคงจะเจตนาว่า ขุน เป็นแน่ เพราะคำว่า
ขุน คำนี้แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ แต่พวกจีนในปัจจุบันนี้ใช้คำว่า ขุน
คำนี้หมายความว่า นาย เช่นนาย ก. นาย ข. เป็นต้น ส่วนคำว่า
กุ๋น ที่แปลว่า เมือง ถ้าจะเทียบกับคำว่า ขุน ยังห่างไกลกันมาก

เพราะคำว่า ขุน เป็นคำขานนามยกย่องผู้เป็นใหญ่ตรงกับคำว่า คุณ อันแท้จริง,

วินิจฉัยที่ ๒

พระยาอนุমানราชชน และ พระสารประเสริฐ บอกอธิบายมา อีกนัยหนึ่งว่าคำว่า-ขุน เช่นในความว่า พ่อขุน ลูกขุน พ่อขุนรามคำแหง จะมาจากภาษาจีน หรือภาษาอะไร ยังไม่ทราบแน่ เพราะในภาษา ต่างๆ มีคำที่แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ และ พระเจ้าแผ่นดิน, ทั้งออกเสียง ใกล้เคียงกับคำว่า-ขุน ก็มีอยู่หลายภาษา. ว่าทางภาษาจีน ข้าพเจ้าค้น พบอยู่ ๓ ตัว ซึ่งในสำเนียงแต่ใจว่า-กุน ๓ ตัว. ขอเขียนรูปและ จดคำแปลจากพจนานุกรมภาษาจีนที่ข้าพเจ้ามีอยู่ ดังนี้-

๑- 軍 แปลว่า ที่ซึ่งตั้งไว้ กองทัพ แม่ทัพ หัวหน้า, และ แปลเป็นอื่น ๆ ได้อีกมาก .แต่ไม่เกี่ยวกับเรื่องที่จะพูดนี้. ข้าพเจ้า เคยดูการเดินหมากรุกจั้น ถึงตอนรุก ฝ่ายที่รุกร้องว่า-กุน เป็นการ บอกฝ่ายปรบักษ์ให้รู้ตัว จะได้ย้ายขุนฝ่ายตนไปเสียให้พ้นตัวรุก. สอด ได้ใจความว่า กุน ที่บอกให้รู้ตัวว่า รุก ใช้อักษร-กุน ตัวนี้. คำว่า ได้เจียงกุน-นายทหารใหญ่ จงกุน หรือ ตงกุน-แม่ทัพ ก็ใช้-กุน ตัวนี้. และอาจเชื่อมกับคำอื่น แปลความไปในทางเกี่ยวกับการ

๑. ๓ ตัวนี้เป็นเสียงคำมัญญต่างๆ แต่จะออกสำเนียงเป็น กุน กุ่น กุ้น กุ่น กุ่น อย่างไรก็ได้.

รบทัพจับศึกได้อีกหลายตัว. กุน คำนี้ จะมีความใกล้เคียงกับไทย เห็น
จะในคำว่า ขุนพล.

๒- 君 แปลว่า พระเจ้าแผ่นดิน เจ้าผู้ครองแคว้น หัวหน้า
บิดาข้าพเจ้า บรรพบุรุษข้าพเจ้า, และแปลอื่นๆ ได้อีกมาก. ตัวนี้
มักใช้ตามหลังนามพระเจ้าแผ่นดิน เช่น เคียนถ่งกุน ซึ่งแปลว่า
พระเจ้าเคียนหง. ถ้าเอาตัว-กุน คำที่สองนี้ ไปเชื่อมเข้ากับคำอื่น,
จะมีความหมายอย่างนี้-

กุนจู=พระเจ้าแผ่นดิน. จู ก็แปลว่า หัวหน้า หรือ บิด,
เสียงใกล้เคียงกับในคำว่า-เจ้า. เมื่อ-กุน แปลว่า พระเจ้าแผ่นดิน และ
หัวหน้า, จู ก็แปลเป็นอย่างเดียวกัน, เป็นการซ้อนคำ จึงน่าจะตรง
กับคำว่า ขุน-หลวง พระ-เจ้า ธรรมดา?

กุนจือ=ผู้ที่ คนชั้นสูง ผู้ที่ควรนับถือ ฯลฯ แปลตามพยัญ-
ชนะว่า ลูกของกุน หรือ ลูกกุน, ใกล้เคียงกับคำว่า ลูกขุน มาก.

กุนมู่=ผู้ปกครอง และอาณาจักร.

กุนฉิน=เจ้าและอมตย์. (ฉิน คำนี้มีเรารู้จักกันดี ในคำว่า
ตงฉิน กังฉิน)

กุนเหม้ง=คำสั่งของกุน พระราชโองการ.

กุนอื่อว=พระเจ้าแผ่นดินเอกราช.

กุนอื่อวก๊ก=ประเทศที่มีพระเจ้าแผ่นดินครองเป็นเอกราช.

๓- 郡 แปลว่า ที่ซึ่งชนหมู่มากชุมนุมกัน เห็นจะหมายถึง
เมือง แคว้น เขตต์แดน. ในคำอธิบาย ว่า กุน คำนี้หมายความว่า

แคว้นที่แบ่งออกสำหรับการปกครอง มีขนาดและลักษณะต่าง ๆ กัน ตามยุคสมัย สุดแต่จะเป็นสมัยราชวงศ์ไหน ก็มีความหมายเป็นอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่จำเป็นจะกล่าวให้เกิดต้องการในที่นี้. คำว่า-กุน นี้ พังจะมาเด็กใช้ในสมัยราชวงศ์หมิง คือเปลี่ยน-กุน เป็น-ฮู (กวางตุ้ง=ฟู) แปลว่า หัวเมืองชั้นโท และเป็น-จิ่ว (กวางตุ้ง=เจา) ว่าหัวเมืองชั้นจัตวา.

กุน คำนี้ สำเนียงกวางตุ้งว่า-กวัน หรือ-แกวน ใกล้กับคำว่า-แคว้น ในภาษาเรามากที่สุด. อนึ่ง มีข้อที่ควรสังเกตในคำ กุน ตัวที่สามนี้ ผิดจาก กุน-ตัวที่สอง ที่มีรูปร่างอย่างนี้ 𠂔 (จีนเรียกว่า หู้ง) เพิ่มลงข้างหลัง. รูปหู้งนี้ ได้ความว่าแสดงมาจากคำว่า อิบ 邑 (กวางตุ้งเป็น-ยิบ), ถ้าเขียนไว้หลังตัวอื่น, ให้แปลว่าเมือง หรือ ประกอบกับเมือง. เพราะฉะนั้น กุน-ตัวที่สามนี้ น่าจะหมายความว่า เมืองของกุน หรือ เมืองที่กุนปกครอง. เคยทำให้นึกไปถึงคำว่า พ่อขุน, ซึ่งบางที ขุน ในคำนี้จะแปลว่าเมือง อย่างของจีนกระมัง? ถ้าเป็นไปได้เช่นนั้น คำว่า พ่อขุน ก็คือ พ่อเมือง.

กุน-ตัวที่สาม ถ้าเชื่อมกับคำอื่น จะมีคำแปลเช่น-

กุนฮวง=เจ้าชั้นที่สอง, คือชั้นหลาน.

กุนจู่=ธิดาของเจ้าชั้นที่หนึ่ง. ผิดจากคำ-กงจู่ ซึ่งแปลว่า

(๓) สมเด็จพระยาคำวังราชานุภาพทวีดว่า เป็นเมืองชั้น
“ขุน” ครอบครอง.

ราชาธิคา.

ใน-กุน ทั้งสามคำที่อ้างมาข้างต้นนี้ ถ้าจะให้เลือกว่าตัวไหน
ใกล้เคียงคำว่า-ซุน ก็เห็นจะสมควรเลือกตัวที่สอง. อันที่จริง ตัวที่สาม
ก็เนื่องมาจากตัวที่สองนั่นเอง, จะเรียกว่าตัวเดียวกันก็คงได้.

เมื่อในภาษาจีน มีคำที่ใกล้เคียงกันเช่นนี้ จะค่อนข้างยากกว่า-ซุน
ของเราออกมาจากจีน ก็ยังไม่มีหลักฐานอะไรมายืนยันว่าเป็นจีนคำไหน
แน่, นอกจากว่าในภาษาจีนก็มีเท่านั้น. ทั้งคำที่หมายความว่า หัวหน้า
ผู้เป็นใหญ่ ผู้ปกครอง เจ้านาย พระเจ้าแผ่นดิน หรือคำอื่นที่มีความ
หมายทำนองนี้ ในภาษาชาติอื่น ก็ยังมีอีกมาก, เช่น-

ภาษาทมิฬ มีคำว่า-โกน แปลว่า พระเจ้าแผ่นดิน. คำนี้
ได้เคยเห็นในหนังสือเรื่องอะไร เวลานี้กระดึกไม่ได้เสียแล้ว เพราะ
ล่วงมานาน. แต่จำได้ว่าเคยสอบถามพราหมณ์ ป.ต. คำศัพท์ รับว่า
เป็นเช่นนั้น.

ภาษาตาด มีคำว่า คาน หรือ ชาน แปลว่า เป็นใหญ่
เป็นหัวหน้า, เช่น พระเจ้าเซangkichan, พระเจ้ากูปไตชาน เป็นต้น.

ทั้งชาติทมิฬ และชาติตาด นี้ ถึงแม้ภูมิตำแหน่งอยู่คนละมุมโลก
จากเห็นอมาได้ ก็จริง, แต่ทว่าหลักภาษาคัดยัดถึงกันมาก จน
นักปราชญ์ชาวตะวันตกโน้นไปเินทางที่ว่ามาจากต้นภาษาเดียวกัน และ
จัดรวมเข้าไว้ในภาษา ที่เขานามว่า ตราเนียน. เมื่อฉนั้น คำว่า-โกน
และ-ชาน ก็อาจออกจากแหล่งเดียวกันได้.

และก็ไม่น่าจะแปลกใจ ที่คำว่า ซุน กุน โจน และ ชาน

มาพ้องกัน เพราะอาจเป็นคำออกจากภาษาตราเขียน มีมานานแล้ว. ต่างชาติก็นักปราชญ์ยุคคว้ามัมพันธ์กันมาแต่ดึกดำบรรพ์ ต่างเอาไปใช้ก็ได้. ไม่จำเป็นว่าถ้ามัมพ้องกันในภาษาจีน จะต้องมาจากจีนชาติเดียวเสมอไป. ทั้งจีนจะเอาไปจากภาษาไทยเดิมของเราบ้าง จะไม่ได้หรือ? เพราะในยุคราชวงศ์จิ๋ว ครึ่งเดียวก็กว้าฟุทธกาด เมืองจีนแะเมืองฉ้อ ก็ได้เคยมีอำนาจเป็นใหญ่ในประเทศจีน. เมืองจีนอยู่ทางทิศตะวันตกของจีน เป็นเมืองของชาติหนึ่ง (ซึ่งเพื่อความสะดวก ขอรวมเรียกว่า) คือชาติฮาด. ส่วนเมืองฉ้อ อยู่ทางทิศใต้ของจีน เป็นเมืองของชาติต่าง ๆ ซึ่งรวมเรียกเพื่อความสะดวกตามภาษาจีนว่า ม่าน อันรวมชาติไทยเดิมอยู่ด้วย. ก็เมื่อสองเมืองนี้เคยเป็นใหญ่ครอบงำประเทศจีนมาแล้วคราวหนึ่ง, ก็เป็นธรรมดาแน่แท้ ที่ชนบทรวมเนี่ยมประเพณี ตลอดจนภาษาแะอื่น ๆ ของสองชาตินี้ จะต้องถูกจีนนำเอาไปใช้ จนเข้าไปซึมซาบกลายเป็นของจีนไปเสีย, ก็อาจเป็นได้.

หนึ่ง ถ้ายังจะติดใจถามว่า กุน แะ โจน เป็นตัวละอักษรกับ ชุน คือ-ก แะ-ช จะว่ามาจากแหล่งเดียวกันได้อย่างไร นั้น. ตามที่ได้สังเกตมา อักษร ก ช ค ล้ามตัวนี้ ใช้แทนกันแะกันได้ดี เพราะมีฐานกรณ์อันเดียวกัน. ยิ่งภาษาทมิฬด้วยแล้ว ก็ใช้-ก ตัวเดียวเป็นพอประสงค์ แทน ช ค ฆ ทั้ง ห ก็ได้. ยกตัวอย่าง คุณ ในภาษาสันสกฤต แต่ในภาษาทมิฬเป็น กุณ ('อัน' เป็นสกรรหทัยศัพท์เพศชายของทมิฬ ซึ่งในคำเดิมเป็นอะการันต์ เช่น

ซัน (ดูริยัน เทวัน), ตกมาถึงเรากลายเป็น ซุซัน, แล้วเติม ฐ
ลงไปอีกทีหนึ่งเป็น ซุซันฐ เพราะเคยมีที่เขียนแค่ ซันฐ จนชินมา.
ในหนังสือว่าด้วยประเทศสยาม แต่งเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งกระทรวง
พาณิชย์และคมนาคมรวบรวมพิมพ์ เขียนชื่อเมืองซุซัน ด้วยอักษร
โรมันเป็น Kukan, ตรงกับคำเนียง-กุกัน มากกว่า-ซุซัน.

และยังมีคำอื่น ๆ อีกหลายคำที่ใช้ ก ข ค ปน ๆ กันอยู่ เช่น

ก————ข		ก————ค	
เกษม	เขษม	กรุ่น	ครุ่น
กบฏ	ขบถ	กรุด	ครุด
กระหนาบ	ขนาบ	กรำ	ครำ
กัดกัน	ขัดกัน	กรุย	ครุย
กนิฐ	ขนิฐ	จันทโครพ	-โครพ
เกมร	เขมร	กำแหง	คำแหง
เกิน	เขิน	กิง	คิง (King)

ข————ก		ข————ค	
ขับ (ร้อง)	กรับ	ขัน	คัน
ขั้ด	กรั้ด	ขั้ขัน	คั้ขัน
ขุ่น	กรุ่น	ขั้ค้ำ	คั้ค้ำ
เขะวะ	เกะกะ		
ขวาง	กว้าง		

เมื่อเรอยเจอยมาถึงเพียงนี้ อยากจะออกความเห็นเดดิดต่อไป
 ดักหน่วยถึงคำ-โชน และตะคอน ว่าเป็นคำเดียวกัน, ในภาษาชะวา
 เรียกตะคอนว่า Lakon ตะคน, นัยว่าออกจากธาตุคือ ตะก ใน
 ความว่า ไป หรือ เยื้องกราย (ดู J.R.S.B.A.S, No. 24 ใน
 เรื่องตะคอนชะวา). ถ้าเปลี่ยน-ก ในคำ-ตะคน เป็น-ช, ก็จะเป็น-ตะชน, ในภาษาเขมรเรียกว่า ตะโชต.^๓ พยางค์หน้าเป็นตหุ
 ไม่ถาวร เเฉหายไป หรือไม่จำเป็นต้องพูด อย่างชาวบักซ์ใต้แหลม
 มลายูมักดัดออกเต็มอ เช่น-กระช เป็น-ช. ถึงในคำชะวาที่ออก
 จากตลัณฑุ เช่น-อนุเคราะห์ เหลือแต่-นุเคราะห์ เป็นต้น. เพราะ
 ฉะนั้น คำว่า-ตะชน จะเหลือแต่พยางค์หลังว่า-ชน ก็ไม่แปลก
 กว่าเขา. ชน-กลายเป็น-โชน ก็ได้เพื่อนอีก เช่น ชมรม เป็น
 โชมโรม.

๓ น เป็น ต น ในคำจารึกพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ ๓ บรรทัด
 ที่ ๒๘ ก็มีว่า “ช้อยเหนือ” (คือ ช้อยเหลือ). หรือในคำว่า จันทน
 เป็น Sandal-wood. หรือคำว่าทศใต้ จันว่า นัน (เช่น นันกิน), จัน
 ได้เป็น-หนัม (เช่น น้ำเกีย=นันกิน), แล้วพวกอื่นเปลี่ยน-น
 เป็น-ถ เป็น-หลัม (เช่น ไหลหล่า), อีกฝ่ายหนึ่ง เสียงตัว-ม
 สะกด เป็นเสียง-ง สะกด จึงออกเสียงคำนั้นว่า-ต่าง, อันเป็น
 ที่เข้าใจได้ว่า (เหนือ หรือ บน) ใต้ หรือ ต่าง, ใช้กันได้.

ในภาษาอังกฤษ เรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า - คิง, คำนี้ก็มั่งเสียงคล้ายคำว่า - ชุน. ในออกซฟอร์ดดิชันนารี (ด้วยพระกรุณาในกรมหมื่นพิทยาทังกรณ) ให้คำเทียบในภาษาอื่น ๆ ที่เป็นภาษา อินเดีย-ยุโรป ด้วยกันไว้หลายคำ. แต่มีคำในภาษาเยอรมันเก่า (O.H.G.) ว่า ชุนนิง, ชุนนิก (Chunning, Chunnie), และในภาษาเยอรมันว่า กัง, กุง (Küng, Kung). ในภาษาสวีเดนว่า กุง. (เสียงที่ข้าพเจ้าถ่ายมานี้ อาจไม่ถูกต้องทีเดียวก็ได้ เพราะไม่มีความรู้ในภาษาเหล่านั้นเลย). เป็นการประหลาดอยู่อย่างหนึ่ง ที่คำว่า - กุน ในภาษาจีน จะออกเสียงว่า - กุง หรือ - จุง ก็ได้,^๑ มาพ้องเสียงกับคำในภาษายุโรปที่กล่าวมาข้างต้น. ยิ่งกว่านี้ ศาสตราจารย์มักซ์มิลเลอร์กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องภาษาศาสตร์ (The Science of Language) ว่า คำว่า - คิง ซึ่งแปลว่าพระเจ้าแผ่นดินนั้น นอกจากคำว่า คินิง (Cyning) โดยชาติเดียวกับคำว่า - ชนก ในภาษาสันสกฤต ซึ่งแปลว่าเป็นบิดา, หรือผู้ให้กำเนิดแห่งชาติคน, หรือผู้ปกครองอย่างพ่อ. ไปพ้องกับคำแปลแห่งหนึ่ง ของคำว่า กุน - ตัวที่สอง ที่ในภาษาจีนว่า บิดาข้าพเจ้า บรรพบุรุษข้าพเจ้า.

ไม่เคยนึกเลยว่า คิง และ กุน ชุน จะมีเนื้อความใกล้เคียง

๑ ก และ จ นี้ ท่านว่าเป็นตัวเดียวกัน แสดงใช้แก่กันและกันได้ เช่น จรวจ - กรวด. Chin (อังกฤษ) = Kinn (เยอรมัน). เกียง ในภาษาจีนเป็น เจียง ก็ได้.

ชองกัน ด้วยเป็นคนละพจนานุกรมภาษาแท้ ๆ. แต่ทำไมได้ เพราะเป็น
ของบรมมณีนานโบราณมาแล้ว, ใครเล่าจะกล้าปฏิเสธลงไปได้ว่า
มนุษย์เราไม่เคยเกี่ยวข้องกับ ? เพราะฉะนั้น คำว่า - ชุน จึงยุติ
ลงไปไม่ได้ว่ามาจากจีนหรือมาจากภาษาอะไร, หรือใครได้ไปจาก
ใคร, นอกจากที่เคยประสมว่า มีคำคล้ายคลึงกันในคำว่า - ชุน
อยู่มากภาษา เท่านั้นแต่.

๔. คำว่า มุสิกนาม โสณนาม คชนาม ฯลฯ ที่มีตอน
ท้ายประกาศเลื่อนกรมเจ้านายนั้น สงสัยว่าจะหมายถึงไปประสูติ
หรือบัพตได้เลื่อนกรมหรือเฉลิมพระยศ แต่สอบดูเห็นผิดคะเน
ทั้งสองประการ ที่ว่ามุสิกนาม โสณนาม คชนาม ฯลฯ นี้
มีหลักฐานว่าอย่างไร.

คำวินิจฉัย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ทรงขอให้พระยาโหราธิบดีค้นหาหลักฐานทางตำราโหราศาสตร์ พระ-
ยาโหราฯ ถวายอธิบายว่า คำว่า มุสิกนาม โสณนาม คชนาม ฯลฯ
ที่มีตอนท้ายประกาศเลื่อนกรมเจ้านายนั้น นามทั้งนี้เข้ามาในทางโหรา
ศาสตร์ ท่านกล่าวไว้ว่า เป็นนามพระเคราะห์ทั้ง ๘ และมีอักษร
๘ หมู่ คือ

๓. อาทิตย^๕ อักษร อะ อา อี อุ เอ โอ ครุชนาม
๔. จันทร^๖ อักษร กะ ฆะ คะ ฆะ งะ พยัชนาม
๕. อังคาร อักษร จะ ณะ ฐะ ณะ ญะ ดีชนาม
๖. พุช อักษร ฐะ ฐะ ฑะ ฒะ ณะ โสณนาม
๗. เสาร์ อักษร ตะ ละ ฑะ ฐะ ณะ นาคนาม
๘. พฤหัส^๗ อักษร ปะ ฝะ พะ ภะ มะ มุสิกนาม
๙. ราหู อักษร ยะ วะ ฒะ ณะ คชนาม
๑๐. ศุกร^๘ อักษร ฒะ หะ พะ อชนาม

ที่เรียงมานี้ท่านเรียงตามพระเคราะห์ประจำทิศ และวิธีที่ใช้^๕นาม
 นี้ ท่านหมายอักษรตัวต้นกับตัวที่ ๒ และตัวปลายเป็นเกณฑ์ ถ้า
 ยิงได้ ๓-๔-๕ อักษรยิ่งดีมาก ฉะนั้นท่านจะตั้งชื่ออันใด ๆ ท่าน
 ประกอบเอานาม ๘ หมู่^๖นี้ว่าเป็นมงคลและมีอายุมีเดชอำนาจ เช่น
 ท่านตั้งชื่อเมืองว่า อยุชยา หรือ รัตนโกสินทร ฯ ท่านหมายเอา
 ตัว ยะ วะ ตัวต้นกับตัวที่ ๒ วรรคของราหู ชื่อคชนาม กรุงเทพ ฯ
 เป็นคชนาม และการตั้งกรมเจ้านายก็ดั่งกัน ท่านหมายเอาชื่อ^๗คชนั้น
 เองเป็นนาม เช่น พระนาม นเรศวร ฯ หมายความว่า นาคนาม พิชิต ฯ
 หมายความว่า มุสิกนาม อติศร ฯ หมายความว่า ครุชนาม นาม^๘ทองจึงมีใน
 ท้ายประกาศเดือนกรกฎาคม (อีกนัยหนึ่งท่านจะหมายวารประสูติเป็นนาม)

แต่พระนามเดิมของเจ้านายท่านใช้ตามวารเป็นเกณฑ์ เช่น
 รัชกาลที่ ๕ วันอังคารท่านใช้อักษร จะ จุฬา ฯ กรมพระ

นเรศวร ๑ วันจันทร์ ทำนไช้อักษร กะ กฤษดา ๑ ส้มเต๋จกรม-
 พระยาตำรวจ ๑ วันเสาร์ ทำนไช้อักษร ตะ (ตะกับตะอักษรเดียวกัน)
 ดิศวร ๑ ตามคัมภีร์โหราศาสตร์นิยมตั้งขึ้นทุก ๆ พระองค์

หมวดเบ็ดเตล็ด

๑ เรื่องศัพท์บางคำ

พระราชธรรมนิเทศ ดังอธิบายเรื่องศัพท์บางคำ ซึ่งได้นำ
คัดตอนจากปกรณัมพจนานุกรมของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจาร
ยางกูร) ฉบับราชบัณฑิตยสถานพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ มาลงดังนี้.

ก. เถลงพ่าย ยวนพ่าย

- ๑ อินพ่ายเอกนี้ว่าแพ้แปดชยาย เหมือนคำว่าโจรร้ายมันพ่ายหนี
เถลงพ่ายยวนพ่ายนิยายมี สองวาที่เทียบคำหรับฉบับบรรพ์
เถลงพ่ายอธิบายว่ามชญแพ้ อีกคำแปลยวนพ่ายไม่ผิดฉัน
ว่าถาวแพ้แต่ต้องจำที่คำคัญ ว่ายวนนั้นก็ทำไมไ่ส้เป็นถาว
คำว่ายวนยกเป็นชื่อถาวน้ำหมึก ความนี้ทุกจะใคร่รู้ดูสืบสาว
พวงพุดคำนี้จะว่าแต่เพรงคราว เขาเรียกชาวโยนกยกคำเดิม
ที่ต้นคำซ้ำตัดว่าโยนะ แปลงเอาโอไปเป็นอะสระเสริม
อ่านว่ายวนควรข้อไม่ต่อเติม ที่คำเดิมโยนangkฺราชวงษ์
ผู้รู้แท้แก่ใจได้ฉะนี้ ดั้มีคู้ความตามประสงค์
พากย์หะริญุไชยก็ใช้ตรง จะเห็นลงว่าไม่งามก็ตามใจ ๖

ข. ทำเนียบ ธรรมเนียบ

๑. ^๑หนึ่งคำใช้ว่าทำเนียบธรรมเนียบนี้ แต่เดิมที่ใช้ประจำคำสยาม
คือแสดงเทียบว่าทำเนียบคัตตาม ^๒คูกังมในระเบียบว่าเทียบเทียบ
ซึ่งเปลี่ยนใช้ธรรมธมมรือหัน ^๓คือทรงธรรมจอมจบพิภพเดิม
พระจอมเกล้าเกล้ากระทำว่าไม่มีเทียบ ^๔โปรดให้ ใช้ธรรมเนียบอย่าง ^๕พินา
ด้วยอย่างคำขัมมะนิยะมะ ^๖มะคะระทางพจนานาษา
จะเขียนอย่างข้างไทยที่เข้ามา ^๗ก็เขียนว่าเป็นทำเนียบท่านองค์
ธรรมเนียบนี้แปลความตามมคธ ^๘ว่ากำหนดธรรมดาดูดำหัด
เหนี่ยกจงแน่แต่ลบทกควรจดจำ ^๙ให้ชัดชำนาญนี้เกร่งตฤกตรอง ฯ

ค. ไมโท

๑. ^๑หนึ่งคำกล่าวเข้ามุตเป็นมคธ แต่เดือนตความบาทที่บริหาร
คือไมโทเวทนาใช้มานาน ^๒กับตั้งตำรานิธาคำจำวินิจฉัย
ไมโทนั้นแปลว่าหลงตรงกับศัพท์ ^๓ข้างไทยกลับใช้ว่าโกรธโทษะจิตร
เหมือนไมโทหันมาซ้ำไม่คิด ^๔ผิดก็ผิดชอบก็ชอบคงตอบมัน
เห็นคนหยิ่งโยโสไมโทเกิด ^๕ดูเขาเกิดเขามาชั่วไมโทอัน
ไมโทหุกดุมรุมจิตรคิดไม่ทัน ^๖เช่นนั้นนี้พูดไมโทว่าโกรธา
ความระแวงแพลงพลาดคตตามคธ ^๗ยกเป็นพจน์ข้างสยามภาษา
ด้วยทั้งเด็กผู้ใหญ่ใช้กันมา ^๘ต้องยอมเป็นวาจาจนครกถลาย ฯ

จ. เวทนา

- ๑ เวทนาเป็นภาษาพระคระ ในคำพระบาทันมิตถาย
 เนื้อความแปลเหมือนเหมือนไม่เคตือนคตย จะขยายแปลคำจำวิจารณ์
 เวทนาว่ารู้แจ้งอารมณ์ คือสุขทุกข์มัชฌมแยกบรรหาร
 เกิดแต่ของข้องกระทบครบทวาร จักขุได้ตื้นชานทั้งกายใจ
 คือตาหูฟังทั้งไดกลิ่น กับอกลิ่นตมรศกำหนดได้
 กายกระทบถูกสัมผัสทำนจิตไว้ วิญญาณในรู้ตระหนักประจักษ์ความ
 เมื่ออารมณ์มาสัมผัสทวารหก ทำนแยกยกแบ่งบันสรเป็นสาม
 หึ่งเป็นสุขคือสบายชยายนาม ชื่นความทุกขร้อนช้อนชุ่นทรวง
 ชื่นนอบเบกขาว่าเพ่งเฉย คือแหวกเฉยสุขทุกข์หาโดยห้วง
 ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุขสันทงปวง ดำกระทรวงนเป็นชื่อเวทนา
 แล้วท่านแจกแยกคัตติอีกสอง ต่างด้วยคตองจิตรเดินในแถวห้า
 โทมนัสได้มนักถักกันมา นึกชื่อเวทนาโดยอารมณ์
 ยามเมื่อเห็นของงามพยายามสดับ ดนตรีขับร้องชานประสานส่ม
 อีกเครื่องหอมได้ลุ่มแดลุ่มดม ระลารมณ์เสพยศที่โอชา
 ได้สัมผัสฟูกเมารอีกผ้าผ่อน ตะขออ่อนย้วยวนคำอุษณา
 ฤตังวาศนารักถกริชา ซึ่งเอบอิมในอุรารเรณรมณ์
 หึ่งทราบความตามถานที่สังเกต ซึ่งบอกเหตุตาทยกำหนดส่ม
 ให้แจ่มจิตรพุ่นด้วยชื่นชม เรียกอารมณ์ได้มนักคัตเป็นกอง
 ถ้าได้เห็นแต่ได้ยินได้กลิ่นรศ ถูกแรงอยาบตรามบทยุบตลง
 ให้เศร้าจิตรเลี้ยวใจในทำนอง นึกเป็นกองโทมนัสเวทนา

ความในพระบาฬีเช่นนี้แน่
ผิดกับเสียงคนไทยที่เข้ามา
แค้นสังสารเวทนาหนักหนานัก
เวทนาสารพัดที่จัดยก
เห็นถึงในความเป็นอันดูหมด
เป็นแผนกแยกจากมครไป

ตามกระแสในมครภาษา
ว่าสมเพชเวทนากับทารก
ด้วยนงลักษณ์จะมาพรางไปจากอก
เป็นวาทจกวาจาภาษาไทย
กระแสบทบอความตามวิสัย
ยกเป็นคำคนไทยใช้กันเอง ๆ

จ. สังสาร

๑ ยังสังสารนี้อีกคำกำจายาก
เพราะคนไทยพูดใช้กันคลาดเคลื่อน
คำสังสารซึ่งบรรหารตามมค
คือเวียนว่ายตายเกิดในโลกลี้
ท่านเรียกว่าสังสารวัฏวน
หนังสือเรียกสังสารมหรณพ
ความในพระคำภีร์นั้นชัด
ไม่ถูกกับคำไทยที่ใช้นาน
แค้นสังสารเขามาถึงมึงสม
ข้าสังสารพระกุมารองค์นี้
เป็นสองทางวางแยกแจกให้รู้
ผู้ที่มีพินเพื่อนได้เตือนใจ

จะวิภาษากโคนให้โดนแสง
ไม่ถูกเพ่งกับมคสบทวิ
ว่าท่องเที่ยวไม่กำหนดกานวิ
จนไม่มัวเบื่องตันคันไม่ภ
แทบทุกคนเวียนอยู่ไม่รู้จบ
ต้องหมุนไปกว่าจะพบพระนิพพาน
ท่านเรียกสังสารวัฏว่าสังสาร
คือสังสารสมเพชเวทนา
มาทุกขร้อนยากแค้นสหัสสา
ความเช่นว่านสังสารขานข้างไทย
ถ้าใครดูด้วยยาคำจำให้ได้
ดีกว่าให้ตเถอเถอะเถถึงเถย ๆ

๒. เรื่องเครื่องสักการะถวายพระเจ้าแผ่นดิน

อธิบายของพราหมณ์ สุพรหมณัย คำสัตว์

เรื่องเครื่องสักการะถวายพระเจ้าแผ่นดินนี้ พราหมณ์ สุพรหมณัย คำสัตว์ ได้แต่งเสนอความเห็นท่านผู้หนึ่งซึ่งได้ปรึกษานานมาแล้ว บัดนี้ผู้แต่งได้ส่งเรื่องมาลงในบันทึกสมาคมวรรณคดี เพื่อขอให้สมาชิกช่วยพิจารณาและอธิบายหลักฐานเพิ่มเติมให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก.

“ในคำแปลเวดสันตรชาดก (นิบาตชาดก เล่ม ๒๒ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ หน้า ๒๖๗) พรรณนาทางเตี๊ยะว่า “ที่พนักดาตาสไปดด้วยเครื่องบูชา ๕ อย่าง คือดอกหญ้าแพรกเข้าตำรเมถัดพรรณผักกาดทั้งดอก มะติและเข้าดอกคดอด ๖๐ โยชน์” ได้สอบดูในคัมภีร์ภาษามคธ พบคำในชาดกอุฐกถา (ภาค ๓๐ พ.ศ. ๒๔๖๔, หน้า ๕๐๐) อธิบายคาถา “ปฺริยตฺโต ราชมคฺโค วิจิตฺโต ปุปฺผสณฺฐิตो” ฯลฯ ว่า “ปุปฺผสณฺฐิตฺติ ตาษปญฺจุมเกหิ ปุปฺผเหหิ สณฺฐิตอ” ดังนี้ ประโยคนี้ได้อำนาจความรู้แน่นแฟ้นเพียงว่าสิ่งของที่ใช้ถาดราชวิถันนี้มี ๕ อย่าง คำว่า “ตาษ” ในนั้นทำความยุ่งยากเพราะตามธรรมเนียมแปลว่าเข้าดอก แต่ในประโยคที่อ้างมานี้ดูศัพท์รวมคือ ปุปฺผเหหิ สองความว่า ตาษ เป็นดอกไม้ชนิด ๓ เพราะอาจแปลได้อย่าง ๓ ว่า “ถาดด้วยดอกไม้ มีตาษ เป็นที่ ๕” ตาษ ศัพท์หนึ่งซึ่งดิถีชันนารังสัดฤกษ์ก็ว่าเป็นชื่อต้นไม้ชนิด ๓ คือ “อุคฺร์” (ดูเหมือนจะเป็นต้นแฝก แต่ อุคฺร์ หรือ แฝก จะมีดอกด้วยหรือไม่ก็หาทราบไม่) ดิถีชันนารังสัดของ “สมาคม

วรรณคดีบ้าง” (Pali Text Society ในประเทศอังกฤษ) ว่า “ดาช” เป็นดอกไม้ชนิด ๓ แต่ที่มาของดาชศัพท์ตามที่อ้างไว้ในคึกขันนารัณนี้ ทุกๆ แห่ง แปล “ดาช” ว่า “เข้าดอก” ก็ได้ ถึงประโยคที่ว่า “ดาช ปญฺจมเกหิ ปุပ္ฺพะหิ” ก็ควรแปลว่า “ด้วยดอกไม้ซึ่งมีเข้าดอกเป็นของ ประกอบที่ ๕” ดังนี้ เพราะมีธรรมเนียมในประเทศอินเดียมาแต่โบราณ เมื่อรับเสด็จเจ้าแผ่นดินไปรับเข้าดอกคอกไม้ก็ใช้ไปรับเหมือนกัน หากหลักฐานได้ในวรรณคดีดังกล่าวดู เช่นนิพนธ์ของกาติทาสเป็นต้น ดังนี้ บังชี้ว่า อัญชุกตา กล่าวชื่อไว้เพียง ๒ อย่าง คือ เข้าดอกและดอกไม้ และการไปรับดอกไม้และเข้าดอกตามทางเสด็จเป็นธรรมเนียมประเทศอินเดียซึ่งมีหลักฐานอยู่แล้ว ส่วนดอกหญ้าแพรกเข้าตำรและเมล็ดพรวณผักกาด ซึ่งปรากฏชื่อในคำแปลนั้นไม่มีหลักฐานในบาติ หรืออัญชุกตา มีแต่ที่ปิ่นเวสตันตราดก ซึ่งพระศิริมังคดาจารย์ แต่งในเมืองเชียงใหม่แผ่นดินพระเจ้าติโลกราช จึงจะนำหลักฐานตามธรรมเนียมอินเดียมาอ้างไว้บ้างพอประกอบเรื่อง

เข้าตำร. เมื่ออวยพร ชาวประเทศอินเดียมีธรรมเนียมใช้เข้าตำรไปรับไปด้วย เข้าตำรนั้นย่อมใส่ด้วยขมิ้นหรือชาด และเรียกว่า “อกุชตา”

ดอกหญ้าแพรกและเมล็ดพรวณผักกาด. หนังสือ “กุมาร สมภพ” ของกาติทาส ตอนที่ว่าด้วยการวิวาห์ของนางอุม่าว่าเวदानั้นทรงพวงมาลัยร้อยด้วยหญ้าแพรก (ไม่ได้กล่าวว่าดอกหญ้าแพรก) และเมล็ดพรวณผักกาดสีขาว ด้วยทั้งนี้เป็นของอันเป็นมงคล ดังนี้ แต่

การที่ใช้หญ้าแพรกและเมล็ดพรรณผักกาดเช่นนั้น ไม่ได้เคยเห็นมีกล่าว
ในหนังสืออื่นใดนอกจาก “กุมารสมภพ” นี้ ขรรณเนียมอีกประการ
ใช้ถั่วแระเมล็ดพรรณผักกาดสีขาวโปรยที่ทำพิธีเพื่อขับผีร้าย ฯลฯ

เรื่องเท่าที่อธิบายมาสรุปความได้ว่า เจ้าสาร ดอกมณี (แปล
ความกว้างออกไปว่า ดอกไม้ที่นิยมกัน) และเจ้าดอกซึ่งปรากฏใน
คำแปลเวสต์ตันครุฑว่า ใช้โปรยตามทางเดินนั้น ถูกดัดกับขรรณ
เนียมของประเทศอินเดียแล้ว แต่ที่นั่นหญ้าแพรกเจ้าอีกนั้น หาไม่พบ
หลักฐานทั้งในบาตและคัมภีร์ดังตฤต.

ความเห็นในเรื่องแปลงอักษรไทยเป็นโรมัน

ของกรมวิชาการ กระทรวงธรรมการ

๑. หลวงวิจิตรวาทการ แสดงว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับสระนั้น ก็เห็นด้วยหลักการที่กรรมการได้ตั้งมา เพียงแต่จะเสนอความเห็นให้แก้ไขเล็กน้อย แต่ส่วนที่เกี่ยวข้องแก่พยัญชนะนั้น หลวงวิจิตรวาทการไม่เห็นสอดคล้องกับหลักที่คณะกรรมการได้ตั้งไว้ ดังจะได้แสดงออกเป็นส่วน ๆ ไป.

ก. สำหรับสระ

๓. สระที่ใช้โดยคำพ้องและสระผสม ตามที่กรรมการได้ทำมานั้น เห็นว่าดีมากอยู่แล้ว แต่ในเวลาที่ลงพิมพ์แบบสระเหล่านี้ดูในเครื่องพิมพ์ใหญ่ รู้สึกความลำบากอยู่ประการหนึ่ง คือ การใช้ Comma คือ , ให้ตัวหนังสือ เช่น o เป็นการเรียงลำบาก และต้องแยกบันทึกให้ห่างมาก ถ้ามีจะหนักเกือบไม่ทราบว่าเป็น Comma ตัวนั้นอยู่ในบันทึกใด หรือแม้จะทราบได้ก็ดูไม่งามตา แต่เครื่องพิมพ์ในเมืองเรายังแต่ได้บัญญัติวิธีเขียนภาษาบาลีโดยใช้จุดให้ตัวหนังสือแทนการันต์แล้ว ก็มีเครื่องมือสำหรับใช้ Full Stop ให้ตัวอักษรได้ง่าย

และขีดกันดี แต่ถ้าหากใช้ Full Stop คือ . ไว้ได้ตัวหนังสือเช่น
๐ ดังนี้ ง่ายแก่การเรียง และแนบเนียนดี ในเรื่องนี้นักกล่าวสำหรับ
เครื่องพิมพ์ใหญ่ ถ้าเป็นพิมพ์ดีดแล้ว ก็ไม่เป็นปัญหา แต่ถ้าคิดหา
วิธีให้เป็นความสะดวกด้วยกันทั้งพิมพ์ใหญ่และพิมพ์ดีดด้วยแล้ว ก็ขอ
เสนอว่า ควรใช้ Full Stop คือ . ไว้ได้สระแทน Comma เช่น ๐๐

๒. การจัดแบ่งสระออกเป็น ๓ พวก คือ เป็นอย่างทั่วไป อย่าง
สั้น และอย่างยาว หรือที่จัดให้มั่ว อย่างทั่วไปและอย่างชัดเจน เช่น
๐ ๐ ๐ นั้น เห็นว่าเกินความต้องการ ควรให้มีแต่อย่างชัดเจนอย่าง
เดียว คือเขาอย่างทั่วไป เป็นอย่างเสียงสั้น ส่วนเสียงยาวนั้น คงเดิม
คือ ใ-ข้างบน เช่น ๐ (อะ) ๐ (อา) ใ (อึ) ๐ (อุ) ๐ (อู) ดังนี้
เป็นต้น ให้เป็นที่เข้าใจกันว่า ถ้าไม่มี - ข้างบนจะต้องเป็นเสียงสั้น
ถ้ามี - ข้างบนจะต้องเป็นเสียงยาว วางให้แน่นอนตายตัวไปเสียทีเดียว
และถ้าทำดังนี้แล้ว แถวที่ใ-ข้างบน เช่น ๐ ดังนั้นก็ไม่จำเป็นต้องมี
ขอเสนอว่า การใช้เครื่องหมาย ใ ข้างบนดังนี้ ทำให้การเรียง
พิมพ์ลำบากอย่างยิ่ง แม้แต่จะพิมพ์ดีดก็ลำบากเหมือนกัน แถวที่ใ-
๐ อย่างนี้ทั้งแถว ควรคัดออกได้ เพราะไม่จำเป็น และทำให้ก่อ
ความลำบากให้มาก.

๗. สำหรับพยัญชนะ

ในเรื่องพยัญชนะนั้น การที่คณะกรรมการเพิ่งตั้งเอา Phonetic คือการออกเสียงเป็นสำคัญนั้น ก็มีเหตุผลอยู่ แต่แบบที่กรรมการตั้งมานั้น หดงวจิตรวาทการเห็นว่า เป็น Phonetic มากเกินไป และจะเกิดความลำบากขึ้นภายหลัง ในเวลานี้เรากำลังทำการแปลงอักษรไทยเป็นอักษรฝรั่ง แต่เราต้องระลึกถึงว่า ในภายหน้าเราจะต้องทำการแปลงอักษรฝรั่งลงเป็นไทยบ้าง และการแปลงทั้งสองอย่างนี้ ถ้าจะวางหลักเป็นอย่างเดียวกันไม่ได้ ก็ควรให้มีหลักที่ใกล้เคียงที่สุด ฉะนั้นจะฉีก Scientific เล็กทีเดียวไม่ได้.

การถือ Phonetic เป็นสำคัญนั้น ถ้าเชื่อแน่วได้ว่า ฝรั่งจะอ่านถูกต้องตามที่เรากำลังการจริง ๆ ก็เป็นการดีมาก แต่หดงวจิตรวาทการได้ตั้งเอาคำที่กรรมการตั้งเป็นตัวอย่างไว้ให้ฝรั่งอ่านดู ก็ไม่ได้ Phonetic ตามที่ต้องการ เช่นตั้งเอาคำ “วัดเบญจมบพิตร” ให้อ่าน ก็ได้เสียงเป็นอะไรอื่นไปหมด ไม่ได้เสียงว่า “วัดเบญจมบพิตร” ที่เรากำลังการให้เป็น ได้ตั้งเอาคำว่า “หนองน้ำจืด” ให้อ่าน ก็ไม่ได้ Phonetic ของ “หนองน้ำจืด” เลยกลายเป็นอะไรไปไม่ทราบ.

เมื่อปรากฏว่า การถือ Phonetic เป็นหลัก ไม่ทำให้เราได้ Phonetic สมความประสงค์แล้ว ก็ถือ Scientific เป็นหลักเสียดีกว่า.

การที่กรรมการวางหลักให้ใช้ตัวสะกดตัวเดียว เช่น แม่กนก็ใช้ N สะกดทั้งหมด และแม่กต ก็ใช้ T สะกดทั้งหมดนั้น หดงวิจิตรวาทการเห็นว่าแทนที่จะทำให้ง่ายขึ้น กลับจะทำให้ยาก เพราะจะต้องวางหลักขึ้นอีกข้อหนึ่งว่าตัวหนึ่งคือตัวเดียวกัน เมื่อเป็นตัวสะกดอยู่ท้ายคำให้ใช้อย่างหนึ่ง เมื่ออยู่กลางคำให้ใช้อย่างหนึ่ง เช่นคำว่า ราช (ราชะ) ตัว ช ตัวนั้น ถ้าอยู่กลางคำเช่น ราชบุรี ต้องใช้ Ch แต่ถ้าไปอยู่ท้ายคำ เช่น นครศรีธรรมราช ต้องใช้ตัว T แต่ถ้าจะถือธงให้แน่ว่า ตัว ช ต้องใช้ Ch เสมอ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ก็จะดีกว่า.

รวมความตามความเห็นของหดงวิจิตรวาทการว่า การถือ Phonetic มากเกินไป จะสะดวกแต่ในเบื้องต้น แต่จะไปลำบากภายหลัง และทำให้เสียหลักอักษรศาสตร์ไปหมด ฉะนั้น หดงวิจิตรวาทการ จึงขอเสนอว่าตามหลักการ (In principle) ควรถือ Scientific เป็นสำคัญแต่ถ้า Scientific นั้นไปขัดกับ Phonetic เข้า จึงโอนเข้าไปหา Phonetic.

ขามผู้ค้านว่า ถ้าถือ Scientific มากเกินไป คำที่เขียนเป็นไทยอย่างหนึ่ง เมื่อเขียนเป็นฝรั่งจะกลายเป็นอย่างหนึ่ง เช่น คำไทยว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เราเขียนตัวฝรั่งว่า Chulalankar ana University ข้อนี้ทำให้ผิดสับสนยิ่งไปมาก แต่ความผิดอันนี้ไม่ใช่เพราะเราเดินตาม Scientific ที่จริงเป็นเพราะเดินเกินเขต Scientific ไป เป็นความผิดของเราเองที่เราไม่แปลงคำไทยเป็นฝรั่ง

ลงไปโดยตรง เราเดินทางอ้อมมากเกินไป คือ เราเอาคำไทยไป
 แปลงเป็นมคธ หรือสังสกฤตเสียก่อน แล้วจึงแปลงเป็นฝรั่งอีกชั้น
 หนึ่ง ฉะนั้น หดกัณฑ์ง่ายที่สุดที่เราควรรีบคิดในเรื่องการแปลงอักษร
 คือให้ดำเนินการตาม Scientific แต่ต้องถือเป็นหลักว่า ให้แปลงคำไทย
 ออกไปเป็นฝรั่งทันที โดยไม่ต้องไปแปลงกลับเป็นมคธ หรือสังสกฤต
 เสียก่อน ถ้าดำเนินการหลักอย่างนี้แล้ว การแปลงตัวอักษรจะง่ายขึ้นมาก
 และจะได้ผลซึ่งจะ Compromise ทาง Phonetic กับ Scientific
 ตามที่กรรมการต้องการ.

บัญชีหนังสือคำโคลง

หนังสือเรื่องต่าง ๆ ที่แต่งเป็นคำโคลงและโคลงเบ็ดเตล็ด มีฉบับอยู่ในหอพระสมุด ฯ สำหรับพระนคร ๑๑๖ เรื่อง (นับเฉพาะเรื่องที่มีโคลงตั้งแต่ ๕๐ บทขึ้นไป เพื่อประกอบการพิจารณาในการประชุมคราวหน้า) เรียงลำดับตามสมัยที่แต่งดังต่อไปนี้ คือ

ก. ฉบับพิมพ์

สมัยกรุงศรีอยุธยา

๑. เรื่องนิราศนครสวรรค์	ศรีปราชญ์หรือพระศรีมโหสถ
แต่ง
๒. โคลงโลกนิติ	ไม่ปรากฏผู้แต่ง แต่สมเด็จพระ
กรมพระยาเดชาดิศร ทรงชำระ
ในกรุงรัตนโกสินทร เมื่อ
พ.ศ. ๒๓๗๔
๓. เรื่องกาศรวดศรีปราชญ์	ศรีปราชญ์ แต่ง
๔. เรื่องเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระนารายณ์	หลวงศรีมโหสถ แต่ง

๕. เรื่องทวาทศมาส ขุนพรหมมณฑวี ขุนศรีภักดีราช
ขุนตำรวจประเสริฐ ช่วยกันแต่ง
๖. เรื่องนิราศหริภุญไชย ไม่ปรากฏผู้แต่ง แต่แต่ง
ประมาณเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐
๗. โคตงกวีโบราณ ไม่ปรากฏผู้แต่ง

สมัยกรุงธนบุรี

๘. เรื่องขอพระเกียรติ นายถ้วน มหาเด็ก แต่ง
พระเจ้ากรุงธน พ.ศ. ๒๓๓๔

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ ๑

๙. เรื่องกระบวนพยุหยาตรา เจ้าพระยาพระคลัง (หน)
เพ็ชรพวง. แต่ง
๑๐. เรื่องถวัลย์เจริญพระเกียรติ พระชำนาญโวหาร แต่ง
พระบาทสมเด็จพระพุทธ
ยอดฟ้าจุฬาโลก.
๑๑. เรื่องงานพระบรมศพ กรมหมื่นศรีสุเรนทร
พระเจ้าหลวงรัชกาลที่ ๑ ทรงพระนิพนธ์

รัชกาลที่ ๒

๓๒. เรื่องเฉลิมพระเกียรติ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร (คือ
รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
อยู่หัว) ทรงพระราชนิพนธ์
๓๓. เรื่องนิราศพระยาตรังค์ พระยาตรังค์ แต่ง
ไปทัพพะม่า
๓๔. เรื่องนิราศตามเตี้ยทัพ ไม่ปรากฏผู้แต่ง
ตำนานน้อย แขวงจังหวัด
กาญจนบุรี.
๓๕. โคลงกระทุ้งของเก่า พระเทพโมลี (กลั่น) พระยา
ตรังค์ช่วยกันแต่ง
๓๖. โคลงคั่นเฉลิมพระเกียรติ พระยาตรังค์ แต่งเมื่อ
พระบาทสมเด็จพระพุทธ พ.ศ. ๒๓๖๓
เลิศหล้านภาลัย.
๓๗. เรื่องนิราศนรินทร์ นายนรินทร์ไชย (อิน) แต่ง
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๒

รัชกาลที่ ๓

๓๘. เรื่องเฉลิมพระเกียรติพระบาท สมเด็จพระบรมชนกนาถ
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รศ ทรงพระนิพนธ์
เรื่องทรงปฏิสังขรณ์
วัดพระเชตุพน ฯ

๓๘. เรื่องนิราศกรมหมื่นเดช
อดิศร เสด็จไปทัฬห
เวียงจันทร์ กรมหมื่นเดชอดิศร ทรงพระ
นิพนธ์ พ.ศ. ๒๓๖๘
๒๐. โคลงคำดารายวัดพระ
เชตุพน. หลายกวีช่วยกันแต่ง
๒๓. เรื่องรามเกียรติ์จารึกศิลา หลายกวีช่วยกันแต่ง
สลักเป็นภาพทพนักรพระ
อุโบสถ วัดพระเชตุพน ฯ
๒๒. เรื่องนิราศพระประชม กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ทรง
พระนิพนธ์ พ.ศ. ๒๓๘๒
๒๓. เรื่องจินตามณี กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ทรง
พระนิพนธ์ พ.ศ. ๒๓๘๒
๒๔. ประชุมโคลงกวีจารึกวัด หลายกวีช่วยกันแต่ง
พระเชตุพน ฯ
๒๕. เรื่องนิราศสุพรรณ สุนทรภู่ แต่ง

รัชกาลที่ ๔

๒๖. สุภาษิตโคลงใหม่ ส้มเต๋จกรมพระยาเดชาดิศร
ทรงพระนิพนธ์

๒๗. เรื่องสุภาษิตประจำภาพใน อาจารย์อินโช่ง แต่ง
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
๒๘. เรื่องพระราชประวัติ ส้มเต๋จกรรมพระยาปวเรศวรียา
พระบาทสมเด็จพระจอม ติงกรณั์ ทรงพระนิพนธ์
เกล้าเจ้าอยู่หัว
๒๙. เรื่องเรือพระประทับ หลวงสารประเสริฐ (นุช) แต่ง

รัชกาลที่ ๕

๓๐. โคตงต้นพระราชพิธีแห่ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕
โสกันต์ พ.ศ. ๒๔๓๕
๓๑. เรื่องเบ็ดคดของเปรมประชากร พระยามหาอำมาตย์ (หรั่ง)
แต่ง พ.ศ. ๒๔๓๕
๓๒. เรื่องนิราศท้าวสุภักดีการ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕
ภักดี พ.ศ. ๒๔๓๖
๓๓. เรื่องพิธีถือน้ำและคเชนท พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕
รวิศรณาน พ.ศ. ๒๔๓๗
๓๔. โคตงสุภาษิตใหม่ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕
และ กว๋อ้นบ้าง พ.ศ. ๒๔๔๐
๓๕. โคตงสุภาษิตเจ้านาย เจ้านายหลายพระองค์ทรงพระ
นิพนธ์ พ.ศ. ๒๔๔๐

๓๖. โคตงสุภาสิตใหม่ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ทรง
พระนิพนธ์ พ.ศ. ๒๔๒๐
๓๗. เรื่องนิราศวัดรวก หลวงธรรมาภิมณฑ์ (ถึก)
แต่ง พ.ศ. ๒๔๒๘
๓๘. โคตงภาพพระราชพงศาวดาร พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕
และกวีอื่นบ้าง พ.ศ. ๒๔๓๐
๓๙. เรื่องเฉลิมพระเกียรติ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕
สมเด็จพระบรมพระยาบาราม ฯ และกวีอื่น ๆ แต่ง พ.ศ. ๒๔๓๐
๔๐. โคตงกระทุ้งชีวิตญาณ หลายกวีช่วยกันแต่ง
พ.ศ. ๒๔๓๖
๔๑. โคตงศรีอนุสรณ์ พระหฤทัย (บัว) แต่ง
พ.ศ. ๒๔๔๐
๔๒. เรื่องไว้อาลัยพระเจ้าวรวงศ์ หลวงมหาสิทธิโวหาร (ตีบ)
เชอ พระองค์เจ้าศิริวงศ์ แต่ง พ.ศ. ๒๔๕๓
วัฒนเดช
๔๓. เรื่องรามเกียรติ์ในพระ หลายกวีช่วยกันแต่ง
ระเบียงวัดพระศรีรัตน
ศาสดาราม
๔๔. โคตงพิพิชพากย์ หลายกวีช่วยกันแต่ง
๔๕. โคตงอุกฤษพากย์ หลายกวีช่วยกันแต่ง

๔๖. เรื่องพระราชพิธีทวาทศมาส สมเด็จพระนารายณ์
ทรงพระนิพนธ์
๔๗. ประชุมโคลงพระนิพนธ์ สมเด็จพระนารายณ์ทวาศ
วโรปการ
๔๘. เรื่องธรรมเจริญพระบารมี หม่อมเจ้าสุวรรณา ทรงนิพนธ์
รัชกาลที่ ๕
๔๙. ประชุมโคลงสุภาษิต พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕
๕๐. นิราศกาญจนบุรี พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕
๕๑. เรื่องท้าวท้าว กรมหลวงพิชิต ๑ ทรงพระ
นิพนธ์
๕๒. เรื่องสุภาษิตพระร่วง พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ)
แต่ง พ.ศ. ๒๔๓๖
๕๓. เรื่องจันทโครบ หดวงเสนาราชภักดีศรีสงคราม
(เกีย) แต่ง พ.ศ. ๒๔๔๕
๕๔. ปดถรรพคำโคลง พระยาราชวรานุฎ (อ่วม)
แต่ง พ.ศ. ๒๔๔๗
๕๕. โคลงกระทุ้สุภาษิต หดวงพัฒนพงศ์ภักดี (ทิม)
แต่ง
๕๖. เรื่องศุภสูตร ไย แต่ง
๕๗. โคลงคติโศกและพระโศก
คำกลอน

รัชกาลที่ ๖

๕๘. สวรรณตามคำโคลง พระยาศรีธรรมศุกราช (ผาด)
แต่ง พ.ศ. ๒๔๕๖
๕๙. เรื่องโณมาคัยยาม กรมพระนราธิป ๑ ทรงพระ
นิพนธ์ พ.ศ. ๒๔๕๗
๖๐. เรื่องบุศยานุสรณ์ หลวงรักษาราชหิรัญ (บุศย์)
แต่ง พ.ศ. ๒๔๕๘
๖๑. โคลงสุภาษิต พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖
พ.ศ. ๒๔๖๒
๖๒. อุทานยวนถวิล กรมพระนราธิป ๑ ทรงพระ
นิพนธ์ พ.ศ. ๒๔๖๔
๖๓. เรื่องศุภลักษณะนาครูป พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖
พ.ศ. ๒๔๖๕
๖๔. โคลงสุภาพอุทานยวนถวิล กรมพระนราธิป ๑ ทรงพระ
นิพนธ์ ๒๔๖๗
๖๕. เรื่องสามัคคีกลา พระมหาชอบ แต่ง พ.ศ. ๒๔๖๘
๖๖. เรื่องคิหิปปิตี ไม่ปรากฏผู้แต่ง พ.ศ. ๒๔๖๘

รัชกาลที่ ๗

๖๗. วรวรรณคณฐ กรมพระนราธิป ๑ ทรงพระ
นิพนธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘

๖๘. เรื่องปฐาจารา ๕ ปมุกโต แต่ง พ.ศ. ๒๔๖๘
๖๙. เรื่องสุภาษิตโคลงกลอนใหม่ พระมหาแบน แต่ง พ.ศ. ๒๔๖๘
๗๐. โคลงกระทู้คติโลก พระภิกษุ หลวงจ่านองพลภักดี
แต่ง พ.ศ. ๒๔๖๘
๗๑. กฤตยคุณอาทิพุทธ . กรมหมื่นวิจิตรวราณปรีชาทรง
พระนิพนธ์ พ.ศ. ๒๔๗๐
๗๒. เรื่องธรรมวิภาค . กรมหมื่นจันทูโต แต่ง พ.ศ. ๒๔๗๐
๗๓. มงคลภาษิต ขุนเทพนาคย์ (จันทร์) แต่ง
พ.ศ. ๒๔๗๐
๗๔. นิราศชะอำ กรมพระนราธิป ฯ ทรงพระ
นิพนธ์ พ.ศ. ๒๔๗๓
๗๕. โคลงสุภาษิตและบุญญาภาษิต, หม่อมเจ้าหญิงนารวดี เทวกุล
ทรงนิพนธ์ พ.ศ. ๒๔๗๓
๗๖. กฎมัพพิบัติคำศรวญ หลวงโกคานุสร แต่ง
พ.ศ. ๒๔๗๓
๗๗. โคลงธรรมภาษิต หม่อมเจ้าหญิงนารวดี เทวกุล
ทรงนิพนธ์ พ.ศ. ๒๔๗๔

ที่ไม่ทราบสมัย

๗๘. ประชุมโคลงทนาย ไม่ปรากฏผู้แต่ง
๗๙. ภาษิตแปลเป็นโคลง ไม่ปรากฏผู้แต่ง

๘๐. เรื่องพิทุรต่อนหลาน

ไม่ปรากฏผู้แต่ง

ข. ฉบับเขียนสมัยกรุงศรีอยุธยา

๘๑. เรื่องราชดัดดี

ฉบับพระยาโบราณราชธานินทร์ถวาย ว่าเป็นพระราชนิพนธ์สมเด็จพระนารายณ์

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑

๘๒. เรื่องนิราศทัฬหยา

ไม่ปรากฏผู้แต่ง พ.ศ. ๒๓๓๔

๘๓. โคตงสุภาษิต

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่ง

รัชกาลที่ ๒

๘๔. เรื่องนิราศตลาดเกรียบ

พระเทพโมลี (กติน) แต่ง

รัชกาลที่ ๓

๘๕. โคตงสุภาษิต

ขุนวิจิตร แต่ง พ.ศ. ๒๓๘๗

๘๖. โคตงพุทธภาษิต

พระบิฏกโกศล (อ่วม) แต่ง

พ.ศ. ๒๓๘๒

รัชกาลที่ ๕

๗๗. เรื่องบรรพชาภิกษุรัชกาลที่ ๕ ตมเด็จพระยาปวเรศ ฯ
ที่ ๕ และรัชกาลที่ ๕ ทรงพระนิพนธ์
๗๘. เรื่องนิราศเชิงใหม่ พระยาราชธัมพารากร (เดือน)
แต่ง พ.ศ. ๒๔๒๕
๗๙. เรื่องทวาทศราชี หดวงขรรมาภิมณฑล(ถึก) แต่ง
๘๐. เรื่องนิราศนายเด่นห์ นายเด่นห์ แต่ง
๘๑. เรื่องนิราศพะเนียด ตมเด็จพระยาบวราราม ฯ
ทรงพระนิพนธ์
๘๒. เรื่องเบ็ดเตล็ด พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕
ฉบับทำวณิตยสาร ฯ
๘๓. เรื่องพระยาเอระกะ พระเทพย (บัว) แต่ง
ปัจจุบัน
๘๔. โคตงบอกภาพอสุรพงศ์
วานรพงศ์ที่พระระเบียงวัด
พระศรีรัตนค้ำดาราม
๘๕. โคตงกระทุ้หะพะอ้ง พระองค์เจ้าจุรณ หม่อมเจ้า
เบี่ยง หม่อมเจ้าด้อมทรงนิพนธ์

ที่ไม่ทราบสมัย

๘๖.	เรื่องพระแก้วมรกต	นายฉัตรแต่ง
๘๗.	โคลงพระครูไชย	พระครูไชยแต่ง
๘๘.	เรื่องนิราศแจ่มจันทร์	
๘๙.	เรื่องนิราศละโว้เชิงเทรา	
๓๐๐.	เรื่องนิราศชุมพร	พระพิพิธดำดี แต่ง
๓๐๑.	เรื่องนิราศนคร ๑	
๓๐๒.	เรื่องนิราศวังจันทร์เกษม	นายเร็กแต่ง
๓๐๓.	เรื่องนิราศดงวาศ	
๓๐๔.	เรื่องนิราศดงรวมครวญ	
๓๐๕.	โคลงสุภาษิต	พระเทพแก้ว (นิม) แต่ง
๓๐๖.	โคลงสุภาษิต	พระเทพโมทย์ (นิม) แต่ง
๓๐๗.	โคลงปฤษณาสอนน้อง	
๓๐๘.	โคลงปฤษณาสุภาษิต	
๓๐๙.	โคลงสุภาษิต	ดมเด็จพระบรมพระยาตำรา ๑
ประทานหอพระสมุด ๑
๓๑๐.	โคลงกระทุ้สุภาษิต	ฉบับนางเปี่ยมถวายหอพระ-
สมุด ๑
๓๑๑.	โคลงนิทานเบ็ดเตล็ด	หลวงดิชิตปรีชา (คุ้ม) แต่ง
๓๑๒.	โคลงเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ	ฉบับกรมหลวงสมรฯ ประทาน
หอพระสมุด ๑

๓๓๓. เรื่องเงินะกะมันจิต พระราชเทษภักดี (บัว) แต่ง
๓๓๔. เรื่องอนิรุทธ ขุนพลการนุชิต แต่ง
๓๓๕. โคตงกถบท
๓๓๖. เรื่องถกคุโคตงกถบท ธรรมบัณฑิตพระนเรศวรว่าประทาน
หอพระสมุด ฯ

สมุดบันทึก
ศักราชวรรณคดี
ออกวางเดือนละเล่ม
คำรับ
๑๒ เล่ม ๘ บาท
บอกรับที่ราชบัณฑิตยสภา
(ส่งวนฉัตรฉัตรฉัตรฉัตร)